

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 1930

<https://hdl.handle.net/1874/9546>

JAARBOEKJE
VAN HET
OUDHEIDKUNDIG GENOOTSCHAP
„NIFTARLAKE”

1930

ELECTR. DRUKKERIJ H. J. SMITS
OUDE GRACHT 231 — UTRECHT

JARROCKIE

1882

EDUCATION AND SCIENCE

THE UNIVERSITY

1882

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

L. S.,

Het 18e jaarboekje van ons Genootschap kan weder op den gewonen tijd verschijnen.

Na hetgeen door ons in vorige jaargangen is gezegd, hebben wij thans weinig mede te deelen.

Alleen zouden wij onze leden in de hooger gelegen dorpen aan de Vecht willen aansporen om de geschiedenis hunner woonplaats eens na te gaan en daarover een artikel voor dit jaarboekje te schrijven.

Aan de schrijvers van de huidige artikelen onzen hartelijken dank, in het bijzonder aan ons medelid Joan Vis, die, evenals vorige jaren, weder een uitgebreid verslag over de gehouden excursie gereed maakte.

De Redactie van het jaarboekje.

J. G. TH. GREVENSTUK.

Dr. D. A. W. H. SLOET.

Mr. Ds. J. W. VERBURGT.

BESCHERMHEER.

Dr. H. TH. s'JACOB,
Commissaris der Koningin in de Provincie Utrecht.

BESTUUR.

Mr. Ds. J. W. VERBURGT, Leiden, *Voorzitter*.
J. G. Th. GREVENSTUK, Baambrugge, *Secretaris*.
Dr. D. A. W. H. SLOET, Abcoude, *Bibliothecaris*.
J. D. BASTERT, Breukelen, *Penningmeester*.
W. H. KOOMANS, Heemstede.
L. SCHIETHART, Vreeland.
Jhr. J. K. LAMPSINS VAN DEN VELDEN, Doorn.
JAN VAN DER LIP, Utrecht.
A. VAN BEEK, Weesp.

}
Dagel. Bestuur.

V. L. Baron VAN BOETZELAER, te Twello.
M. ONNES VAN NYENRODE, te 's-Gravenhage.
J. WARMOLTS, te Kortenhoef.
E. A. H. A. VAN DE VELDE, te Loenen.
N. BASTERT, te Loenen.
Jhr. C. H. C. A. VAN SYPESTEYN, te Loosdrecht.
Dr. A. M. HARTOG, te Maarssen.
Mr. W. H. KÖHLER, te Maarssen.
Mr. W. B. WESTERMANN, te Maarssen.
E. G. WENTINK, Aerdenhout.
KEES VALKENSTEIN, te 's-Gravenhage.
F. C. C. Baron VAN TUYLL VAN SEROOSKERKEN,
te Zuilen.
Jhr. Mr. C. DEDEL, te Abcoude.
Dr. J. J. F. STEIJLING, te Maartensdijk.

LEDEN.

Abcoude:

Ds. G. G. J. Bleeker.
Jhr. Mr. C. Dedel.
C. F. Jonkhart.
C. M. L. Kouw.
A. T. van Goelst Meyer.
W. F. Pape.
W. H. van de Poll.
H. van Raan.
Joh. Rentinck.
Past. Dr. D. A. W. H. Sløet
J. Trouw.
Joan Vis.
S. G. van der Werff.

Aerdenhout:

E. G. Wentink.

Amsterdam:

G. Ansoul.
A. J. Boom.
K. H. Broekhoff.
P. Colder.
Mr. A. le Cosquino de
Bussy.
Mej. G. van der Bijl.
L. W. Doude v. Troostwijk.
Jan W. den Duijn.
P. Jansen Hzn.
Mr. Dr. N. J. C. Kappeyne
van de Copello.
P. A. Kater.
H. L. Klein.
D. van Lankeren Matthes.
W. Markx.

J. H. Roosenschoon.
H. F. L. Schöler.
Mej. J. Sickesz.
Mr. P. L. de Vries Feijens.
Wouter Westerhoud.

Ankeveen:

P. J. Eijma.
E. R. D. Schaap.

Arnhem:

Mr. W. F. E. Spiering.

Baambrugge:

Mej. D. van Doorn.
A. Grevenstuk.
J. G. Th. Grevenstuk.
Mej. Wilh. F. Grevenstuk.
C. P. de Groot.
Ds. H. Haselager.
R. L. Otten.
Mr. L. R. Otten.
F. Rijke.
A. Schoenmaker.
Mr. J. Schoenmaker.
G. van Walbeek.

Baarn:

Jhr. J. Hooft Graafland.
P. E. Tegelberg.

Batavia:

L. A. H. Houtman.

Bennebroek:

J. C. Brand Jr.

Bilthoven:

D. R. Buma.
W. J. P. Suringar.

Bovenkerk:

Jac. Annes.

Breukelen:

Dr. M. H. J. Adels.
J. D. Bastert.
D. J. M. Bianchi.
Johan Bleeker.
St. Breuninghoff.
S. D. Bijlsma.
A. H. Colenbrander.
A. H. Doude v. Troostwijk.
B. van Driel.
Jac. de Geus.
Herm. v. d. Griff.
C. G. Hoekstra.
G. C. Hoekstra.
Dr. D. M. Hoogland.
C. de Joncheere.
W. J. Jonker.
E. B. van Julsingha.
J. Kasteleijn.
P. Land.
A. H. Loeff.
C. W. Matthes.
Hans Matthes.
Jac. Molenkamp.
Deken P. W. A. Pieck.
Jhr. H. H. Röell.
Ph. J. Schippers.
Dr. K. de Snoo.
Mevr. S. A. de Snoo-Sillevis
W. J. Vos.
Mej. J. M. E. Willink van
Collen.
Mej. M. E. Willink van
Collen.

Bussum:

Bern. L. A. M. v. Ogtrop.

Culemborg:

J. van Holthoon.

Doorn:

Mr. M. P. Thomassen à
Thuessink van der Hoop v.
Slochteren.
Jhr. J. K. Lampsins van den
Velden.

Driebergen:

Jhr. P. P. de Beaufort.

's-Graveland:

Mr. D. J. A. Baron van Ha-
rinxma thoe Slooten.

's-Gravenhage:

Bureau der Rijkscommissie
voor de Monumenten.
M. Onnes van Nyenrode.
Mevr. A. Portengen-van
den Broeke.
Kees Valkenstein.

Groningen:

Kapelaan F. J. Schoemaker.

Haarlem:

C. Maarschalk.
Mevr. Marie C. v. Zeggelen.

Heemstede:

W. H. Koomans.

's-Hertogenbosch:

B. G. P. Verbiest.

Hilversum:

D. de Bree.
 Ds. J. van Bruggen.
 Dr. A. van Dongen.
 C. L. Heek.
 A. Roland Holst.
 Mevr. A. J. Kardux-ten
 Hoopen.
 J. Kardux.
 Generaal-Maj. E. Luden.
 C. Metzelaar.
 P. A. Pijnappel.
 J. Schipper Jr.

Hoorn:

U. G. Dorhout.

Kockengen:

B. Calissendorff.

Kortenhoef:

J. Warmolts.

Krommenie:

P. van Walbeek.

Leiden:

Mr. Ds. J. W. Verburgt.
 Dr. F. C. Wieder.

Loenen:

N. Bastert.
 Goswin H. Boner.
 G. J. Dokkum.
 H. Hissink.
 J. M. C. van Kempen.
 Mr. H. P. Loggere.
 W. C. Pos.

L. L. Posthuma.
 J. Schuit.
 E. A. H. A. van de Velde.
 Jan de Vries.
 G. J. Weijland.
 W. H. Willms.

Loenersloot:

Pastoor B. J. Brouwer.
 Ir. E. Middelberg.

Loosdrecht:

Prof. Dr. K. H. Bouman.
 P. J. Houtzagers.
 Mevr. Kappeyne van de
 Copello-Wijgers.
 Jhr. Q. J. van Swinderen.
 Jhr. C. H. C. A. v. Sype-
 steyn.
 W. Voogsgeerd.

Maarsssen:

R. H. Driessen.
 F. J. de Freytag.
 A. M. Hartog.
 L. G. James.
 G. A. le Jolle.
 J. M. de Muinck Keizer.
 Mr. W. H. Köhler.
 Dr. A. R. van Linge.
 A. T. Plomp.
 Pastoor A. E. Rientjes.
 J. B. Scheuer.
 J. G. Suring.
 C. W. E. van Voorst van
 Beest.
 J. P. van Voorst van Beest.
 C. E. Wolff.
 Mr. W. B. Westermann.
 Wybren Wijmstra.

Maarsseveen:

Jhr. J. Huydecoper van
Maarsseveen.
Dr. A. M. Venker.
H. Schoenmaker Ezn.

Maartensdijk:

Dr. J. J. F. Steijling.

Munsterscheveld:

Pastoor J. J. Swildens.

Nederhorst den Berg:

C. A. de Bree.
C. Hoetmer Nz.
A. J. Middag.
Mevr. C. A. Pos—Kofoed.
G. Graaf Schimmelpenninck.

Nieuwersluis:

Th. W. Blijdenstein.
B. H. Blankenberg.
Mr. W. J. Doude van
Troostwijk.
Douair. A. Baron de Girard
de Miolet van Coehoorn.
Mevr. Wed. Mr. V. H. van
Notten-Doude v. Troost-
wijk.
Th. J. Verrijn Stuart.

Nigtevecht:

M. H. Laddé.
Ds. G. van Veldhuizen.

Nijmegen:

H. J. van 't Lindenhorst.
Oosterbeek:
Mr. E. van Beusekom.

Rotterdam:

Bibliotheek der gemeente
Rotterdam.
Jhr. P. A. H. Martini
Buys.

Soerabaia:

Mr. Dr. L. Fr. H. J.
Schöler.

Twello:

V. L. Baron v. Boetzelaer.

Utrecht:

J. B. P. Biegelaar.
Dr. C. Broeksmid.
Dr. Ch. M. A. Bijleveld.
J. H. M. A. Doude van
Troostwijk.
Pastoor L. J. v. d. Heijden.
Jhr. Mr. J. Hooft Graafland
Pastoor Dr. W. G. J. van
Koeverden.
H. van der Lip.
Jan van der Lip.
Jhr. Dr. L. H. Quarles van
Ufford.
A. Ph. Ridder.
Mr. W. C. Schuylenburg.
H. J. Smits.

Vinkeveen:

J. L. Thielking.

Vreeland:

A. S. Bartstra.
C. Blatt.
P. J. C. Blatt.
Dr. L. Dijkstra.
G. Ph. Ittmann.
C. A. Lion Cachet.
J. Pik.
L. Schiethart.

Vriezenveen:

Pastoor W. M. A. van Rijn.

Weesp:

A. van Beek.
 W. A. van Dockum.
 Th. J. Houtman.
 H. de Kloet.
 J. G. Nordemann.
 E. W. Raadsheer.
 N. Smit Jzn.

Weesperkarspel:

J. C. F. Bletz.
 G. P. Sorber.

Weltevreden: (N.O.I.).

Prof. Dr. A. Grevenstuk.

Wijk bij Duurstede:

B. Schoenmaker.

Zeist:

I. A. Lantsheer.

Zuilen:

Ir. F. C. C. Baron van Tuyll
 van Serooskerken.

Zwolle:

Dr. G. A. B. Fijn v. Draat.

DONATEURS.*Amsterdam:*

Mr. R. H. Erdmann.

's-Gravenhage:

Mr. Dr. F. A. C. Graaf v.
 Lynden van Sandenburg.

Utrecht:

Dr. H. Th. s'Jacob.

BEGUNSTIGERS.*Abcoude:*

D. van Teeseling.

Baambrugge:

G. Feringa.
 W. C. Smuling.

Breukelen:

J. H. M. Janse.
 Ds. C. J. H. Verweijs.

Jaarverslag

Den 6en Juni 1929 werd de jaarlijksche Algemeene Vergadering zooals gewoonlijk in het Hotel „de Kampioen” te Nieuwersluis gehouden.

Nadat de Secretaris het jaarverslag had uitgebracht, deed de Penningmeester rekening en verantwoording van zijn gehouden beheer.

Over de te houden excursie waren de meeningen verdeeld. Ten eerste werd voorgesteld de excursie te houden naar Vianen en Schoonhoven en ten tweede werd de aandacht gevestigd op Gooilust te 's-Graveland. Ten slotte werd besloten tot een tocht naar de beide Zuid-Hollandsche steden en zoo mogelijk, voor wie dat wenschten, naar Gooilust.

Het Dagelijksch Bestuur werd met 2 leden uitgebreid. Als erkenning van hunne verdienste ten opzichte van het Genootschap werden hiertoe benoemd de heeren Jan van der Lip te Utrecht en A. van Beek te Weesp.

Aangezien voor lezingen nog dezelfde bezwaren bestaan, werd hiervan voorloopig afgezien.

De excursie naar Vianen en Schoonhoven is uitstekend geslaagd, dank zij de uitmuntende voorbereiding door de commissie. De ontvangst in beide steden was buitengewoon hartelijk. Het is niet noodig van deze excursie thans een beschrijving te geven omdat ons medelid Joan Vis in ons laatste jaarboekje den tocht uitvoerig heeft beschreven.

Het jaarboekje viel als gewoonlijk weder zeer in den smaak.

Het aantal leden is weder iets vermeerderd, zoodat ons Genootschap met eere onder de grootste vereenigingen van de Vechtstreek gerekend mag worden.

Mede dank zij de ijverige bemoeiingen van onze medeleden J. D. Bastert, Mr. N. J. C. Kappeyne van de Cappello, J. Molenkamp en A. J. Middag zal de „Hooge Vecht” die jarenlang een schrikbeeld voor onze schoone gouw Niftarlake is geweest weldra tot het verleden behooren, daar te

Muiden een stoomgemaal zal worden gebouwd.

Met de beste wenschen voor den verderen bloei van het Genootschap wordt dit korte verslag besloten.

Uitgebracht op de Algemeene Vergadering te Nieuwer-luis 12 Juni 1930.

De Secretaris:

J. G. TH. GREVENSTUK.

Staat van Ontvangst en Uitgaven over het 18e Genootschapsjaar 1929.

ONTVANGSTEN:

Batig saldo	f 490.10
Contributies:	
205 leden	f 512.50
2 leden ad f 5.—	10.—
1 lid	3.—
1 lid voor 4 jaar ineens	10.—
5 begunstigers	5.—
2 donateurs	20.—
1 donateur... ..	5.—
2 achterstallige leden	5.—
Gift	10.—
	580.50
Verkochte jaarboekjes... ..	19.50
Gekweekte rente over 1926—1929	51.83
	f 1141.93

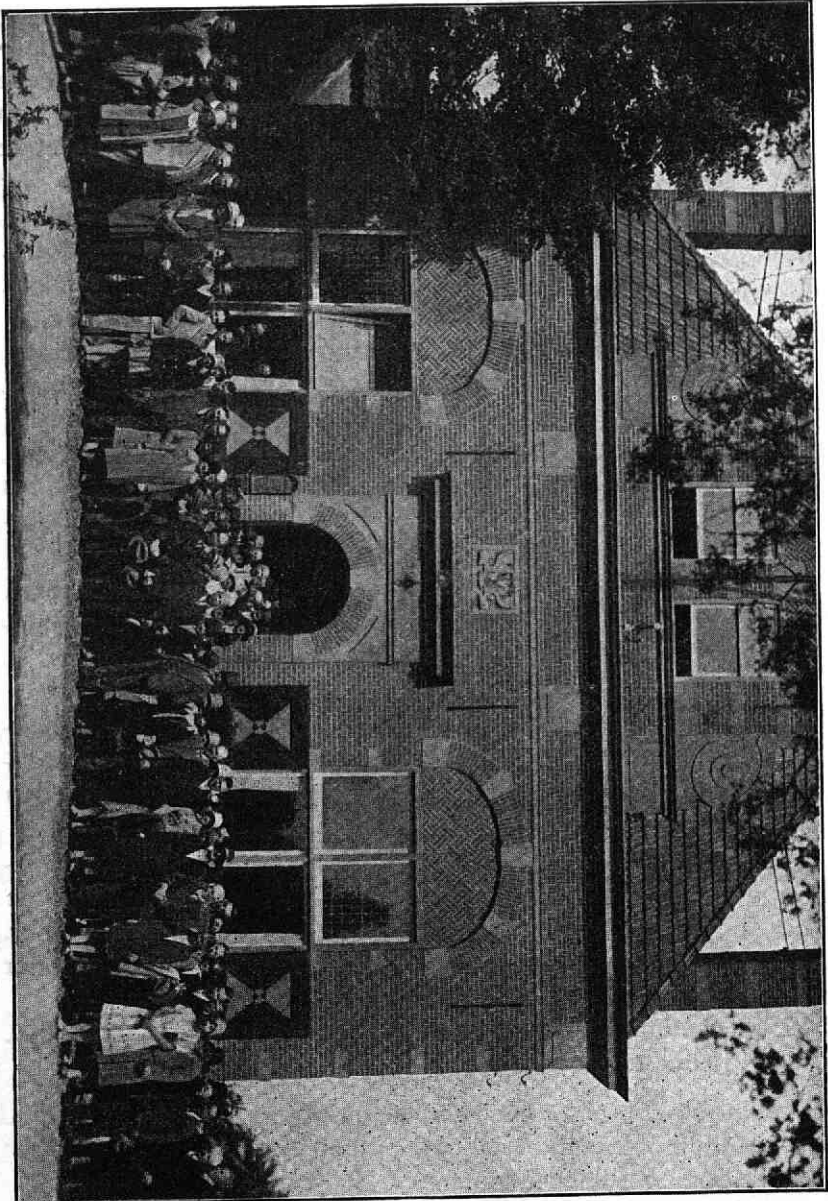
UITGAVEN:

Jaarboekje 1929	f 412.97
Nadeelig saldo excursie 1929	45.10
Incassokosten, drukkosten, zaalhuur, porti, en andere kleine kosten	88.85
Batig saldo	595.01
	f 1141.93

Excursies van Niftarlake

- 1912 Rijtoer naar de Herv. Kerken te Vreeland, Kortenhoef, Oud- en Nieuw-Loosdrecht en Loenen, R. C. Kerk te Slootdijk, Museum van Sypenstein te Loosdrecht en de verzameling antiquiteiten van Mevr. Terpstra te Kortenhoef.
- 1913 Boottocht. Tentoonstelling Muiderslot. Herv. Kerk te Muiden.
- 1914 Boottocht. Stadhuis, Herv. Kerk, Kath. Kerk, St. Bartholomeus-gasthuis te Weesp, Herv. Kerk, Kath. Kerk, Kasteel en Herv. Kerk te Nederhorst-den-Berg.
- 1917 Boottocht. Kasteel Zuylen, Herv. Kerk te Zuilen.
- 1918 Per trekschuit. Herv. Kerk en Kath. Kerk te Kockengen, Kasteel Haarzuilens. 200 deelnemers.
- 1919 Motor-Boottocht. Herv. en Kath. Kerken te Abcoude, Herv. Kerk te Nigtevecht, Slot Loenersloot, Herv. Kerk en tentoonstelling van prenten te Baambrugge.
- 1919 Kasteel Nyenrode.
- 1920 Herv. en Kath. Kerken, ridderhofstad Gunterstein en buitenplaats Kweekhoven, te Breukelen.
- 1920 Kasteel Nyenrode.
- 1921 Centraal Museum te Utrecht. Autotocht naar Kasteel Heemstede te Houten.
- 1922 Tocht naar Amersfoort. Museum Flehite, St. Joris Kerk, het Gasthuis, het Weeshuis, oude poorten en talrijke mooie, oude huizen, onder leiding van den Heer W. Croockewit Azn. Thee ten huize van den burgemeester Graaf van Randwijck.
- 1923 Tocht naar het Muiderslot, Herv. Kerk te Muiden, Stadhuis, onder leiding van Burgemeester de Raadt. Stadhuis, Herv. Kerk, Comenius-museum te Naarden, onder leiding van Ds. F. W. Drijver.
- 1924 Autotocht naar Loosdrecht. Ontvangst op het Raadhuis. Kasteel Sypenstein, Toren Sypekerk, Restauratie

- van de Domkerk te Utrecht, onder leiding van Prof. Dr. Ir. D. F. Slothouwer.
- 1925 Autotocht naar Oudewater. Ontvangst op het Stadhuis, Tentoonstelling platen van Oudewater (collectie Rahms), Heksenwaag, Herv. Kerk, onder leiding van den archivaris Rahms. Stichting Bisdom van Vliet te Haastrecht.
- 1926 Autotocht naar Montfoort. Ontvangst op het Stadhuis, Museum van Oudheden, commandeury, Herv. Kerk, Kasteel (thans Tuchtsschool voor Meisjes), Lekpoort, onder leiding van den burgemeester J. B. Kemme.
- 1927 Boottocht langs de Vecht. Raadhuis te Maarssen, Raadhuis te Breukelen, Herv. Kerk, Stadhuis en St. Bartholomeus Gast- en Armenweeshuis te Weesp.
- 1928 Autotocht: Ontvangst op het Stadhuis, Herv. Kerk, Ewouds- of Elisabeths-gasthuis, ruïne van het Kasteel en de molen van Ruysdael te Wijk bij Duurstede, onder leiding van den Heer J. F. A. Thieme. Ontvangst op het Stadhuis en archief, Cunera-toren en Kerk te Rhenen, onder leiding van den gemeentesecretaris J. Houtman. Orgelconcert van den Heer A. C. Moinat.
- 1929 Autotocht. Ontvangst op het Stadhuis te Vianen, Lekpoort, Gebouw van het Waterschap „De Vijf Heerenlanden”, Herv. Kerk, Batenstein, onder leiding van den Burgemeester S. Hoogenboom. Ontvangst op het gerestaureerde Stadhuis te Schoonhoven, Herv. Kerk, de Waag, Stadskorenpakhuys, de Veerpoort, het Doelenhuis, de Zilverfabriek van Gebr. Hooijkaas enz., onder leiding van den Burgemeester Mr. F. L. J. E. Rambonnet.
- 1930 Autotocht naar „Gooilust” te 's-Graveland en Herv. Kerk te Kortenhoef.
-

THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY BUILDING, BERKELEY, CALIF., 1905

Verslag van de Excursie naar Kortenhoef en Gooilust, gehouden op Woensdag 20 Augustus 1930

In het Gooi daar is het mooi!
Wijde plassen, rietgewassen,
Bosch en hei en veld en wei.
In het Gooi daar is het mooi!

Een Excursie van Niftarlake is altijd 'n merkwaardige en interessante gebeurtenis. Reeds op de algemeene vergadering in Juni wordt er over gesproken, en worden plannen geopperd, zij worden gewikt en gewogen, waarna tenslotte, meestal met algemeen goedvinden, 'n zeker plan wordt aangenomen en der Commissie ter uitwerking wordt opgedragen. Deze Commissie, ditmaal met den heer Bastert aan 't hoofd, welke op 't stuk van excursie-organiseeren haar „gouden” sporen heeft verdiend, heeft zich ook dit keer weer lofwaardig van haar taak gekweten.

Heeft 't wellicht ook daaraan gelegen dat deze Excursie, waarin aanvankelijk — laat ons het maar eerlijk zeggen — verschillende trouwe comparanten weinig fiducia hadden, zoo schitterend is verlopen? Dan onderschrijven we hier gaarne het huldewoord van onzen Voorzitter aan 't einde der reis aan de Commissie, bijzonder aan haar Voorman gericht en willen we den wensch uitspreken dat 't haar gegeven moge zijn nog vele malen de Excursie te leiden.

Na 'n lange periode van regen, wind en guur weer kwam in de Excursie-week het zonnetje van achter het loodgrauwe wolkgordijn allengskens weer te voorschijn en bracht alvast het gemoed der Niftarlakers in blijde stemming.

En toen op den Excursiedag de deelneemsters en -nemers zich te Kortenhoef verzamelden, goot de Augustuszon haar gulden stralen over het vriendelijke landschap en schonk aan de Excursie kleur en fleur en blijheid.

Het gezelschap was dit keer zeer groot: 114 dames en heeren — het getal is tē merkwaardig om het niet even vast te leggen — hadden aan de uitnoodiging gevolg gegeven en wachtten op 't vastgestelde uur voor het Raadhuis te Kortenhoeuf.

Dit schilderachtig gelegen dorpje heette in de 12e eeuw *Curtevenne* en in de 13e eeuw *Curtehoven*, hetgeen kan beteekenen „korte veen” of „korte weide”. Eind 14e eeuw schreef men al Cortehoeffen, later Cortehoeff en Cortehouff. Het werd in 't laatst der 11de eeuw door den Bisschop van Utrecht in leen gegeven aan het Kapittel van St. Marie te Urecht. Door deze schenking werd het 'n *Heerlijkheid* en toen 't zich vereenigde met de gehuchten Riethoven en de Rade, ontving het den naam van *Vrye-Ambacht*. Aan het hoofd daarvan kwam als 1e Ambachtsheer het Kapittel der St. Maria-Kerk te Utrecht.

De „geregte; tinse en tienden” van de heerlijkheid waren nu eens in deze dan weer in gene handen, de heeren van Abcoude hebben ze ook enkele malen in pacht gehad *).

Kortenhoeuf bezat alleen lage rechten, dus geen „Halsrecht”, vandaar dat de Ambachtsheer *Coenraad Burgh* in 1676 door de Staten van Utrecht genoodzaakt werd de door hem opgerichte galg weer af te breken.

De onderscheidene Ambachtsheeren hebben allen min of meer bijgedragen en meegewerkt aan den bloei van het dorp.

O.a. *Godard van Reede*, die in begin 17e eeuw veel ten koste heeft gelegd aan de verbetering van den Kortenh. Polder; *Gerrit Schaep*, burgemeester van Amsterdam, vermoedelijk de stichter van de buitenplaats „Schaep-en-Burgh” te 's Graveland; *Catharina Heereman van Zuidwijck*, 1e vrouwe van K., die de heerlijkheid in 1717 ten geschenke gaf aan het St. Pietersgasthuis te Amsterdam. Het Regentencollege van dit Gasthuis heeft niet veel genoeg van haar bezitting gehad, zij vroegen reeds in 1752 aan den Advocaat Wantenaar te Utrecht of zij de verlaten landen „ten profijte van „het dorp mogen laten verveenen, ten eynde niet te kort te

*) Verschillende dezer gegevens zijn ontleend aan het boekje: „De Ambachtsheerlijkheid Kortenhoeuf”, in 1902 geschreven door den toenmaligen Ambachtsheer wijlen B. J. M. de Bont.

„komen aan de lasten van de verlaten landen, van de reparatie der kerck" enz. Bij openbare veiling werd *Abraham Calkoen*, Baljuw en Dijkgraaf van Amstelland, te Amsterdam de koper, wiens erfgenamen het in 1832 weer overdeden aan *Jan Coenraad During*, eveneens te Amsterdam, voor de som van totaal f 1800.

Na 'n bezit van slechts 7 jaren deed hij de heerlijkheid weer veilen en na afslag werd ze afgemijnd op f 800. — door *Abraham Nicolaas Pellecom*. De totale koopsom bedroeg toen f 2425.—

Pellecom is gedurende een derde eeuw predikant te Kortenhoef geweest en liet, toen het Gemeentebestuur in 1815 verzuimd had de bevestiging van het oude wapen aan te vragen, in 1839 zijn familiewapen in dat der gemeente opnemen. Tot 1895 bleef de Heerlijkheid in deze familie, waarna ze in bezit kwam van den heer *Bernardus Joannes Maria de Bont*. De wduwe van dezen is thans nog Ambachtsvrouw.

Ziehier 'n paar korte trekken uit de geschiedenis van het dorpje, dat het eerste punt van samenkomst der excursisten was.

De burgemeester, de Edelachtbare Heer J. Warmolts, zelf bestuurslid van Niftarlake, ontving het gezelschap in zijn Raadhuis dat te klein was om zoo vele dames en heeren tegelijk te bregen, en leidde hen in de Raadzaal.

Eenige antieke documenten werden hier bezichtigd, o.a. een geschreven foliant, getiteld: „Opschryvinghe van de Roetaelen van den torff, geslaghen tot de Cortehoeff in den jaere 1595", voorts een oud-koperen gewichten-étui in den vorm van nestschaaltjes, ordonnantiën, resolutiën, rekeningen e.d. uit de 17e en 18e eeuw. Het Gemeente-Archief berust in de „Regtkas" en bestaat uit 80 boeken, omslagen, acten e.d. en eenige voorwerpen.

Aan den wand prijkten twee groote schilderstukken van den schilder A. van Voorden, die in vroeger dagen veel in deze omgeving geschilderd heeft.

Het Raadhuis zelf is nog nieuw, het is gebouwd in 1910, naar ontwerp van den architect H. Hissink. Met zijn typisch topgeveltje, eiken deuren en rood-gele luiken, waarboven glas in lood, maakt het gebouw een vriendelijken indruk.

Kortenhoef is 'n schilderachtig plaatsje. De kom van het

dorp is één lange rechte weg, met aan de eene zijde vriendelijke huisjes en bloeiende tuinen en aan de andere zijde een evenwijdig loopende sloot of vaart met hier en daar 'n bruggetje. Deze vaart is door den Ambachtsheer Godard v. Reede gegraven. Vooral het gezicht op „De Wijde Blick” vanaf de tolbrug op de Zuwe is phenomenaar schoon. De massale waterpartijen met vele kleinere en grootere eilandjes, allen min of meer gestoffeerd met groen, vormen 'n prachtig object voor den schilder. Hier en daar rijst de slanke spits van een of anderen kerktoren parmantig omhoog, hetgeen de aanblik nog overweldigender maakt.

In vroeger jaren, toen het dorp nog bekoorlijker was, was Kortenhoef 'n geliefd en gezocht oord voor kunstschilders. Reeds Salomon van Ruysdael, broeder van den beroemden Jacob, heeft er waarschijnlijk in de 17e eeuw al motieven gevonden.

In den aanvang der 19e eeuw was het Pieter van Os, (overleden in 1839), die er langen tijd gewoond en gewerkt heeft; later vermoedelijk ook zijn leerling Jan van Ravenswaay. Doch de eigenlijke glorie-tijd voor Kortenhoef ving aan ten tijde van den Fransch-Duitschen oorlog in 1870 en '71, toen de Hollandsche schilders uit Frankrijk naar hun vaderland terugkeerden en, evenals hun Fransche collega's — die zich bepaaldelijk aan de onuitputtelijke schoonheid van Barbizon hadden gelaafd — zich aan het landschap gingen wijden en bij voorkeur naar Kortenhoef trokken.

Dit dorpje met zijn ijlblauwe watervlakten, zijn riet en ruigt en boom en struik, zijn talrijke slootjes en vaartjes en de eeuwig-wachthoudende kerktoren, is zeer bekoorlijk. Vele kunstenaars en kunstbeoefenaars streken daar neer: eerst Gerard ten Hoek, Kruseman, Bauffe, Gabriel, Nico Bastert en Poggenbeek; later waren het de bekende Mauve, Neuhuis, Verster, v. Voorden e.a., onder wie ook buitenlanders. Kortenhoef was toen 'n waar „Kunstcentrum”. Van 'n bepaalde „Kortenhoefsche School” is echter nooit sprake geweest, men pleegt de daar gewerkt hebbende schildersgroep met de „Haagsche School” te betitelen.

Te genwoordig wordt het dorp niet zoo druk meer bezocht en „beschilderd” als destijds.

Nadat men het Raadhuis bezichtigd had en het gezelschap

door 'n fotograaf was vereeuwigd, dankte de heer Bastert den burgemeester voor de vriendelijke ontvangst.

Het volgende bezoek was aan

het Nederl. Herv. Kerkgebouw,

dat aan de overzijde van de vaart gebouwd is. De toren van dit kerkje is aantrekkelijk door zijn sierlijken laat-Gothischen bouw, van lichtrooden kleinen baksteen. Het ranke spitsje dekt den vierkanten toren. In de kerk zelf zijn alleen bezienswaardig twee eikenhouten pilasters, versierd met kunstig vroeg-Renaissance snijwerk, met jaartal 1541. Deze pilasters dienden vroeger als schragen van de klokken, doch na de restauratie van den toren in 1923, zijn zij in de kerk geplaatst.

Verder trekken de aandacht een klein orgel, de gecalligrafeerde naamlijst der opeenvolgende predikanten, oude grafzerken en 'n paar wapenborden. Het Gothische interieur der kerk heeft evenals overal elders veel van haar schoonheid moeten inboeten, gelukkig zijn de sierlijke koperen kronen intact gebleven. In den toren hangen 2 klokken; de kleinste is gegoten in 1498 en toegewijd aan de H. Maria, Patroes van het Kapittel; de groote dateert van 1641 en is vervaardigd door Joh. Dop.

Kerk en toren zijn gebouwd in den aanvang der 16e eeuw; bij de kerk was ook de school en de pastorie, en volgens de gebruiken van dien tijd fungeerde de koster tevens als schoolmeester.

Waarschijnlijk is de kerk eerst na 1593 door de Protestanten in bezit genomen, want in het „Verbaal der visitatie der Kercken ten plattenlande” wordt vermeld dat „de Kercke tot Cortehoeve in 1593 noch besmet was met d' outaeren”.

Het eerste deel der Excursie was hiermede beëindigd. Van het lieflijke Kortenhoeve werd afscheid genomen en de reis voortgezet naar Loosdrecht, waar in het Zwembad-Koffiehuis

de Lunch

werd gebruikt. De excursisten schijnen 'n gezonde maag te hebben, onder opgewekte stemming werd het opgediende gretig naar binnengewerkt.

Heerlijk is hier het zitje, met uitzicht over de wijde plas, die omzoomd wordt door hoog en laag geboomte, waarboven-

uit 'n kerktoren heel fier z'n spits omhoog heft en 'n molen z'n wieken kruist.

Het kabbelende water, verguld door de tintelende zonnestralen, kwam in spelende golfjes met wit-schuimende kopjes aangespoeld en zong in steeds herhalend rythme het lied der eeuwige verwachting. Vele gasten beklommen ook het platform om van daar uit nog beter van het wijsdsche natuurschoon te kunnen genieten.

Te ongeveer 1 uur werd de reis voortgezet naar de

buitenplaats „Gooilust”

van den heer F. E. Blaauw te 's-Graveland, in de laatste jaren bekend en beroemd geworden om haar botanischen en zoölogischen rijkdom, maar ook om de bedreiging van den kant der Kinine-industrie.

De kennismaking met dit uitgestrekte buitengoed was voor de meesten van het gezelschap 'n openbaring. Veel hadden ze er zich van voorgesteld en toch werden de stoutste verwachtingen nog overtroffen.

Reeds dadelijk wordt men geïmponeerd door de lange breede oprijlaan, die wordt geflankeerd door zware, forsche groene beuken, dik en rond en kaarsrecht. Als fiere wachters staan zij daar met hun zwaar bebladerde kruinen.

Langs idyllische vijvers, waarin ganzen, zwanen en andere inlandsche en uitheemsche watervogels zich vermaken, bereikt men het eigenlijke woonhuis.

Dit huis, massief-vierkant opgetrokken van grauwen baksteen, is gebouwd in stijl Louis-XVI en dateert van 1786. Het is gebouwd voor de familie Corver Hooft, naar model van een huis te Velsen, dat deze familie ook behoorde. De familie Corver Hooft heeft de buitenplaats gedurende pl.m. 200 jaar bewoond. In 1895, toen de heer Blaauw eigenaar geworden was, heeft het eenige veranderingen ondergaan door het aanbrengen van 'n terras aan den Oostkant, eenige vensters aan de Zuidzijde en 'n kleinen aanbouw op het Noorden. In een der vertrekken prijkt nog het behang van beschilderd doek aan den muur, dat bij de oprichting van het huis is aangebracht. De heer Blaauw ontving 't groote gezelschap op den breeden stoep van het huis en leidde het door de vestibule naar den tuin.

Deze vestibule is met wit marmer bevloerd en gegarneerd

met een marmeren beeldengroep van Quellinus; een aantal schilderstukken, dieren voorstellende, van den Duitschen dierschilder W. Kuhnert; 'n portret in olieverf van Linnaeus, afkomstig van „de Hertekamp” bij Haarlem, waar de groote botanicus in zijn jeugd vertoefde bij de familie Clifford; verder 'n paar Ruiterschilderingen van Casberg, o.a. één voorstellende den heer Blaauw, terwijl hij 'n hindernis neemt. Dan nog een aantal antilopenhoorns en een paar oude Fransche Boulle-klokken. Vanaf het terras werd eerst genoten van het schitterend gezicht op de oprijlaan en op het weiland met de kudde witstaart-gnoe-antilopen.

Onder leiding van den heer Blaauw zelf werd nu een wandeling gemaakt door de omvangrijke tuin- en boschpartijen van Gooilust. Deze wandeling duurde ca. 2 uur. Men moet weten dat het geheele buitengoed pl.m. 275 H.A. beslaat. Prachtige lanen, slingerende paden en knusse kronkelweggetjes door de natuur daar neergelegd, maar ook door menschenhand gemaakt, maken een wandeling daar tot een heerlijk genot. Telkens maakte de gastheer zijn bezoekers opmerkzaam op zeer bijzondere en fraaie boomen en planten, uit alle werelddeelen hier geïmporteerd.

Ook op zoölogisch gebied is er nog heel iets bijzonders te zien, allereerst de reeds genoemde wit-staart-gnoe-antilope, een dier ter grootte van 'n ezel, met koeienkop en paardenromp. Dit gezelschapje van 7 dieren, 3 oude en 4 jonge, was heerlijk aan 't spelen en stoeien in hun door hoog geboomte omringd zomerverblijf en trok daardoor de bijzondere belangstelling der excursisten.

Verbazend interessant was ook het Pampa-struisvogelpark waar een oude vogel met 12 jongen zich vermaakten in de warme zonnestrallen. Daarnaast wonen de lama's, afkomstig uit Patagonië, de Kangoeroe's en de wilde paarden, meegebracht van de Mongoolsche steppen in Centraal-Azië.

Vergeeten we niet te noemen de Amerikaansche bisons, de papegaaien, kuifduiven, e.a. merkwaardige vogels, dan hebben we het voornaamste van de fauna en flora van Gooilust meegedeeld.

Van hier leidde de Heer Blaauw ons langs den „Pruisischen Slinger”, 'n slingerpad waar de Pruisen in 1787 tijdens den oorlog gekampeerd hebben; verder langs twee boomen, vorig

jaar daar geplant door ex-keizer Wilhelm, die toen gast was van Gooilust.

Het park is in hoofdzaak nog zooals 't steeds geweest is, de oude beuken vormen er de kern van, doch de parken en vijvers om het huis zijn door den heer Blaauw nieuw aangelegd. En dat is door hem op zeer smaakvolle en kunstzinnige manier gedaan. Daarvan getuigen de kunstmatige valleien, die met kleurige Rhododendrons en vele soorten exotische gewassen versierd zijn. Trouwens exotische gewassen vindt men in het gansche buitengoed rijkelijk verspreid, juist die, welke men elders zeer schaarsch of geheel niet aantreft.

Alle gasten waren opgetogen over den rijkdom van natuurschatten, die daar te aanschouwen is. En in die uren werd geheel en al vergeten dat Niftarlake eigenlijk op het bewonderen en behouden van oude monumenten gebaseerd is!!

Het is niet te verwonderen dat Gooilust een wereldvermaardheid bezit, en dat zij bezoekers van alle werelddelen tot zich trekt.

Juist dezen zomer brachten een paar honderd leden van het Ornithologisch Congres een bezoek aan de buitenplaats. Onder hen bevond zich ook de ex-zaar Ferdinand van Bulgarije, die bekend staat als een bekwaam ornitholoog. Ook hij was vol lof over den zeldzamen rijkdom van Gooilust en zei daarvan o.a.:

„Ik heb veel van „Gooilust” gehoord. En de naam van den „heer Blaauw was mij reeds lang bekend. Doch ik heb mij „niet kunnen voorstellen, dat het hier zoo wonderlijk schoon „is. Sedert mijn jeugd houd ik mij met de ornithologie bezig „en de laatste jaren heb ik de streken bezocht, waarvan ik „vroeger veel gelezen had en waar ik nu de vogels in natuur- „staat heb kunnen zien. Ik ben in Amerika, Afrika en Azië „geweest en heb juist een reis door den Soedan achter den „rug. Het heeft mij nu bijzonder getroffen, hoe de vogels zich „hier op „Gooilust” thuis gevoelen. De Patagonische ibissen „b.v. gedragen zich hier evenzoo als in hun geboorteland en „ik vind het zoo eigenaardig, dat juist in Nederland, waar „het klimaat het tegendeel zou doen verwachten, zulk een „exotisch paradijs van dieren en planten mogelijk is. Dit kan niet dan door groote toewijding verkregen zijn. Het is dan „ook onbegrijpelijk, dat men zulk een oord, dat tot roem van

„Holland en de wetenschap strekt, aan schending, misschien „wel aan vernietiging prijs geeft“.

Het bleek in de gesprekken van de geleerde bezoeker, s dat men overal ter wereld op de hoogte is van de bedreiging van „Gooilust“ en in vele talen werd hierover verwondering geuit. We willen hopen dat Gooilust nimmer het kleinste deel van haar schoonheid zal behoeven in te boeten.

Na de verrukkelijke wandeling door Gooilust's dreven bood de gastheer het gezelschap thee aan, die zich onder een gezellige causerie heerlijk liet smaken.

De heer J. D. Bastert, voorzitter der Excursie-Commissie nam deze gelegenheid te baat den heer Blaauw in exquise woorden dank te zeggen voor zijn gulle ontvangst. Het bezoek aan Gooilust was, aldus de spreker, de clou van den dag en heeft onze verwachtingen verre overtroffen. Wij danken u, zoo vervolgde de heer Bastert, voor de aangename en leerrijke uurtjes, die wij hier onder uwe persoonlijke leiding hebben mogen doorbrengen. Namens bestuur en leden van Niftarlake sprak de spreker den wensch uit dat het den heer Blaauw gegeven moge zijn nog vele jaren zijn fraaie buitenplaats te mogen bewonen. Niftarlake, zoo besloot de heer Bastert, strijdt ook voor behoud van 't natuurschoon, en zij is overtuigd dat de verzorging daarvan bij den heer Blaauw in goede handen is. Dat bewijst dit buitengoed, dat gerust genoemd mag worden: „de fraaie Lustwarande van 't Gooilust“

Abcoude, September 1930.

J. V.

Ter hofvaart naar Leiden

In de middeleeuwen en tijdens de republiek der Vereenigde Nederlanden berustte de rechtspraak van elke stad bij schout en schepenen, die gekozen werden uit de burgerij. In de dorpen werd de vierschaar gespannen door schout en geburen of door schout en schepenen, ook wel door schout, zing en buurlieden. Deze schepenen waren geen juristen, door rechterlijke studie gevormd. De rechtsverhoudingen waren eenvoudiger dan thans, zoodat de toepassing van het recht in den regel geen moeilijkheid voor hen opleverde. Maar toch werden zij soms voor ingewikkelde rechtskwesties geplaatst, zoodat zij deze „niet wijs” waren. In zulk een geval gingen zij advies vragen aan een ander gerecht, aan welks voorlichting zij dan ook gebonden waren. Dit werd genoemd: ter „hofvaart” gaan.

De rechtspraak der Leidsche schepenen had in den lande een goeden naam. Naar Leiden kwamen „raet van vonnesen” vragen: de schepenen van Weesp, Muiden, Naarden, van bijna alle dorpen van Gooiland, van Woerden, Gouda en Amsterdam. Zulke vonnissen, beslecht door eene andere schepenbank, noemde men „gesteede vonnissen”; „steden” wil zeggen: op een lateren dag vaststellen, na eerst eene stede, eene geschikte plaats of tijd genomen te hebben.

In het bijzonder noemen wij eenige plaatsen, gelegen in Niftarlake. Zoo moest Vreeland ter hofvaart gaan naar Deventer, hetwelk aldus bepaald was bij privilege van 1298. Maar het dorp Loenen, dat ten deele gelegen was in Utrecht en ten deele in Holland, moest vonnis halen te Leiden. Wat Weesp betreft, worden wij ingelicht door een privilege of voorrecht, door graaf Willem V den 20sten Mei 1355 aan deze stad geschonken; in dezen voorrechtsbrief is te lezen, dat, wanneer schepenen van Weesp een vonnis moeten vellen, waarvoor zij „niet wijs” zijn, zij zulk een vonnis „sullen soecken tot Leyden oft daer zys beste wys mogen werden binnen onsen lande”.

Ik vond eenige aantekeningen betreffende dit onderwerp van Jan van Hout, den bekenden secretaris van Leiden tijdens het beleg van Leiden, waarvan ik den inhoud laat volgen.

Tusschen de jaren 1566 en 1572 waren afgevaardigden van het gerecht van Loenen naar Leiden gekomen met een crimineel proces. Een der maarschalken, vermoedelijk die van Abcoude, had een vrouw laten gevangen nemen. De eerste beschuldiging, tegen haar ingebracht, was, dat bij haar een boekje was aangetroffen, gemaakt door Johannes Anastasius Veluanus.

Dit boekje van den prediker der hervorming werd in dezen tijd voor kettersch gehouden en daarom verboden. De verdere beschuldiging was ontstaan op den dag, toen de koster bij haar gekomen was, om hare koeien en beesten met gewijd water te besprengen en deze hierdoor tegen spokerij en tooverij te vrijwaren. Zij zou toen gezegd hebben: „loop, loop, ik en wil mijn koeien met uw water niet besmakt hebben”.

De Leidsche schepenen gevoelden zich bezwaard, om in deze zaak te adviseeren, wat wij begrijpen kunnen, als wij bedenken, dat zij voorviel in de eerste dagen der hervorming. Zij trachtten zich eraf te maken, door te zeggen, niet tot advies verplicht te zijn, omdat deze zaak uit het Sticht van Utrecht was en alzoo buiten Holland. De afgevaardigden, dit antwoord vernomen hebbende, reisden naar huis en kwamen terug naar Leiden met hun origineel privilege bij zich, door welks inhoud de Leidsche schepenbank overtuigd werd, dat zij gehouden was advies te geven. Om zich dan ook niet zwarter te maken in de oogen van den hertog van Alba, den landvoogd en zijne tirannieke regeering, als zij reeds waren, dienden schepenen — hoewel huns ondanks — van advies, hetwelk ten gunste van de vrouw uitviel, haar ontslaande met eenige boete.

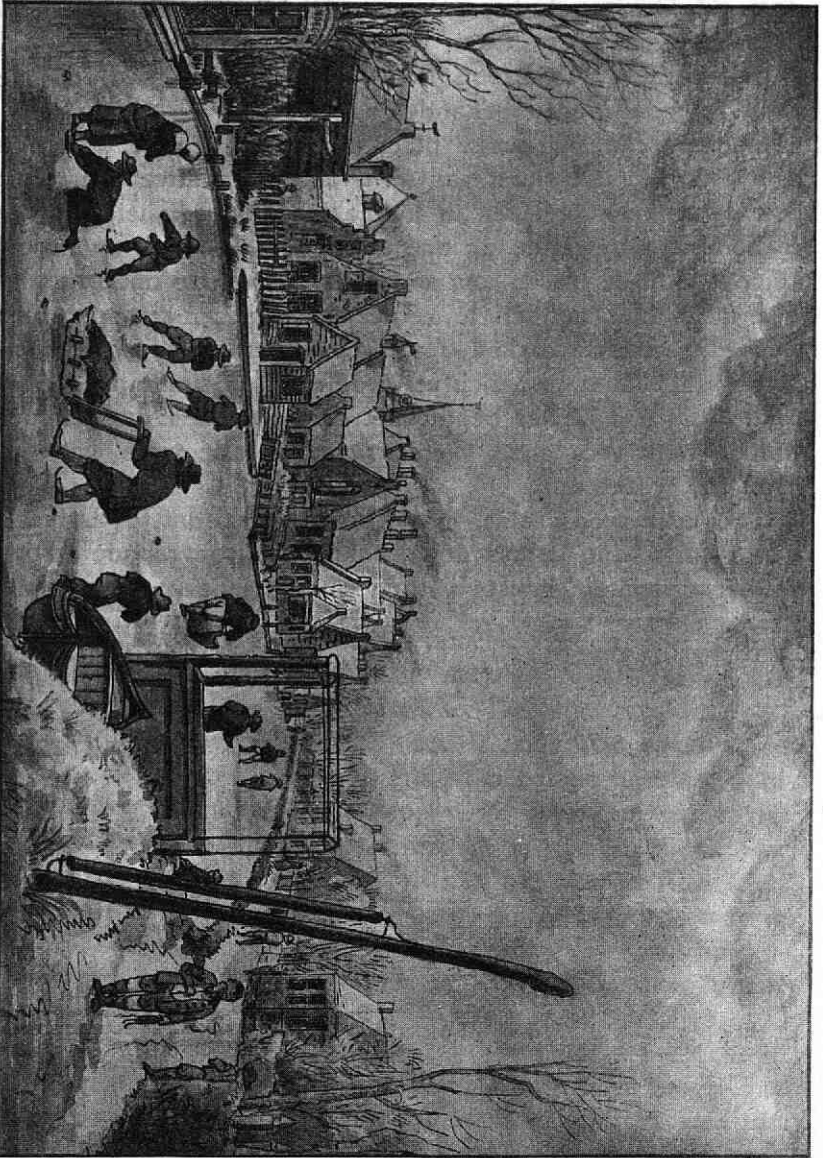
Van Jan van Hout vernemen wij verder, dat de gerechten, welke zulke „gesteede vonnissen” begeerden, twee van hunne medebroeders zonden met de rechterlijke stukken, gediend hebbende voor beide partijen, welke stukken meestal gesloten en verzegeld waren. Soms kwamen partijen zelf in persoon met hun voorspraken of taalluiden, door wie, ten overstaan van de twee gecommitteerden de zaak ook mondeling werd bepleit.

Zoo is er van Weesp een „gesteede vonnis” geweest, waarbij een der twistende partijen een advocaat van Amsterdam, n.l. Dr. Engel, den zoon van Adriaan Engels, die secretaris was van Katwijk aan Zee en de andere een procureur of voorspraak, Heijmsoon Boot, medegebracht had, die de zaak voor schepenen behandelden.

De Leidsche schepenen plachten niet alleen de dingtalen te hooren ten overstaan van de twee gecommitteerden, maar ook de stukken te lezen in hunne tegenwoordigheid en hen te hooren betreffende de omstandigheid der zaak en „voorkomende duisternissen, om zodanige en zoveele onderrichtingen uit hunne monden te verneemen, als eenigzins doenlijk was”. Daarna vertrokken de gecommitteerden. Nu behandelde de schepenbank op zich zelve de zaak en stelde het advies vast. Zulk een advies begon met deze woorden: indien zoodanige zaak voor onze Vierschaar hangende ware, wij zouden” zóó wijzen enz.

Zooals ik reeds zeide, moest het gerecht, dat ter hofvaart was gegaan, zijn vonnis doen, volgens het gevraagde advies, zonder daarin de minste verandering te mogen aanbrengen.

J. W. VERBURGT.

Baambrugge omstreeks 1780

De buitenplaatsen langs den Angstel

Onder de dorpen, die in de 17de en 18de eeuw rijk met buitenplaatsen begiftigd waren, bekleedt Baambrugge een eerste plaats. Men vond er aan de lieflijke oevers van den Angstel niet minder dan ongeveer dertig, de een al mooier dan de ander.

Het water, dat als een zilveren lint door het landschap slingerde, gaf aan de streek een bijzondere bekoring en het is niet te verwonderen, dat zij die van plan waren een buitenplaats te bouwen, zich hiertoe aangetrokken gevoelden. De weg tusschen Abcoude, Baambrugge en Loenersloot kon in dien tijd, door de mooie buitenplaatsen en de daarbij behorende prachtig verzorgde lusthoven, als een van de mooiste van het land beschouwd worden en leverde een schitterenden aanblik op.

Des zomers was de bevolking, wanneer de buitenplaatsen bewoond waren, wel een paar honderd zielen grooter, wat met het gerij der koetsen en het varen der jachten en boeiers een ongemeene levendigheid aan het dorp gaf.

De eigenaars waren meestal voorname Amsterdammers, die door hunne verteringen en het onderhoud hunner bezittingen in hooge mate de welvaart van Baambrugge bevorderden.

Op enkele uitzonderingen na waren zij dan ook zeer geziene gasten. De meesten waren echter ook kooplieden, want bij verschillende buitenplaatsen behoorden de daarbij gelegen boerderijen en landerijen, die natuurlijk het noodige profijt opgebracht zullen hebben.

Soms ging het wel een beetje vreemd toe, maar dit behoort tot de uitzonderingen. Zoo was de eigenaar van een der buitenplaatsen er met een meisje van doorgestaan en met haar getrouwd, zeer tegen den zin van de oudelui van het meisje, omdat de jongeman Gereformeerd en de jonge dame Katholiek was.

De jonge Mevrouw scheen erg verkwistend te zijn

en daaraan is het waarschijnlijk te wijten, dat Mijnheer in financielen nood geraakte en door zijne crediteuren onophoudelijk om geld gemaand werd. Hij raakte aan den drank en stierf een ellendigen dood, waarna hij in stilte begraven werd.

Hiermee is de geschiedenis echter niet uit. De dame dronk niet minder dan haar man en werd op een goeden keer door den onderschout, die zich verkleed had, uit haar huis gelokt, in een koets gezet en naar een verbeterhuis gebracht, wegens hare ongehoorde verkwisting, drankzucht en mishandeling van haar man. Excusez du peu!

Een mooi onderwerp voor een onzer medeleden om er een roman over te schrijven.

Toen in 1682 nieuwe gestoelten in de Geref. kerk werden geplaatst, droegen de gereformeerde bewoners van de zomer-verblijven daarin rijkelijk bij. Het rekenboek van de kerkmeesters vermeldt onder de namen der contribuanten:

De Heer Becker, Gecommitteert ter vergadering van Hoogh Moog. Heeren Staten Generaal	8 ducats
De Heer Cornelis Valkenier, Schepen en Raadt der Stad Amsterdam	8 ducats
De Heer Dionys Baillij, Coopman tot Amsterdam	8 ducats
De Heer Johan van Senden, Coopman tot Amsterdam	8 ducats
Juffr. Swart Wed.e	8 ducats
De Heer Deutz, Coopman tot Amsterdam	4 ducats
De Heer van Zanten, Coopman tot Amsterdam	4 ducats
De Heer Lodewijk de Bas	8 ducats
De Heer Secretaris der Stad Amsterdam, Wouter Valckenier	f 25—8—8
De Heer Pistalozzi	4 ducats
De Heer Everwijn Glimmer (1686)	8 ducats
De Heer Christiaan Wentsel (1729)	8 ducats
De Heer Verhamme (1738)	8 ducats

En toen in 1684 het uurwerk in den toren moest vernieuwd worden werd daarin bijgedragen door:

Hr. Becker, comparerende in de Staten Generaal.

Hr. Schepen Cornelis Valkenier.
 Hr. Secretaris Wouter Valkenier.
 Hr. Pieter Rans Valkenier, Secretaris.
 Hr. Constantin Ranst.
 Joffr. Margarita Dilburgh, Wed.e
 Hr. Soerrier (Serrurier?)
 Hr. Thomas Majiden.
 Hr. Johan van Senden.
 Hr. Cornelis Barchman Wuytiers.
 Joffr. Lysbeth Lemmers, Wed.e S. Swart.
 Hr. Dionijs Bailly.
 Hr. Raatsheer Mr. van den Broeck.
 Hr. Lodewyck de Bas.
 Hr. Jan Everwijn Glimmer.
 Hr. Pieter Schaap.
 Joffr. Apostool, Wed.e
 Hr. Blaeuw.
 Sr. Cornelis Schut.
 Sr. Nicolaas Heuvinc.
 Joffr. Haijmansen Koeck.
 Sr. Andries Apostool.
 Hr. van Naerden.
 Joffr. van Beeck.

Dit is bijna een complete lijst van de toenmalige buitenplaats-bewoners. Ik kon echter niet van allen nagaan waar zij woonden. Velen hunner komen echter hierachter onder de beschrijving der zomerverblijven voor.

Wij zullen nu een wandeling langs den Angstel gaan maken en daarbij zal ik zoo terloops een en ander vertellen over de buitenplaatsen, die er in de 17de en 18de eeuw stonden. De later gebouwde zal ik buiten beschouwing laten.

Zoo hier en daar zal ik om de wandeling wat op te vroolijken een stukje rijmelarij, te vinden in „Holland's Arcadia of de vermaarde Rivier den Amstel" *) , inlasschen.

We beginnen bij *Elzenbosch*, thans een boerderij, gelegen

*) De naam Angstel werd haast nooit gebruikt, het is bijna altijd de Amstel of het Gein.

bij de Groote Coupure. Mevrouw S. M. van Strijen-Witsen schonk deze buitenplaats in 1761 aan hare dochter, die gehuwd was met Mr. Cornelis Graafland, advocaat van de O. I. Compagnie, secretaris en later schepen van Amsterdam. Hij woonde aldaar op de Keizersgracht bij de Huidenstraat.

Wij gaan vervolgens naar het slot van Abcoude, thans behalve de fundamenten geheel verdwenen, dat na 1715 door den nieuwbakken Heer van Abcoude, Theodorus de Leeuw, op zeer smakelooze wijze tot een zoogenaamde buitenplaats werd herschapen. De heer de Leeuw had niet veel aesthetisch gevoel, getuige het leelijke uitbouwsel of bult aan de schoone Herv. Kerk te Abcoude, waar hij tot zijn eigen verheerlijking een grafkapel heeft laten bouwen.

„De Heer de Leeuw vertoond zijn wijsheid en vermogen,
 „Met bij zijn leven zorg te dragen na zijn dood;
 „Waar zijne grafkapel het ruim der kerk vergroot
 „En heel Abcoude siert voor 't oog der vreemdelingen”.

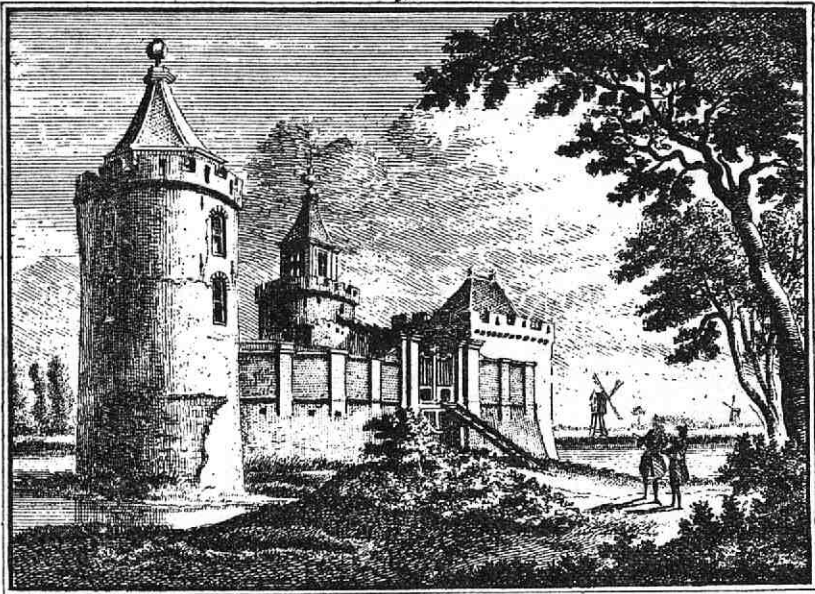
't Hangt er maar van af van welken kant men de zaak bekijkt! Aangezien de geschiedenis van het slot op een andere plaats in dit boekje behandeld wordt, kan ik mij hiervan onthouden.

We moeten nu een eindje wandelen langs het jaagpad (de Groote Coupure was er nog niet) en komen dan aan *Meerlevelt*, een mooi gebouw van 2 verdiepingen en met 2 inrijhekken.

„Wellustig landsieraad hoe kunt gij 't oog vermaken
 „Met 't prachtig hofgebouw.....”

Het behoorde in het begin der 18e eeuw aan Rynier van Recklinghuysen, waarschijnlijk een Duitscher afkomstig uit Recklinghausen, die te Amsterdam zaken deed.

Reeds in 1837 was de plaats gedeeltelijk gesloopt en werd alleen des zomers als optrek bewoond. Thans staat er nog een klein huis, misschien de vroegere stal, dat tot woonhuis voor het boerenbedrijf is ingericht.

Het SLOT ABKOUDE.

Na de verbouwing door den Heer Theol. de Leeuw

Eenige jaren geleden had ik eene correspondentie met Prof. van Recklinghausen den Duitschen, die belangstellend naar de buitenplaats informeerde. Ik teekende toen bij mijn antwoord een schetsje van het gebouw, dat door hem op hoogen prijs werd gesteld.

Wij gaan nu naar *Iepenburg*, een mooi groot gebouw met 2 verdiepingen aan de overzijde van het water.

„De Triton, die 'k het plein zie voor het huis versieren
 „Blaas *Ypenburg* zijn lof en *Molenaar* zijn deugd,
 „Die zich als Hofheer vaak op dezen grond verheugd
 „En vind zijn wellust in het vrolijk buitenleven”.

In het begin der 18e eeuw eigendom van Nicolaas Molenaar, doch reeds in 1837 gedeeltelijk gesloopt en alleen des zomers als optrek gebruikt. Thans boerderij.

In 1757 werd *Iepenburg* bewoond door een zekere heer van Buytene, die Katholiek was en te Abcoude ter kerke ging. Zijne vrouw was echter Gereformeerd en ging ook te Ab-

coude naar de kerk. De kerkeraad van Baambrugge, die zorgvuldig over het aantal zielen waakte, rustte niet voordat de dame beloofd had voortaan de godsdienstoefeningen te Baambrugge te zullen bijwonen.

„'k Genaak de voorpoort van 't aanminnig *Lang-verzwegen*.
 „De Voorpoort, die zoo trots met Hek en mueren praald,
 „Zijn ronde gevelpraal zoo heerlijk boven haald,
 „Versierd met lijstwerk en met rijzende pylaren”.

Lang-verzwegen is sedert lang gesloopt, zelfs de naam is verdwenen. Jan van Sevenhuyzen was omstreeks 1715 eigenaar.

Van Veld en Hoven dat hier in de buurt lag, vond ik nog noch afbeelding noch beschrijving. Ergo heb ik er ook niets over te vertellen.

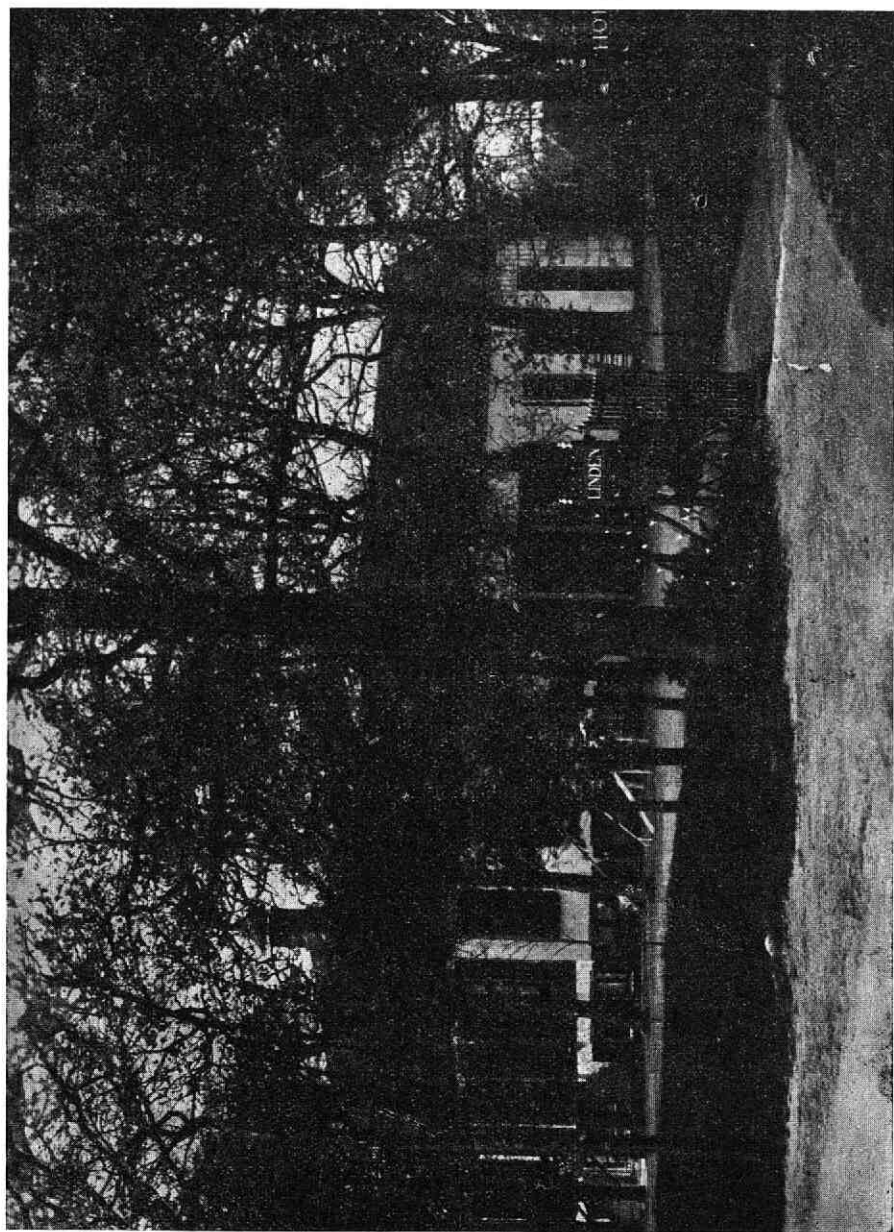
Lindenhoff wordt niet afgebeeld in de „Vermaarde Rivier de Amstel”. De toenmalige eigenaar schijnt niet op dit werk ingeteekend te hebben en daardoor is zijne buitenplaats er niet in opgenomen en bleef hem de poëzie bespaard. Het werd in 1758 bewoond door den heer Groenendaal, die er volgens het Baambrugsche doodboek een slavin op na hield, waarvan toen een kind in de kerk begraven werd. De man was waarschijnlijk iemand, die in Indië was geweest en zijne concubine oftewel huishoudster naar Holland had medegebracht.

In 1761 werd Lindenhoff voor f 14600.— gekocht door Hendrik van Couwenhoven, lid van de firma Hendrik van Couwenhoven & Zoon. Deze firma dreef handel op de Oostzee en schijnt voor dien tijd groote zaken te hebben gedaan, want in 1775 verrekende zij door bemiddeling van de Wisselbank te Amsterdam ruim 1 en een kwart millioen gulden.

Van Couwenhoven was geboren te Koningsbergen en hij woonde op de Keizersgracht bij de Wolvenstraat te Amsterdam, waar hij in 1792 overleed.

In 1837 werd Lindenhoff bewoond door A. Classen, waarschijnlijk ook een Duitscher.

In de vorige eeuw werd de buitenplaats nog bewoond door

„Lindenhof“ omstreeks 1890

den heer Beckeringh, die er een stal met 6 paarden op nahield. Zijn zoon, een bekend assuradeur te Amsterdam, heeft mij wel eens medegedeeld, dat hij nadat Lindenhoff in andere handen was overgegaan, behoefte gevoelde om ieder jaar een dag naar Baambrugge te gaan, om de buurt nog eens te bekijken en met de hem bekende oude Baambruggers over den goeden ouden tijd te praten.

Later werd Lindenhoff door de gemeente Abcoude-Baambrugge, ik meen voor f 11000.— aangekocht om daarin een school te vestigen, omdat er behoefte was aan uitgebreid lager onderwijs, sedert de Fransche school van den heer Legrom, die tot hoofdonderwijzer aldaar was benoemd, was opgeheven.

De buitenplaats werd toen kosteloos ten gebuike afgestaan aan den heer S. Hennes, die er een kostschool vestigde, welke zich vele jaren in grooten bloei mocht verheugen. Na het vertrek van genoemden heer werd de school nog eenige jaren door een anderen kostschoolhouder voortgezet, maar de tijd van kostscholen scheen door de opkomst van het Middelbaar onderwijs voorbij, zoodat de school langzamerhand wegwijnde en opgeheven werd.

Langen tijd was Lindenhoff daarna onbewoond en aangezien na verschillende pogingen zich geen gegadigden opdeden, werd de buitenplaats door de gemeente voor f 5000.— verkocht.

Nadien werd er veel aan verbouwd en verwisselde het nog eenige malen van eigenaar. Thans is het ingericht als zuivelinrichting.

Postwijk werd in het begin der 18e eeuw bewoond door Joannes Boelema, Schout van Abcoude, en in 1837 door Mevrouw Zeelt, die den tuin op den toenmaals nog weinig in de mode zijnde Engelschen trant liet aanleggen, met bloempartijen en vijvers. Zij heeft in sterke mate den bouw van de Gereformeerde Kerk (afgescheidenen) te Baambrugge gesteund.

De buitenplaats is nog geheel in wezen.

De tuin moet reeds in de 18e eeuw mooi aangelegd geweest zijn. Ik zal 't onze rijmelaar maar laten vertellen:

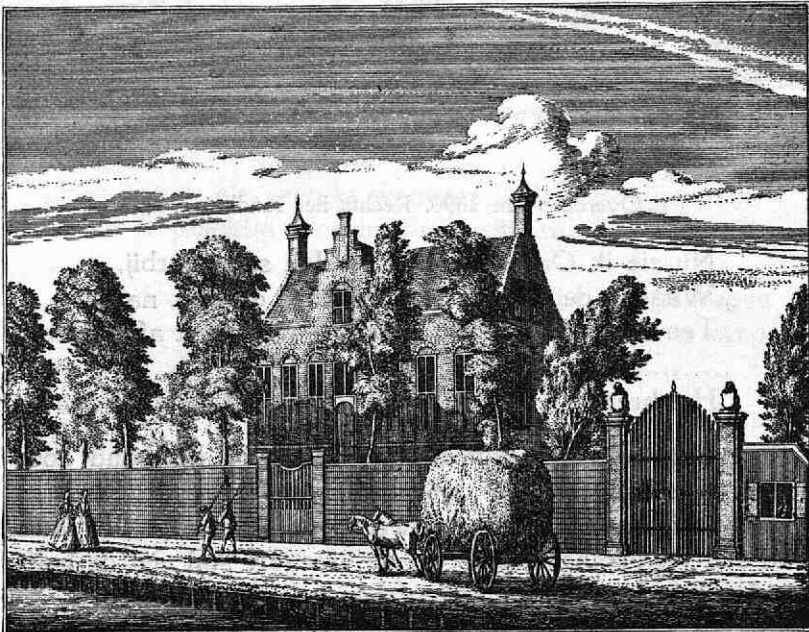
„Daald zij op Postwijk neer met de allereelste bloemen,
 „Die Flora immermeer in haren hof kan noemen
 „Ten teken, dat deez' plaats de kroon der tuinen spand,
 „En voor geen and'ren zwigt langs Amsteis waterkant.

Bergvliet was van eenvoudiger constructie en werd in het begin der 18e eeuw bewoond door Mattheus van Son, advocaat, woonde te Amsterdam in „de Gouden Ketting”, die de plaats in 1734 ten geschenke kreeg van Mevr. de Wed. François Oostendorp-Schuyfhill te Geertruidenberg.

Was in 1837 eigendom van D. de Groot, doch is sedert geheel gesloopt.

Onze rijmelaar kon van het huis niet veel zien maar wilde er toch wat van zeggen:

„En schoon de heining mij de binnenste sieraden
 „Verhinderd om te zien, het prachtig huis beloofd
 „Hier alle schoonheid, schoon die word aan 't oog
 ontroofd”.

*Zorgvry. apartenant a M^r. GERRET VAN
 KASPEL.*

*Zorgvry, toebehoorende den HEER GERRET
 VAN KASPEL.*

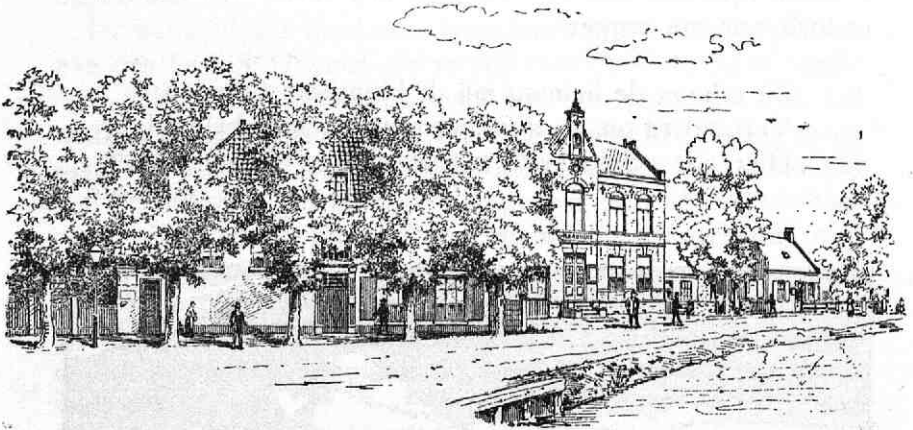
Onze vriend wist aardig met de stroopkwast om te gaan.

Zorgvrij een prachtige groote buitenplaats.

„O *Zorgvrij* zo ik u van buiten kan beschouwen,
„Gelijkt uw grootsheid naar de Graaflyke gebouwen
„Die Holland eertijds heeft gedragen op zijn grond”.

Was gedurende de 18de eeuw eigendom van en bewoond door de familie van Caspel of van Kaspel.

Is gesloopt geworden toen de Groote Coupure, op last van Napoleon, werd aangelegd. De weg liep juist door deze buitenplaats.

„Overdorp” in 1890. Rechts het raadhuis.

„Nu zie ik *Overdorp* en stap den stal voorbij,
„Waar in de klepper rust en word gevoed, na hij
„Ten dienst van zijnen heer den weg heeft afgelopen”.

.....
„Het breede Tuinhek lokt mijn blijde Zangnimf aan”.

Overdorp werd in het begin der 18e eeuw bewoond door Joannis Klerk en in 1773 door Jan Beum.

De buitenplaats is later in tweeën gedeeld. Op het huis werd een verdieping opgezet en de vroegere stal met de helft van den tuin kwamen in andere handen.

Werd in de vorige eeuw bewoond door den wethouder

H. Witlage en daarna door A. Grevenstuk, na wiens overlijden het in andere handen overging.

De mooie groote tuin van vroeger is thans tot moestuin ingericht, een leelijke groote schuur is bij den ingang gebouwd en het huis zelf ingericht als burger woonhuis.

Naast Overdorp lag de mooie groote buitenplaats *Poelenstijn*, in 1715 eigendom van Jan Baron van Lawick, Heer van Cortenberg.

„O Poelenstijn! hoe schoon ontdekt ge u aan 't gezigt,
 „Omsingeld in een kring van hoog getopte bomen?
 „Het Hofgebouw schijnt hen hun hoogte te betomen?
 „Door 't rijkend dakwerk, 't geen zich zelf zoo breed verheft,
 „Dat het den wandelaar met veel verwond'ring treft,
 „Als hij u langs den zoom des Amstels komt genaken:
 „Baron van Lawick hier kunt gij u zelf vermaken”.

Poelenstijn stond op de plaats waar nu het raadhuis staat. Er is niets meer van te vinden, zelfs de naam is verdwenen.

Verder gaande krijgen wij de buitenplaats *De Pacienzy*, omstreeks 1725, eigendom van Pieter Apostol, waarschijnlijk een kleinzoon van Ds. Samuel Apostol, predikant der Doopsgezinde gemeente te Amsterdam, bekend door een geschil met zijn collega Galemus Abrahamsz, waardoor eene openbare scheuring in die gemeente kwam.

„Het oog is als verrukt wanneer 't den Hof genaakt,
 „Door 't prachtig Voorhek met zijn rijkende pylaren,
 „.....
 „Waardoor heer Apestol hier vind zijn zielsgenoegen
 „Wanneer 't hem lust zig tot het landvermaak te voegen”.

De buitenplaats en de naam zijn verdwenen.

„Waar langs ik verder ga om *Bassenhof* te aanschouwen.
 „De prachtige ingang kan myn aandacht tegenhouden
 „Om verder voort te gaan. Dog 't hofgebouw, zo schoon
 „Verrukt my eêr ik 't weet. ô Bassenhof, ô kroon
 „Der landgestigten! wie kan uwe schoonheid noemen,
 „Wie zal uw heining, hek en lugtig speelhuis roemen
 „Gelijk het waardig is door sierlijkheid en stand?”

Bassenhof, een mooi groot huis, werd gebouwd door Lodewijk de Bas, Heer van Horstermeer, Ossenburgh en Heynoordt. Hij was een voornaam ossenweider en woonde te Amsterdam, daarna sedert 1676 op Bassenhof en vervolgens te Utrecht.

Hij was driemaal gehuwd. Na den dood van zijn tweede vrouw was hij getrouwd met Sara de Marez, een zustersdochter van zijne eerste vrouw, waarvoor hij een speciale vergunning en dispensatie van de overheid kreeg. Later werd de geldigheid van dit huwelijk betwist, maar bij een resolutie van de Staten van Holland werd het wettig verklaard. Hij overleed in 1740. Daarna kwam de buitenplaats in het bezit van zijn zoon Lodewijk de Bas, evenals zijn vader heer van Horstermeer, enz. Hij wordt als een vriendelijk man geroemd. Nadat hij van Bassenhof een prachtigen luthof had gemaakt, verkocht hij deze buitenplaats voor f 30.000.— aan zijn zoon Mr. Jan de Bas, secretaris van de weeskamer en commissaris van de nachtwerkers. Deze woonde op de Keizersgracht en daarna op de Binnen Amstel. Hij overleed te Baambrugge in 1770 en werd te Abcoude begraven.

Zijne weduwe Mevr. de Bas-Surmout verkocht Bassenhof in 1771 aan Jean Benjamin du Peyrou, een Surinamer, koopman op de West te Amsterdam, directeur van negotiaties op plantages en eigenaar van de suikerplantage „La bonne amité” in Suriname.

Hij gaf aan Bassenhof den naam van „Rusthoff” en overleed in 1786, waarna de erfgenamen de buitenplaats verkochten voor f 29000.—.

Van het gebouw is niets meer te vinden, er staat thans een boerderij, de vroegere tuin is weiland geworden, uitgezonderd een klein gedeelte, dat sedert 1827 dienst doet als Algemeene Begraafplaats. De heer du Peyrou had zeker een profetischen blik toen hij den naam in „Rusthoff” veranderde.

„Nu naar de *Meebaal* toe daar 't lugtig Hek aan 't oog
„Een vrij gezigt vergund.....”

.....
„O Lugtig Speelhuis, dat by zoele zomerdagen
„Uw landheer geeft het schoonste en aangenaamst' gezigt”.

Het gebouw bestond uit 2 verdiepingen en werd omstreeks 1730 bewoond door Bartholomeus Bazuyn. Hiervan is niets naders bekend, de naam is ook verdwenen. Op de Heeren-gracht 252 te Amsterdam staat een groot heerenhuis van denzelfden naam als de buitenplaats. In den top van den gevel staat een meebaal afgebeeld.

Paddenburg, een groot gebouw waarop de wapens prijken van den heer Cornelis Barchman Wuytiers en zijne echtgenoot. Het werd gebouwd in 1664.

Hij droeg in 1684 8 ducatonen bij voor reparatie van het uurwerk in den toren te Baambrugge.

In 1706 werd de plaats bewoond door Simon Barchman Wuytiers, die in dat jaar lid was van eene commissie tot aanstelling van een nachtwacht te Baambrugge. Hij had op Paddenburg een huiskapel, waaraan (volgens een lijst van priesters, aanwezig in de Holl. zending door den Apostolischen Vicaris Joannes van Bylevelt opgemaakt) een kapelaan (Sacellanus domesticus in Paddenburch) verbonden was.

Barchman Wuytiers verzekerde aan kapelaan Jacobus Tersteeghe de som van f 1000.—, indien deze tot aan zijn overlijden bij hem den dienst bleef doen. Deze som werd in 1727 aan den kapelaan uitgekeerd. Na dat jaar wordt zekere heer Reyks als eigenaar genoemd.

De buitenplaats was reeds in 1837 gesloopt, de stal werd tot boerderij ingericht. Thans een mooie boerderij, eigendom van den Heer Labouchere te Amsterdam.

Geinwijk bestond volgens de notulen van den Kerkeraad reeds in 1684 en was omstreeks 1739 eigendom van Hamel Bruyninx, Gezant van Holland aan het Hof te Weenen.

„Maar, Hofgezant, durf ik u in mijn zangen noemen,
„Daar gy te Wenen voor het heil der Staten waakt,
„En Nederland altoos aan u verschuldigd maakt,
„Door d' Adelaar en Leeuw in vrindschap te verbinden?”

.....
„De vogelvlugt vergroot deez' hof zijn sier'lykheden,
„Daar 't welig pluimgediert' den lof van Gynwyk kweeld”.

Er schijnt dus een volière geweest te zijn. In 1837 werd de plaats bewoond door Mevr. G. Hofs, doch kwam later in het bezit van den heer Witsen, Baron Straalman, die het huis belangrijk liet verbouwen en 2 sphinxen op den stoep liet plaatsen, welke er nog staan.

Hij legateerde aan de gemeente eenige huizen te Abcoude om uit de opbrengst daarvan jaarlijks f 250.— aan de armen uit te keeren. Wat van de opbrengst overschoot, kwam aan de gemeentekas ten goede.

Aangezien die huizen te veel aan onderhoud kostten (de gemeente was een goed kantoor!) werden zij verkocht en de opbrengst in N. W. S. belegd, wat een behoorlijk rendement gaf.

Het huis is nog in wezen en wordt met den voortuin als uitspanning geëxploiteerd. De achtertuin is tot vruchtboomkwekerij ingericht.

Middelvaart, een flink gebouw, was in het laatst der 17e eeuw eigendom van Nicolaas Rochusz van Capelle, Bewindhebber van de O. I. Compagnie, Directeur van de Kolonie Guyana of Wilde Kust, Koopman op de Oostzee. Een gefortuneerd man die in 1674 was aangeslagen voor een vermogen van f 146.000.—. Hij woonde op de Heerengracht te Amsterdam.

Na zijn dood werd de plaats des zomers bewoond door zijne weduwe, die in het begin der 18e eeuw nog eigenares was.

„Op, op, mijn Zangheldin, gij naderd Middelvaart,
 „'t Geen zig zo vlak en groots van voren komt vertonen,
 „Regt waardig als den roem der Hoven te bekronen,
 „Te meer wanneer Mevrouw vande Capelle daar,
 „De zomerlugt geniet, en geeft de helft van 't Jaar
 „Aan 't lustig landvermaak, daar d' aangename drevan,
 „Van Middelvaart aan haar een koele schaduw geven”.

In 1757 woonde daar de heer Pieter van Alphen, die jaarlijks aan de Diaconie een rijksdaalder moest betalen voor het opruimen van de boomen, staande op het land van de Diaconie aan de overzijde, omdat die het uitzicht belemmerden.

Die rijksdaalder was hem blijkbaar nog te veel, dus zocht

hij van die verplichting ontslagen te worden. Of het ironisch bedoeld is weet ik niet, maar in het notulenboek van den kerkeraad staat aangeteekend: „daar het voor de diaconie „geen nadeel is of de boomen er staan of niet, wil men gaarne tegemoet komen aan den wensch van iemand, die in „onze kerke in den somer gaat” en werd de Diaconie in zijne liefde en mededeelzaamheid aanbevolen! Dit laatste is kostelijk!

Toen hij nog meer boomen weg wilde hebben, wilde hij het dubbele aantal wilgen pooten geven.

Zeker in een erg royale bui!

In 1805 overleed Anthony Bruyningh, laatste eigenaar van de Wijnkoopersfirma Bruyningh, welke firma in den Franschen tijd achteruit ging. Hij woonde te Amsterdam op de Oude Turfmarkt, terwijl hij des zomers met zijne zuster op Middelvaart vertoefde.

In 1837 werd de plaats bewoond door J. Jansen.

De tuin is verdwenen maar het huis, ofschoon kleiner dan vroeger, is nog in wezen en door den tegenwoordigen eigenaar weder in goeden staat gebracht.

Landlust was eigendom van Mr. Gillis Valckenier, commissaris van de Ossenmarkt, een gefortuneerd man, die in 1782 overleed en f 800.000.— naliet.

Zijn broeder Mr. Jan Wouter Valkenier, Heer van Bruchem en Cillaarshoek en lid van de firma Valckenier & du Quesne, erfdde toen de buitenplaats en overleed in 1785.

Landlust wordt in 1837 nog een schoon buitengoed genoemd, bewoond door J. D. N. van der Trappen.

Later werd het als boerderij ingericht en deed dienst als station voor de verwisseling van de paarden der trekschuiten.

Thans is er de zuivelfabriek Moba gevestigd.

.....maar Gijnwens roept my voort

„k Zie 't prachtig Tuinhek, dat een ieders oog bekoord”.

.....

„O Gijnwens! welk een kunst, wat schrander overleg

„Heeft u ontworpen, om uw roem in top te halen”.

Geinwens werd in 1730 bewoond door Chr. Wentzel en werd in 1773 gekocht door Mr. Gillis Valckenier voor

f 17.200.—. Na zijn dood in 1782 erfde zijn broeder Jan Wouter Valckenier ook deze buitenplaats (zie verder over hem onder Landlust).

De weduwe van laatstgenoemde overleed in 1789, waarna Geinwens geërfd werd door hare schoonzuster Anna Maria du Quesne-Valckenier en de zoon van deze, Jean Philippe du Quesne, Heer van Bruchem, koopman op de West en Assurateur, lid van de vroedschap, mede-stichter van de firma Valckenier & du Quesne en eigenaar van de plantage Landlust in Suriname. Hij woonde op de Keizersgracht bij de Leidsche gracht en overleed in 1795.

In 1837 was de buitenplaats eigendom van J. Chr. Lentfrinck en werd omstreeks 1895 gesloopt.

Bij het gebouw was een schitterend aangelegde tuin en de ingang prijkte met een prachtig hek.

Toen de plaats gesloopt werd heb ik aan eenige mederaadsleden voorgesteld om het mooie hek vanwege de gemeente te koopen om het later als hek voor de begraafplaats te plaatsen. Men had in dien tijd echter weinig op met zulke zaken en er kwam niets van.

De vroegere stal is als woonhuis ingericht en de tuin is weiland geworden.

Kerkkroon een mooi, groot gebouw, werd in 1730 bewoond door de Wed. Philips van Kemmena en in 1743 door Barth. van den Santheuvel, Raad en Vroedschap van Amsterdam, bankier en koopman op de West en de Levant.

Laatstgenoemde verkocht de buitenplaats in 1776 voor f 16.600.— aan Mr. Willem Huyghens, hoofdschout en later Burgemeester van Amsterdam, curator van de Leidsche Universiteit.

Deze veranderde den naam in Kroonestein. Hij hield 2 paarden en 6 dienstboden en liet bij zijn overlijden in 1786 meer dan f 300.000.— na.

In 1837 wordt Kroonestein nog als buitenplaats genoemd, bewoond door W. H. Gompertz, doch is thans boerderij.

2 Groote pakhuizen op de Prinsengracht bij het Molenpad te Amsterdam, dragen nog tegenwoordig den naam van Kerkkroon.

„Het Veldhoen schoon van stand lokt mijne Zangnimf aan,
 „Schoon zij van 't tuinsieraad heel weinig kan beöogen;
 „Zijn sierelijk gebouw, zoo hoog in top getogen
 „Voldoet haar aandacht, die zy op het land geniet”.

Veldhoen, een flink gebouw, in het begin der 18de eeuw, bewoond door Jan Glimmer en in 1743 door Jacob Glimmer.

Het werd in 1754 gekocht voor f 9500.— door Henrick Hooft Gerritz, bewindhebber van de O. I. Compagnie, raad ter Admiraliteit, koopman en bankier.

Hij woonde op de Heerengracht tusschen de Utrechtsche straat en Reguliersgracht en hield 5 dienstboden, een koets en 4 paarden en overleed in 1794 ten huize van zijn zuster, op Valkenheining.

Veldhoen was in 1837 reeds tot boerderij ingericht en eigendom van G. Graafland.

Wiessenburg, naast Veldhoen gelegen, behoorde aan Henrick Hooft Gerritz, (zie hiervoren) die het voor f 6000.— had gekocht en belangrijk had uitgebreid.

Gebouw en naam zijn beide verdwenen.

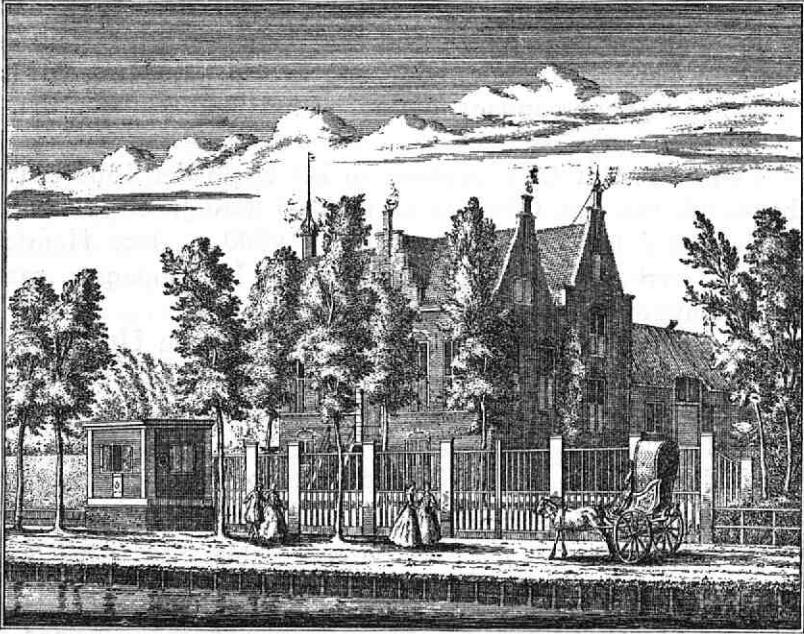
Den Haring, een prachtige buitenplaats.

„Ik ga en zie van ver den Haring, daar het oog
 „Op 't hoogst verwonderd word door 't aangenaam vertoog
 „Van eer een Vorstenhof, dan lustplaats hier te aan
 schouwen.

„Hoe! dwaal ik! dit is een der ad'lijke gebowen
 „Van Hollands Graven.....

In Hollands Arcadia wordt gezegd: „deez haring is gevist met gouden netten der Koopmanschap”.

Omstreeks 1730 woonde hier Mevr. de Wed. Clyburg, maar de buitenplaats zal waarschijnlijk omstreeks 1657 gesticht zijn, immers in 1657 woonde te Baambrugge Sr. Johan Haringh, die na voorafgaand onderzoek, in presentie van een ouderling, als lidmaat is aangenomen. Een jaar daarna werd zijn dienstbode als zoodanig bevestigd. Waarschijnlijk is de naam van hem afkomstig.

De Haring, appartenant a MADAME LA VEUVE CLYBURG. | De Haring, toebehoorende MEVROUW DE WEDUWE CLYBURG.

91

In 1837 was „den Haring" reeds een boerderij, bewoond door H. Kersjes.

't Groote gebouw is echter verdwenen.

Donkervliet.

„Ik nader Donkervliet, terwijl een zoele wind
 „My d' avondstond toeblaast, en nood my voort te treden.
 „O Donkervliet! wat zien wij al bevalligheden
 „In 't vierkant Hofgebouw en Heiningen, die 't oog
 „Als tot zig trekken, op hun aangenaam vertoog,
 „Om heer van Hogendorp naar waardigheid te ontfangen”.

Was omstreeks 1730 het zomerverblijf van Gijsbert van Hogendorp, ontvanger-generaal der Vereenigde Nederlanden.

Het oude gebouw werd in het begin dezer eeuw gesloopt en een nieuw grooter huis op dezelfde plaats gebouwd, dat eenige jaren later in eigendom overging aan den heer G. A. A. Middelberg, vóór den Boerenoorlog Directeur van de Zuid-Afrikaansche Spoorweg Mij., later lid van de 2e Kamer

der Staten-Generaal en van den Gemeenteraad van Abcoude-Baambrugge.

Wordt na zijn overlijden bewoond door Ir. E. Middelberg, oud-Hoofd van het Mijnwezen in Indië.

De naam Donkervliet werd door enkele vroegere bewoners als familienaam aangenomen.

Ruiteveld, een bescheiden zomerverblijf.

„Waarop ik Ruyteveld in schaduwe der bômen

„Voorby trede, om in 't end myn oogwit te bekomen;

„De groene Heiningen beletten my 't gezigt

'k Zie niets van 't binnenste want alles is hier digt

„Beslôten, om alleen heer Spoorenborg te ontfangen

„En hem, die hy 't gezigt der plaats wil doen erlangen”.

Na Hendrikus Spoorenborg werd Ruiteveld in 1743 bewoond door zekeren heer de Herder.

Ruiteveld is thans boerderij.

Valkenheining.

„Nu stap ik verder naar Valkenheining; 't laast,

„Der hoven aan den zoom van d' Amstelstroom geplaat,

„Maar d' eerste in schoonte en stand, en frisse landsieraden:

„Het voorhek kan alleen het keurigste oog verzaden,

„Versierd met 't wapenschild van d' ed'len Valkenier

„En van zijn Egtgenoot.....”

Valkenheining werd gebouwd door Cornelis Valckenier, die vroeger ambtenaar van de O. I. Compagnie en in 1673 opperhoofd in Tonkin was geweest en, na zijn terugkeer in 1675 als admiraal van de retourvloot, op de Kloveniersburgwal bij de Nieuwmarkt woonde. Hij was Directeur van de Societeit op Suriname en werd eerst secretaris daarna schepen en vervolgens burgemeester van Amsterdam.

Daar hij gehuwd was met Catharina van Heyningen, noemde hij door verkorting van beider namen het zomerverblijf: Valkenheining.

Zijn zoon Jacob Valckenier, geb. in Tonkin in 1673, gede-

puteerde ter Staten-Generaal en Kapitein der Burgerij, woonde op de Kloveniersburgwal te Amsterdam. Hij was gehuwd met Jac. Constantia Becker en overleed in 1720. Zij was waarschijnlijk een dochter van een zekeren heer Becker, Lid van de Staten-Generaal, die ook zijn zomerverblijf te Baambrugge had.

Valkenheining was in 1794 nog in het bezit van de familie Valckenier, toen daar Hendrik Hooft Danielsz., Raad ter admiraliteit, ten huize van zijne zuster overleed.

In 1837 woonde er de Wed. T. Jas, later de familie de Maret en vervolgens Ds. van Coevorden Adriani, bekend door de groote schenking aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

De buitenplaats is nog geheel in wezen. De tegenwoordige eigenaar heeft echter den naam veranderd in „de Loedse”.

Slootwijk werd in 1693 bewoond door Frederik de With, genoegzaam bekend uit den roman van ons medelid Mevr. van Zeggelen: „de plaetse aan de Veght”.

Het gebouw is na 1890 gesloopt, waarna op dezelfde plaats een boerderij verrees, eigendom van de R. K. Kerk te Loenersloot.

Geynvljet, omstreeks 1850, bewoond door J. Twisk Cz., door wiens zorg veel tot verfraaiing en verbetering van den weg naar Vreeland is bijgedragen.

't Slot *Loenersloot*. In het begin der 18e eeuw werd door een zekeren heer van Hoorn, die de heerlijkheid had gekocht, getracht om het slot in een buitenplaats te veranderen, bij welke poging hij zijn vermogen verspeelde. Omdat in dit opstel enkel de buitenplaatsen behandeld worden, blijft de vroegere geschiedenis van het slot hier achterwege.

Het is thans eigendom van Jhr. Martini Buys te Rotterdam.

Er blijven nu nog drie buienplaatsen over in of in de nabijheid van Baambrugge aan den Angstel gelegen en alle drie tot boerderij ingericht.

Vrederust, thans bewoond door den Heer C. P. de Groot.

Dorpna, thans bewoond door den Heer G. Moerman.

Oud-Gein in den Horn, eigenaar de Heer de Pijper.

Hiermede besluit ik dit opstel. 't Zal iedereen duidelijk zijn, dat een zoo groot aantal buitenverblijven in vroegeren tijd buitengewoon bijgedragen heeft om de welvaart in het dorp Baambrugge te bevorderen.

Ook de kas van de Diaconie is er voor groot deel welvarend door geworden en het legaat van Baron Straalman is sedert jaren een welkome uitkeering voor de armen, die er gelukkig bijna niet meer zijn.

't Is wel jammer, dat de meeste zomerverblijven verdwenen zijn, dat enkele schilderachtige molens gesloopt en de prachtige boomenrijen in de beide coupures geroid zijn (al heeft men daarvoor jonge boomen in de plaats gezet) maar toch gaat van den Angstel nog een groote bekoring uit.

J. G. TH. GREVENSTUK.

Baambrugge, Augustus 1930.

De gegevens voor dit artikel zijn gedeeltelijk ontleend aan:
 de doop- en doodboeken van Baambrugge; de rekenboeken van de kerkmeesters en
 de notulen van den kerkeraad aldaar;
 het plaatwerk „De vermaarde Rivier de Amstel”;
 het werkje van J. B. Christemeijer: „Het lustoord tusschen Amstel en Grebbe;
 terwijl menige bijzonderheid gevonden werd in het werk van Jhr. Elias:
 „de Vroedschap van Amsterdam”.

Het Vechtgemeal te Muiden

Ik wensch, dat d' Oppermajesteit
Aan U, en mij, en elk wil geeven
Dat wij zijn magt en heerlijkheid,
Aan ons vertoont in 't Buitenleven
Steeds roemen, uit een dankbaar hert;
Ja, dat hij deez' vermaak'lijke oorden
Bewaar' voor ramp en oorlogs-smert
En 't overvloejen van deez' boorden.
O Vliet! Uw roem duur' jaaren lang.
Hier eindig ik mijn Vecht-Gezang.

CLAAS BRUIN.

Ja, terecht mocht Claas Bruin in diens „Speelreis langs de Vechtstroom” aan het einde van zijn „Vechtgezang” als zijn vurigen wensch te kennen geven, „dat deez' vermaaklijke oorden bewaard mogen blijven voor 't overvloejen van deez' boorden”, want, dat dit gevaar geen sinecure is, hiervan kunnen zéér zeker alle Vechtbewoners gewagen, die getuigen waren van de buitengewoon hooge Vechtwaterstanden in de maanden November en December van het jaar 1928, toen de Vechtstand te Nieuwersluis was gestegen tot 0.90 M. + N. A. P., en zulks onder de meest gunstige omstandigheden wat de weersgesteldheid betref, aangezien zich toen geen zware sneeuw-, regen- en windvlagen voordeden, tengevolge waarvan het overstromingsgevaar voor de Vechtstreek en omliggende polders zéér zeker nog grooter zoude zijn geweest!

Ons allen, Vechtbewoners, ligt voorzeker deze ramp nog versch in het geheugen, en met *groote* erkentelijkheid zij in deze regelen een eere-saluut toegebracht aan de vele en vaak uiterst moeilijke werkzaamheden tot leniging van dien nood volbracht, zoowel door de trouwe manschappen van het Depot Politietroepen, onder leiding van hunnen bekwamen Commandant, Kapitein Vermeulen, als door de militairen van het Corps Genietroepen en de studeerende jongelieden, beiden

uit Utrecht, die allen in meerdere of mindere mate, zoowel bij dag als nacht, dit dreigend overstromingsgevaar hebben getracht af te wenden door het opwerpen van kaden, als anderszins.

Zooals velen Uwer lezers hoogstwaarschijnlijk wel bekend zal zijn, werd in Februari van het jaar 1928 eene Vereeniging ter bevordering van het Vreemdelingenverkeer en tot Behoud van het Natuurschoon in de Vechtstreek opgericht, met acht afdeelingen en ruim vierhonderd leden, en het was juist deze Vereeniging, die vermeende dat het op haren weg lag om te trachten dit overstromingsgevaar, waarin de geheele Vechtstreek verkeerde, tengevolge waarvan dezelve in discredit zoude geraken en eene aanzienlyke waardevermindering der eigendommen tengevolge hebben, in vervolg van tijd af te wenden.

In eene op 5 Januari 1929 te Nieuwersluis in het Hotel „De Kampioen” gehouden vergadering van de leden van het Hoofdbestuur dier Vereeniging werd dan ook unaniem besloten om deze voor de Vechtstreek hoogst belangrijke zaak te entameeren, en, staande die vergadering, eenige leden benoemd tot het vormen eener Commissie, met het recht van assumptie van eenige deskundigen op waterstaatsgebied en invloedrijke personen, teneinde deze zaak grondig te onderzoeken en vervolgens een rapport hierover uit te brengen.

Die Commissie bestaande uit Leden, zoowel uit de Provincie Utrecht als Noord-Holland, heeft zich van deze taak op eene bijzonder verdienstelijke wijze gekweten; getuige het daarover uitgebracht lijvig rapport. In dit rapport, uitgaande van de meening, dat de waterstand van de Vecht, zoodra het Ymeer zal zijn gevormd, afdoende zal kunen worden geregeld door de sluis te Muiden, was die Commissie de meening toegedaan zich te mogen bepalen tot het aangeven van maatregelen, waardoor tot aan de vorming van genoemd meer — derhalve tijdelijk — in den toestand zoude kunnen worden voorzien, vooropstellende de daarbij betrokken groote belangen, zoowel van hen, die wonen tusschen dijk en rivier, als van de fabrieken en de buitenplaatsen, om niet te spreken van de hygiënische-, land- en tuinbouwbelangen, zoomede de belangen van de daarom heen gelegen waterschappen.

In gemeld rapport worden door die Commissie vijf midde-

len aan de hand gedaan, en daarin breedvoerig omschreven, als:

- I. Ophooging der dijken.
- II. Bemaling te IJmuiden.
- III. Boezemvergrooting.
- IV. Maalpeil.
- V. Bemaling te Muiden.

De Commissie komt vervolgens in gemeld rapport tot de conclusie, dat het laatstgenoemd middel — de bemaling te Muiden — het eenig afdoende- en tevens op den duur het minst kostbare middel zoude blijken te zijn. Met de samenstelling van dit zóó belangrijk rapport, waartoe zeer zeker de deskundigen op waterstaatsgebied een belangrijk aandeel hebben bijgedragen — dat in druk verschenen — en alom verspreid is, had deze Commissie haren taak volbracht, en werd zij opgevolgd door het Comité van Actie voor de bemaling van de Vecht te Muiden, bestaande uit acht leden, w.o. twee Voorzitters, twee Secretarissen en twee Penningmeesters.

Een der eerste daden van dit Comité van Actie was het bijeenroepen eener demonstratievergadering te Nieuwersluis in het Hotel „de Kampioen” op 14 Juni 1929, waaraan door meer dan 100 personen werd gevolg gegeven: alzoo een treffend bewijs van *groot* belangstelling voor deze zaak!

Vervolgens werd door dit Comité van Actie op 31 Augustus 1929 te Utrecht in de Landbouwbeurs eene vergadering gehouden, waarop uitgenoodigd waren de Bestuursleden van Polders en Waterschappen in de provincie Utrecht, teneinde propaganda te voeren voor het gemaal te Muiden, en in verband hiermede een jaarlijkschen omslag per hectare vast te stellen, welke vergadering eveneens zeer druk bezocht was en veel belangstelling ondervond. Alvorens tot het convoceren van laatstgenoemde vergadering over te gaan, had gemeld Comité van Actie — van de meening uitgaande, dat de beide provincie's, zoowel Utrecht als Noord-Holland, hierbij groot belang zouden hebben — zich, om zoowel moreelen als financiëelen steun, gewend tot het College van Gedeputeerde Staten dier beide Provincies met het gevolg, dat eerstgenoemd College, na bespreking onderling, dit punt, n.m. de Vechtbemaling te Muiden, plaatste op de Agenda der Ver-

gadering van de Provinciale Staten van Utrecht, en alzoo aldaar ter sprake werd gebracht en bij verschillende leden een gunstig gehoor ondervond.

Nadat deze zaak grondig onderzocht en in verschillende vergaderingen besproken was geworden, en na advies van den heer Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in Utrecht, waarbij de raming der totale kosten verbonden aan den bouw van deze bemalingsinrichting bedroeg f 250.000 terwijl aangenomen werd, dat uiterlijk na acht jaren het gemaal overbodig zal zijn geworden, werd door het College van Gedeputeerde Staten van Utrecht aan het Comité van Actie verzocht om als tusschenpersoon tusschen dit College en de belanghebbenden in deze zaak te willen optreden, aan welk vereerend verzoek werd voldaan. Het op 26 Juli 1929 door de Staten van Utrecht genomen besluit tot oprichting en exploitatie van een gemaal tot bemaling van de Vecht te Muiden, hield als voorwaarde in, dat, naar het oordeel van het College van Gedeputeerde Staten op voldoende wijze zoude zijn verzekerd, dat vóór 1 October 1929 anderen dan de Provincie Noord-Holland zich tegenover dat College zullen hebben verbonden aan de Provincie Utrecht gedurende de jaren 1930 tot en met 1937 jaarlijks te zullen afdragen f 31.000, of zooveel minder als 2/3 van de jaarlijksche bemalingskosten in elk jaar zullen bedragen.

Aan deze opdracht is door het Comité van Actie gevolg gegeven, zoodat bovengemelde som van f 31.000 binnen gemeld tijdsverloop was bijeengebracht en volteekend, doch hiermede was deze zaak nog niet tot een gewenscht resultaat gebracht: tengevolge van den inhoud van een schrijven van den heer Directeur-Generaal der Zuiderzeewerken d.d. 10 December 1929, gericht tot den Heer Directeur-Generaal van den Provincialen Waterstaat in Noord-Holland, en waarin te kennen werd gegeven, dat eene eventueele bemaling slechts dienst zal doen totdat de afsluiting van de Zuiderzee zal zijn tot stand gebracht, hetgeen z.i. uiterlijk in den zomer van 1933 zal zijn geschied, achtten zoowel Gedeputeerde als Provinciale Staten van Utrecht het gewenscht, den inhoud van voormeld schrijven mede te deelen aan allen, die eene jaarlijksche toezegging in de bemalingskosten hadden gedaan.

Het Comité van Actie kon dus met hare werkzaamheden

opnieuw aanvangen, en is in deze haren arbeid gelukkig niet teleurgesteld geworden, aangezien — op enkele uitzonderingen na — de contribuanten de door hen gedane toezeggingen hebben gestand gedaan, waarvoor het Comité in de eerste plaats oprechten dank verschuldigd is aan het Departement van Waterstaat in den persoon van Z.Exc. Minister Mr. P. J. Reymer, en aan de Gemeente Amsterdam, welke beiden ieder eene belangrijke jaarlijksche toezegging deden, voorts aan de veertien verschillende gemeenten en de zeven en twintig verschillende waterschappen, zoowel in Utrecht als in Noord-Holland, als aan de acht en twintig Particulieren en Vereenigingen, die allen hebben bijgedragen tot het welslagen der pogingen, door het Comité van Actie in het werk gesteld tot het verkrijgen van een Vechtgemeal te Muiden.

Het is alzoo een voldongen feit geworden; de oprichting van eene inrichting voor de bemaling van de Vecht te Muiden is verzekerd, ja nog sterker, de aanbesteding hiervan heeft reeds plaats gehad, en dit werk is gegund aan N.V. machinefabriek „Jaffa” te Utrecht, met als termijn van oplevering 14 November 1930; terwijl hetzelfde zal worden gebouwd ter plaatse van den westelijken doorgang van de Zeesluizen aan den mond van de Vecht te Muiden.

Het werk omvat, volgens bestek en voorwaarden van inschrijving, de levering en bedrijfswaardige opstelling van twee schroefpompen, twee roteerende luchtpompen en de bijbehorende electromotoren, electriche installatie, en volledig toebehooren: een en ander volgens uitgewerkt plan van de Firma W. C. en K. de Wit, Ingenieurs te Amsterdam.

Moge in de toekomst blijken; dat de Stichting van dit Vechtgemeal in eene noodzakelijke behoefte voorziet, zoodat alzoo de verrichte arbeid van het Comité van Actie vruchten drage en niet te vergeefs zij geweest, dan is zeer zeker aan den vurigen wensch van dit Comité voldaan.

J. D. BASTERT,

Voorz. Hoofdbestuur „V.V.V.B.N.” de Vechtstreek en mede-Voorz. Comité van Actie inzake de Vechtbemaling te Muiden.

Breukelen, Juli 1930.

Het voormalige Slot te Abcoude

Tot voor zeer korten tijd was het, behalve onder de geschiedkundigen en de inwoners van Abcoude, bij het volk niet bekend dat er op korten afstand van het dorp Abcoude, aan den Angstel in de richting Baambrugge, in vroeger eeuwen 'n machtig, sterk en beroemd kasteel gestaan heeft, dat in de rij der middeleeuwsche burchten 'n geduchte mededinger geweest is, wiens bewoners en bezitters tot de grootsten en machtigsten en rijksten van hun tijd gerekend mogen worden.

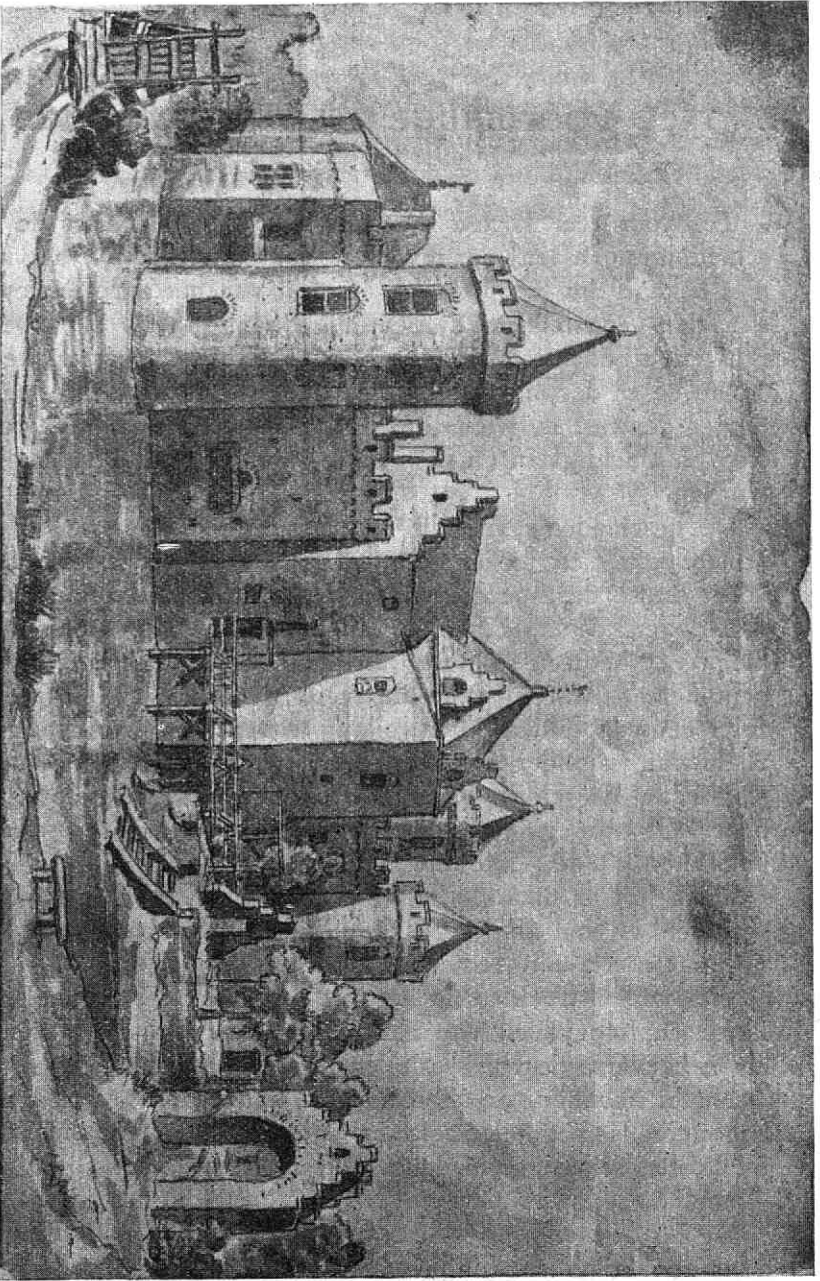
De geschiedenis van dit slot is slechts bekend in de geschiedboeken en teekeningen en zij leeft nog legendarisch voort onder de ingezetenen van Abcoude. Vooral de ouden van dagen, de eigenlijke, de „oer“-Abcouwers, kunnen verhalen van hetgeen zij weer van hun voorouders hebben overgenomen, gebeurtenissen, die reeds tientallen van jaren, ja, zelfs eeuwen onder de bevolking voortleven. Dan vertellen zij U van 'n onderaardschen gang, die moet loopen van het slot naar de Herv. Kerk, dus onder het water door, nota bene! Of van 'n gevangenis, waarin monniken en andere menschen zouden gefolterd zijn, enz.

Toch ligt er dikwijls 'n kern van waarheid in de volksverhalen, en van alle fantasie en bijgeloof ontdaan, komt dan de naakte werkelijkheid voor den dag.

We willen trachten in dit artikeltje de geschiedenis, of liever de lotgevallen van het Slot na te gaan en te zien of en in hoeverre de volksverhalen waarheid bevatten.

Nu 'n inwoner van Abcoude, de antiquair B. v. d. Steen, begonnen is met het opgraven der fundamenten, heeft de publicatie dezer geschiedenis nog meer aan actualiteit gewonnen.

De historie van het slot is 'n zeer oude, zij gaat terug — voor zoover bekend althans — tot de 11e eeuw, en omvat ruim genomen alzo 'n tijdspanne van 9 eeuwen. Nemen we alleen de dagteekening der officieele oorkonden tot aan de

Het slot te Abcoude in welstand
Naar een aquarel in het bezit van den Heer J. G. Th. Grevenstuk

sloping in 1860, dan beslaat het toch ook nog ca. 800 jaar.

In die 8 eeuwen is er heel veel met en in en rondom het kasteel voorgevallen, teveel om in 'n kort artikel te vermelden. We moeten ons dan ook beperken tot het mededeelen van de voornaamste feiten en data, en omdat de bezitters en bewoners daarbij 'n groote rol gespeeld hebben, moeten we natuurlijk ook de bijzondere gebeurtenissen in hun leven even aanroeren, de Heeren van Abcoude en het Slot zijn één.

Of het Kasteel de oorsprong van het dorp Abcoude geweest is, zooals dit in vele plaatsen het geval is, kan niet met zekerheid gezegd worden. Men zou zeggen dat dit niet het geval is, omdat het dorp op 'n ander punt, aan de overzijde van het water zich ontwikkeld heeft. De huizen liggen niet, als kiekens onder vleugelen van de hen, onder de schaduw van den burcht geschaard.

De eigenlijke oorsprong van het Kasteel Abcoude ligt nog in het duister, volgens Mattheüs *) is het gesticht door 'n zeer oud adelijk geslacht, dat het later aan den Bisschop van Utrecht ten geschenke gaf.

De eerste feiten, die omtrent het slot vermeld worden zijn, volgens „de Cronijk” van Goudhoeve van 1021, in welk jaar Bisschop Adelbold, 19e Bisschop van Utrecht, die regeerde van 1010—± 1025, een lijst liet opmaken van de vrije Vazallen en Leenmannen van de kerk van Utrecht. Op deze lijst, waarvan de echtheid later weer in twijfel is getrokken, komt voor: *de heer van Abcoude als Leenman van 't Sticht, voor het Kasteel en de Heerlijkheid van Abcoude* en voor de stede van Wijk bij Duurstede.

Ofschoon de streek hier toenmaals nog grootendeels bosch en moeras was, kan er toch wel 'n slot of kasteel gestaan hebben, want de monniken en de Utrechtsche Geestelijkheid waren hier, gelijk overal elders, reeds in de 8e eeuw begonnen

1) Om den lezer het voortdurend verwijzen en aanhalen te besparen, geven we hier de bronnen aan, waaruit dit artikel is samengesteld: **Mattheüs**; de Jure Gladii; **W. van Goudhoeven**: Chronyk; **L. Smid**: Schatkamer; **H. van Heussen**: Oudheden, **Tegenw. Staat** der Nederl.; **Nidek & Long**; Kabinet van Nederl. en Kleefsche Oudk.; **Witkamp**: Vaderl. Gesch.

Wagenaar Amsterdam I en II; **Coppens**: Kerkgeschiedenis van Noord-Nederland; **Brom**: Requesten en Oirkonden v. h. Bisdom Utrecht 694—1301; **Cortgeen**: Stichtsche kleyne Chronicke Utrecht 1605; **Tijdschrift** voor oudheden geschiedenis en Statistiek; e.m.a.

met polders vormen en dijken aanleggen, en de bevolking te onderrichten in den akkerbouw. Het is dus aan te nemen dat het hier al 'n meer of minder bewoonbaar oord geweest kan zijn.

De Angstel, kan afgeleid zijn van „Aemstel”, vroeger ook wel genoemd Anxter of Anxtel, was dien tijd het laatste stuk van den eenigen verkeersweg Utrecht—Amsterdam. Van Utrecht voer men de Vecht af tot Nieuwersluis — in de vroege middeleeuwen nog onbekend — van daar de Angstel langs Baambrugge, Abcoude, Ouderkerk naar Amsterdam.

Abcoude nu lag op de grens van Holland en Utrecht, 'n geschikt strategisch punt dus om hier 'n sterke verdediging te vestigen.

Is het jaar 1021 'n twijfelachtige datum in de Slot-geschiedenis, aan 't volgende jaartal, dat vermeld wordt, hebben we meer houvast: in de „Tegenwoordige Staat” wordt in 't jaar 1080 *Willem, Heer van Abkoude*, genoemd, die den scepter voerde over het Slot en de Heerlijkheid. En 5 jaar later schonk *Koenraad van Zwaben*, van 1076—1099 bisschop van Utrecht, aan den Proost Anselmus en het Kapittel van St. Jan te Utrecht, o.m. een „moerassig” stuk land in Mijdrecht, dat zij en de ingezetenen van *Abekevalde*, onder zich zouden verdeelen. Wanneer deze landen bevolkt werden; zou den Proost en 't Kapittel de tienden, plus het geestelijk en wereldlijk rechtsgebied daarvan toebehooren. Over dit verdrag is in later eeuwen veel strijd gevoerd, totdat Keizer Karel V daaraan voor goed 'n einde maakte, door den Proost het hooge rechtsgebied en de profijten toe te wijzen.

Abcoude behoorde destijds met Mijdrecht en Westergoo in Friesland onder het Aartsdiakonaat van St. Jan.

De Heeren van Abcoude hebben hun Slot of Huis reeds vroeg aan den Bisschop van Utrecht opgedragen en later van deze in leen ontvangen.

Wie nu de directe opvolgers van *Heer Willem* zijn geweest, is ons niet bekend, wel weten we dat omstreeks 1¹/₂ eeuw later de heerlijkheid in bezit kwam of was van *Zweder* of *Sweder* (afgeleid van *Ahassuerus*) *van Zuijlen*. Deze liet ééne dochter na, die huwde met Hugo van Vianen, uit welk huwelijk geboren werd *Gijsbrecht van Abcoude*, die dus weer eigenaar van het Kasteel werd.

Deze Gijsbrecht (ook wel Gysbert of Ghiselbert) (een telg uit het woelige en strijdlustige Huis van Aemstel) scheen geen vriend te zijn van z'n buurman en naamgenoot *Gijsbrecht van Aemstel*, bij de vierde van dien naam, van wien Vondel in zijn Treurspel „Gysbrecht van Aemstel” zegt:

Heer Gysbrecht draeght zich als Anchises zoon,
 En word door tegenspoed niet slapper!
 Zijn deughden staan in top voor elck ten toon:
 Niet min godvruchteliĳck als dapper.

De heer van Aemstel wachtte slechts op 'n geschikte gelegenheid om met zijn Stichtschen buurman af te rekenen, evenals met de bezitters van Vianen en Rijsenburg, met wie hij ook op gespannen voet leefde.

Deze gelegenheid kwam toen de Kennemers en West-Friezen, en de boeren uit Waterland, omstreeks 1268 in opstand kwamen tegen de Edelen en Amstelland bezetten. Deze middel-eeuwsche sociale revolutie was in beginsel niets anders dan hetgeen we dagelijks om ons heen zien: de strijd tegen de overheersching. Zij was 't bēgin van de opkomst der steden.

Gijsbrecht echter was 'n politieke slimmerd, instee van ze te bestrijden, trachtte hij hen in 't gevele te komen, ondersteunde hun revolutiepogingen en stelde zich aan hun hoofd. De opstandelingen namen hiermee aanstonds genoeg en verheugde zich 'n machtigen leider te bezitten, Gysbrecht kon hierdoor zijn eigen kasteel sparen voor de verwoesting en zag meteen kans zich op zijn aartsvijanden te wreken. Hij trok met de benden langs de Vecht om 't Slot Vreeland te veroveren, dat echter moedig weerstand bood en zich niet overgaf. Later heeft hij 't toch met geld zien machtig te worden en daar 'n tol geheven.

In Utrecht, Amersfoort en Eemland had hij meer succes, de bevolking dier steden wilde wel onder juk der adellijken uit, zooals trouwens in geheel Niftarlake. In deze overwinningsroes maakte Gijsbrecht van de gelegenheid gebruik met Abcoude af te rekenen en verwoestte het kasteel geheel en al in 't najaar van 1268.

Was dit reeds een zware slag voor *Gysbrecht van Abcoude*,

het zou daarbij niet blijven. Er hing reeds lang 'n geschil tuschen hem en zijn vader eenerzijds en den Domproost te Utrecht anderzijds, over de rechten op de bewoners, huizen en wegen in 't rechtsgebied van Amerongen. *Gijsbrecht* scheen niets liever te willen dan dit geschil op te lossen en toonde zich daarom bereid van alle rechten af te zien, als de Domproost wilde zweren dat genoemd rechtsgebied hem eerlijk toekwam. En we mogen aannemen dat de Proost er recht op had, want hij legde aanstonds (in 1289) den vereischten eed af, en zag zich daardoor Amerongen definitief toegewezen.

Gijsbrecht zat dus nu met 'n verwoest slot te Abcoude, zijn vermeende rechten op Amerongen had hij prijs gegeven, bleef dus nog over het kasteel te Duurstede. Deze laatste heerlijkheid was door de Graven van Bentheim aan de Heeren van Abcoude in leen gegeven. En *Gijsbrecht*, zette nu zijn krachten op *Duurstede* om dit tot grooteren bloei te brengen.

In 't jaar 1300 verhief hij zijn „Dorpe tot Wyck” tot 'n „Poerte” of stad, gaf haar vrijdom van schatting, met name van het recht van „Keurmede” (mede = miede, d.i.: „geschenk”) volgens welke het beste pand der overledenen aan den Heer verviel. Of hij hiermee niet buiten zijn boekje gegaan is, door de Graven daarin niet te erkennen, mag minstens verondersteld worden. Eerst 1½ eeuw later, in 1449 heeft bisschop *Ruddolph van Diephold* dit privilege erkend.

Waarschijnlijk door zijn aandacht nu meer aan Wijk te schenken, bleef het Abcouder Slot liggen, zooals het door de Kennemers was achtergelaten.

Gijsbrecht heeft den herbouw dan ook niet meer mogen beleven. Hij stierf omstreeks 1323, een zoon en een dochter nalatende. Zijn zoon *Sweder* erfde de heerlijkheid Abcoude, terwijl zijn dochter gehuwd was met *Johan van Culemborgh*. Deze was eerst gehuwd geweest met de Jonkvr. v. Mourik, uit welk huwelijk een zoon, *Huibert* genaamd, geboren werd.

Uit het huwelijk met de Jonkvr. van Abcoude sproot weer 'n zoon voort, n.l. *Hendrik*.

Het schijnt echter dat *Huibert* zijn halfbroeder maar slecht kon dulden, want hij belette deze zelfs in de stad *Kuilenburg* ter kerke te gaan en dwong hem daardoor „die cingel om te gaan ende in die andere kercke te bidde gaan”.

Later werd *Hendrik* van het „Huis” gekocht, hij kon zijn eigen weg gaan. Hij verhuisde in 1313 naar 't Sticht en betrok er de kasteelen Schonauwen en Woudenberg.

Kort daarna in 1328, dus 60 jaar na de verwoesting door van Aemstel, heeft *Zweder* het Abcouder kasteel weder opgebouwd.

Dit was vlugger gezegd dan gedaan. Het bouwen ging toen niet zoo vlot als tegenwoordig, de hulpmiddelen waren veel primitiever en het vervoer vorderde ook veel meer tijd. Als de bouw van 'n kasteel erg lang duurde, dan betrok men het soms lang voor de voltooiing; zoo is bekend dat *Jan van Blois* het slot te Schoonhoven betrok toen alleen de Donjon nog maar met leien gedekt was, de rest was nog slechts half gereed. De bouw vorderde dikwijls eenige jaren, te Vreeland van 1253—1259.

Het Abcouder Slot is van licht-roode baksteen opgetrokken, groote, zware, dikke moppen, zooals in de middeleeuwen gebakken werden, waarschijnlijk afkomstig uit de steenbakkerij buiten de Weerd te Utrecht, waar de z.g. Vechtsteen geproduceerd werd. Ook werd wel bergsteen, Drakeveltsteen uit de Rijnstreek, soms de blauwe Doorniksche steen of de witte Dérykersteen gebezigd. Welke van deze steensoorten ook nog aan het Abcouder Slot gebruikt zijn, zullen misschien de opgravingen nog kunnen uitwijzen.

Het lood, waarvan soms vele honderden ponden aan 'n burcht verwerkt werden, werd uit de Rijnstreek in den omtrek van Keulen gehaald; de leien voor de dakbedekking, die dik en groot van afmeting waren, uit Luik.

Alle materialen werden per schip aangevoerd.

In oude aantekeningen van wijlen Mr. Breuninghoff, omstreeks 1860 hoofd der School te Abcoude, vinden wij het volgende vermeld:

Omstreeks het jaar 1390 — dus ruim 'n halve eeuw na den herbouw — vinden wij het Slot van Abcoude als 'n *sterkte van den eersten rang*. De grondslag, waarop het gebouwd was, bestond uit 2 vierkante stukken lands, beide omringd met breede grachten.

Aan den Noordhoek der Oostzijde was de ingang over 'n brug door 'n poort, die beschermd werd door 2 vierkante torens; 'n zoodanige toren stond ook aan de Zuidzijde.

Tuschen dezen toren en de poort verhief zich 'n zware ronde toren, terwijl de beiden torens door 'n dikken hoogen met forsche kanteelen bezetten muur werd verbonden. Tegen dezen muur, die het voorstuk omringde, waren woningen en stallen gebouwd, ten dienste van het personeel.

De groote ronde toren diende tot woning van de bevelhebbers, de vierkante voor de wapenlieden. De overige woningen werden betrokken door de torenwachters, valkenier, pluimgraaf, jachtmeesters en verdere lagere bedienden. Het binnenplein was ongeplaveid en heette „de voorhof”, van daar ging men over 'n ophaalbrug naar het 2e vierkant. De westzijde van dit vierkant was versterkt door 3 ronde torens, waarvan de middelste de grootste was en diende tot woonplaats van den Heer; de beide andere torens waren ingericht resp. voor logeergasten en voor den rentmeester.

Aan de Noordzijde stond de Kapel en daartegenover aan de Zuidzijde de eigenlijke burcht, zijnde 'n zesokante toren, dienende tot woning en verblijf der adellijke vrouwelijke familie.

Vóór den grooten ronden toren op het binnenplein stond de groote Ridderzaal, van buiten versierd met 'n trapgevel en arabesken. Met 'n steenen trap van 13 treden daalde men af in de uitgestrekte kelders, die tot bewaring van proviand e.d. waren ingericht en verder dienden tot gevangenis en folterkamer. Door 'n gang hadden zij gemeenschap met de buitengracht.

Uit deze beschrijving blijkt dat het kasteel niet alleen hecht en sterk, maar ook doelmatig en sierlijk gebouwd was. De kracht van de middeleeuwers spreekt er uit, evenals uit de majestueuze kathedralen, kloosters, abdijen e.a. bouwmonumenten. Wie de bouwmeester van ons kasteel geweest is, hebben we niet kunnen achterhalen.

Bekend is dat veelal de monniken kundige bouwmeesters waren, artisten in hun ambacht. In de stille kloostercel werden de plannen ontworpen en bestudeerd, en kwam het eenmaal tot 'n uitvoering van deze plannen, dan stond 'n schare van bekwame vaklieden, w.o. ook de eenvoudige daglooners, hen ten dienste om hun rijke fantasieën tot schoone realiteit te maken. Het intact gebleven Muider Slot is er na 7 eeuwen nog de fiere getuigenis van.

Terzelfder tijd dat *Heer Sweder* zijn voorvaderlijk Slot te Abcoude had doen heropbouwen, had er 'n verandering plaats in zijn andere bezitting te Wijk.

Tot dusver waren de Graven van Bentheim beheerders over Wijk, doch in 1328 droeg *Graaf Jan* zijn recht op Duurstede over aan den Utrechtschen bisschop *Jan van Diest*, en deze werd aanstonds door *Heer Sweder* als Leenheer erkend.

Het scheen echter niet erg te boteren tusschen deze beide laatsten, want reeds in 1340 droeg *Zweder* Wijk op aan *Hertog Reinoud I van Gelder* en stelde daardoor den Bisschop ter zijde.

5 jaar later zien we hem met andere Stichtsche edelen, onder aanvoering van *Graaf Willem III van Holland*, die zich al te veel bemoeide met de zaken van 't Sticht, de stad Utrecht belegeren; ook *Zweder's* zoon *Gysbrecht* was daarbij.

Deze krijgsveld aan Holland bewezen, kwam de Stichtsche Edelen duur te staan.

Na afloop der belegering op St. Maartensdag 1345, werden zij allen door Bisschop Jan van Arkel uit het Sticht verbannen. Door echter hun schuld te bekennen en het hoofd te buigen werd hun straf verminderd, toch moesten zij nog zwaar boeten. Alleen de Heeren van Abcoude, Vader en Zoon, *Arend van Wulven* en *Arend van IJsselsteijn* verkozen zich niet te vernederen voor den bisschop. Deze maakte nu gebruik van zijn macht en ging op zijn beurt de kasteelen der hoogmoedige onderhoorigen belegeren. Ook *Abcoude* kreeg bezoek van de bisschoppelijke legermacht, die de bewoners dwong tot overgave. Dus waren zij tóch in handen van den bisschop. Deze legde hen nu 'n contract ter onderteekening voor, waardoor hun „rechte en incomste” belangrijk werden ingekort.

„Wij, Sweder, Heer van Abcoude, ende Gijsbert, syn Soon, „Ridders”, zoo vangt het vernederende contract aan, „doen „te weten allen luyden, die dezen Brief sullen sien of hooren „lesen, mit kennisse der Waarhey: Dat wij”, enz.

De overeenkomst komt in 't kort hierop neer, dat *Sweder* en *Gysbrecht* den Bisschop, zoolang hij leeft en bisschop van Utrecht is, de gerechten en „Rode Tienden” in het kerspel Rhenen zullen afstaan; dat zij zich geen hooge gerechten binnen 't Sticht zullen aanmatigen en de brieven van den

bisschop of zijn officiaal „niet hinderen, keeren noch weeren „en sullen”. Daarbij moesten zij beloven, ook voor hunne nakomelingschap, de rechten en heerlijkheid, die den bisschop in 't Kerspel Wijk mochten toebehooren, zoomede 't „dagelijxse Gerechte” van Leersum en de „Roeden Thienden” van Amerongen te zullen bewaren en in bisschops's naam te be-rechten.

Tenslotte verbonden zij zich den bisschop te zullen bijstaan en zijn vijanden buiten de grenzen te houden, alles slechts tijdens bisschops leven: „Ende wanneer dat ock on„se Heere voornoemt ontbraeckte, of dat hij geen Bisschop „'t Utrecht en waër, so werden alle oirwerden quyt, ende soe „wat Brieven daar aff op byder syden gegeven syn, sonder „macht”.

De oorkonde werd bezegeld op „Saturdag na St. Cathryne” (26 Nov.) 1345 en mede onderteekend door Johan van Cuylenburgh, Heer van Woudenbergh en Heer Jan van Broeckhuysen, Ridders.

De oude *Sweder* heeft slechts 2 jaar onder dezen vernederenden toestand geleefd, want in 1347 stierf hij, opgevolgd door zijn meer genoemden zoon *Gijsbrecht*. Deze was gehuwd met een dochter van *Willem, Heer van Gaesbeek* en kwam daardoor na den dood van zijn schoonvader in bezit van de heerlijkheden Gaesbeek, Putten en Strijen. Door dit bezit werden de heeren van Abcoude van toen af onder den „Hollandschen adel” gerekend, en onder de Hoeksche partij. Men noemde hen toen wel Markies en Baron.

De vrede op het Hoeksche Slot zou echter weer niet van langen duur zijn, nu was 't weer zijn neef *Johan van Wou- denberg*, die *Gijsbrecht* 'n pleziertje kwam doen.

De aanleiding hiertoe was de koop van het Kasteel Wou- denberg van Johan Sr., neef van *Gijsbrecht* in 1353. Johan Jr. was daarover zoo gebelgd dat hij, opgestookt en geholpen door Johan van Kuylenburgh besloot *Gijsbrecht* te wreken. Op zekeren nacht verborg hij zich met zijn krijgsvolk in de nabijheid van het Abcouder kasteel en toen het oogeblik guntsig was waagde hij den aanval, bestormde de brug en de poort en verjoeg de bezetting, waarna hij het slot in bezit nam en aanzienlijk versterkte. Dit laatste natuurlijk met het oog op 'n tegenaanval van buiten, die niet lang op zich liet wachten.

Toen Gijsbrecht vernam wat er bij en met zijn kasteel was voorgevallen, diende hij z'n beklag in bij den bisschop. Deze was aanstonds bereid hem te helpen en zond 'n sterke krijgsmacht op Abcoude af om het slot te belegeren. Muren en torens werden hevig beschoten met stormtuigen. *Woudenberg* had hierop gerekend en was niet zoo gauw bang — het duurde daarom nog 4 maanden alvorens hij het slot, bij gebrek aan levensmiddelen moest worden overgegeven. Het kasteel was door deze belegering zoo goed als verwoest, alleen de muren en torens bleven staan. Het bleef evenwel eigendom van de Abcouder Geslachten, terwijl 't kasteel *Woudenberg* als Gaesbeeck's leen aan Utrecht kwam. Het Abcouder Slot zal na de verwoesting wel niet meer bewoond zijn geweest en waarschijnlijk ook slecht onderhouden. De heeren verbleven toenmaals elders, veelal in België en Frankrijk, ook wel in Utrecht.

Niet alleen met kasteelen opbouwen en oorlogvoeren hielden de Abcouder heeren zich onledig, ze hadden in rustige dagen ook nog wel tijd en krachten over voor werken van vreedzamen en liefdadigen aard.

Zoo vinden we vermeld dat Heer Gijsbrecht in 1366 in de Kerk van St. Johannes den Dooper te W. b. Duurstede een Kapittel van 12 kanunniken stichtte. Zulk 'n stichting ging steeds met groote kosten gepaard. Eenige jaren later stichtte *Zweder*, Gijsbrechts zoon, het beroemde Karthuizerklooster buiten Utrecht, terwijl zijn zwager *Jan v. Brederode* in 1399 te Santpoort 'n kapel „ter eere Godts" stichtte en in denzelfden tijd schonk *Willem* belangrijke giften aan een klooster te W. b. Duurstede. En zoo zouden we nog meer feiten kunnen opnoemen, die getuigen van den vromen en milden godsdienstzin der Abcouder Heeren.

Toen Bisschop *Jan van Verneburg* (1364—1371) in gevangenschap verkeerde, was het Sticht diep onder schulden geraakt. De bisschop wenschte zijn gebied vrij van schulden aan zijn opvolger *Arnoud van Hoorne* over te dragen, doch moest hiervoor borgen hebben. *Zweder van Gaesbeeck*, neef van den bisschop werd hiervoor in 1371 aangesteld, omdat hij toch reeds belast was met het wereldlijk bestuur van het Sticht; daarbij werd hij nog benoemd tot Rechter en Bewaarder van het Slot te Vreeland, echter onder zekere voorwaarden.

Toen bovengenoemde Bisschop op „Donderdagh nach St. Servatius van 't jaere 1378" voor de 3 Staten van Utrecht den „landbrief" bezwoer, werd deze mede bezegeld door de Rid- ders: *Gijsbrecht Heer van Abcoude en Duurstede* en *Zweder van Gaesbeek*, Heer van Putten en Strijen. Het laatst ont- moeten we *Gijsbrecht* in het Winterhuis te Utrecht, waar hij voor de geestelijkheid van den Dom en vele ridders en voor- name burgers ontboden was om „also geïnformeert en on- derwesen te worden" inzake het toeëigenen van hooge ge- rechten. Zijn sterfjaar vinden we niet vermeld.

Zijn zoon *Zweder* heeft in zijn laatste levensjaren nog 'n goede daad verricht.

Hij stichtte het Karthuizerklooster te Bloemendaal, buiten Utrecht, op initiatief van Heer Tielman Grauwert, die later de 1e Prior van dat klooster werd. De eerste steen werd ge- legd in 1393 en 'n paar jaar later werd het gebouw betrok- ken, toen *Zweder* waarschijnlijk reeds gestorven was. Gedu- rende bijna 2 eeuwen heeft dit klooster bestaan, doch in de woelingen der Hervorming werd het in 1579 verlaten en 's jaars daarna gesloopt. In de middeleeuwen heette het in den volksmond Cartussen, later Chartreuse, welken naam het terrein thans nog heeft als ontspanningsplaats voor de Utrechtenaren. Juist dezen zomer is de middeleeuwsche poort, het eenige overblijfsel van het gesticht, weer in ouden stijl gerestaureerd.

Zweder liet 'n zoon *Jacob* en 'n dochter *Yolite* na, welke laatste gehuwd was met *Hubert van Cuylenborgh*, 'n zeer vroom man, Kanselier van Holand en stichter van 't Kapittel van St. Barbara te Kuilenburg, dat hij met groote rente be- giftigde. Hij overleed in 1422 te 's-Gravenhage en werd te Kuilenburg begraven.

Yolite stierf eenige jaren later te Utrecht, en werd begraven in het door haar vader gestichte Karthuizerklooster al- daar. Het huwelijk bleef kinderloos.

De broeder van *Zweder*, *Willem van Abcoude*, was in- middels met Bisschop Frederik van Blankenheim in 't Noor- den des lands aan 't oorlogen tegen de Friezen. Zijn schoon- zoon *Jan van Brederode*, gehuwd met zijn dochter *Johanna*, stond hem daarbij dapper terzijde. Brederode was ook 'n godvruchtige Ridder, toen de strijd tegen de Friezen tenein-

de was, reisde hij naar Ierland en bracht daar in 1399 de 40-daagsche Vasten in boetedoening door. Op St. Olofsdag keerde hij naar Holland terug en stichtte te Santpoort 'n kapel ter eere Gods en van St. Patricius.

Zijn vroomheid ging nog verder: aangezien hun huwelijk kinderloos bleef, besloot het echtpaar uit vrijen wil en met beider goedvinden de wereld te verlaten en zich in 't klooster te begeven. *Jan* trad als leekbroeder in het strenge Kart-huizerklooster van Sint Bruno te Zeelhem in België en *Johanna* ging als „besloten nonne en professyt" in het door haar vader gestichte Magdalena-Klooster te W. b. Duurstede, waar zij eene der eerst ingetreden zusters was.

Walraven, de broeder van *Jan*, erfde de heerlijkheden en nam daarbij de verplichting op zich de schulden van *Jan* te betalen.

Toen de oude *Willem* geen naaste erfgenamen meer om zich heen had, wie hij zijne bezittingen kon achterlaten, heeft hij waarschijnlijk zijn neef *Jacob van Gaesbeek* tot algemeene erfgenaam gemaakt en wellicht mede in verband daarmee droeg hij in September 1402 zijne heerlijkheid Wijk bij Duurstede op aan *Hertog Reinoud IV van Gelder*, evenals zijn voorganger gedaan had.

Toen *Willem* daags na St. Urbanus in 't jaar 1407 het tijdelijke met het eeuwige verwisselde, had hij eerst nog bij uiterste wilsbeschikking 'n belangrijk legaat vermaakt aan 't door hem gestichte St. Bartholomeus-Gasthuis te Utrecht. Hij werd in het klooster te Wijk begraven. Zijn neef *Jacob van Gaesbeek* beschouwde zich nu als naaste erfgenaam en nam de heerlijkheden Abcoude en Wijk in bezit. Intusschen was *Walraven* door *Jan van Arkel* gevangen genomen en kon deswege zijn broeder's schulden niet voldoen. De schuldeischers kwamen *Jan* nu voortdurend lastig vallen, wat hem zeer prikkelbaar en nerveus maakte; daarbij kwamen andere onaangename omstandigheden, o.a. de houding van zijn neef *Jacob*, zoodat het den kloosterbroeder te benauwd werd en hij in 1409 het klooster verliet en zijn echtgenoot kort daarna uit het Wijksche klooster haalde ¹⁾.

¹⁾ Een zeer nauwkeurige en volledige beschrijving van dit merkwaardige voorval kan men vinden in het Jaarboekje van 1928. p. 73.

Een onbekend middeleeuwsch dichter legt Jan op z'n terugtocht de volgende lyriek in den mond:

Voort, voort er koome wat er wil,
 Voort naar 't Abcouder slot;
 Gij blijft bij mij, ik blijf bij u,
 Zoo waarlijk helpe mij God!

Zoo draaft men langs den Yselstein
 Langs Woerden naar Abcou;
 En in 't voorvaderlijk verblijf
 Bergt hij zijn lieve vrouw.

Zeg wachter, op den torentans,
 Wat ziet gij in 't verschiet?
 'k Zie ridders met Gaasbeek's banier,
 Heer Jacob zie ik niet.

Haal op die bruggen, sluit de poort!
 Mijn recht is van mijn vrouw!
 En wij, zoo roepen allen luid:
 „Wij blijven U getrouw!”

Jacob van Gaesbeek was aldus in het rechtmatige bezit van „die rijke erfenisse” Abcoude gekomen en was hier niet weinig gelukkig mee. Doch al spoedig ontstond er „twist ende schelinge” met Heer Jacob van Lichtenberg, Proost van St. Pieter te Utrecht over „Hantwissel, van Nacoop van den „daghelickschen Gerechte, van Tins en Tienden, groot ende „kleyn, tot Abcoude ende Vinckeven, betreffende 47 morgen land geheeten ten Oudenhoeve en 6 morgen in den „Broeck, benevens over de Visscherij in de Meer”.

Bisschop Frederik van Blankenheym moest hierover uitspraak doen en na beide partijen gehoord te hebben, besliste de Kerkvorst „in den Jare ons Heeren 1410, den twintigsten „daghes in Meye, Dat die Proost van Sinte Peter voorsz. die „Hantwissel, Nacoop, Gericht, Thins ende Thienden, grof „ende cleyn tot Abcoude ende Vinckeven voorsz. enz. rustelicke ende vredelicke ongehindert ende onghelet, van Jacob Heere van Gaesbeek hebben, besitten ende gebrucken

„sal, tot seinen besten oirbaar”. Deze uitspraak was dus juist niet in 't voordeel van Jacob, doch aan den anderen kant liep 't hem weer mee, want kort nadien (Jan. 1411) stierf de rechtmatige erfgename *Johanna* in 't klooster te Wijk, terwijl *Brederode* gevlucht was naar Frankrijk, waar hij in 1415 sneuvelde in den slag bij Azincourt.

Jacob was 'n woelig en strijdlustig heerschap, daarbij niet vrij van hebzucht. Toch scheen zijn geweten te knagen, want om zich zelf te rechtvaardigen maakte hij 'n acte op, waarin hij „Jacob van Gaesbeeck, van Abcoude, Putten ende Strijen „Erfmaarschalck van Henegouwen, met vryen wille en in „goeden trouwen, belooft heb die Stad van Wijck etc. trou- „welijck ende wail sal doen verwaaren”, voorts dat hij de sloten van Abcoude en Duurstede, die hij van den Bisschop „toe Leen holde” niet zou vervreemden en hij, als „getrouwe Man van Leen ende Ondersaet”, zou zorgen dat dit open Sloten zouden blijven. Bovendien beloofde hij met niemand te zullen oorloggen zonder toestemming van den Bisschop, niet te zullen rooven of plunderen. Mocht hij zijn beloften niet nakomen, dan zouden zijn goederen, eigendom of leen, aan 't Sticht vervallen.

Schoone beloften. We zullen zien wat er van terecht gekomen is.

De eerste jaren hield hij zich rustig, in 1416 fungeerde hij zelfs als arbiter tusschen *Jan van Egmond* en *Hertog Willem van Beyeren*, welke laatste het slot te IJsselsteyn van eerstgenoemde belegerde. Maar in 1420 werd dit anders. Een hevige strijd tusschen de Hoekschen en Kabeljauwschen ontbrandde, waarvan Bisschop Frederik aan de zijde der Hoekschen de leiding had. Deze laatsten stonden al voor Amsterdam en voerden vele Poorters als gevangenen naar Utrecht. Op hun doortocht langs Abcoude had ook deze heerlijkheid veel van de Utrechtenaren te lijden gehad.

Jacob, zelf 'n vurig Kabeljauwsche, vond de gelegenheid te schoon om er niet van te profiteeren en verklaarde den oorlog aan den Bisschop, en aan de steden Utrecht en Amersfoort. In zijn oorlogswuede verbrandde hij de dorpen Zeist, Doorn en Amerongen, later Houten, Langerak en vele andere dorpen van 't Nedersticht en nam een groot aantal gevangenen en vee als buit mee naar huis.

De eene kamp volgde nu de andere op: in 't zelfde jaar verbond hij zich met den Hertog Jan van Beieren tegen den Burggraaf Philips van Wassenaar en hield dezen, op verzoek van diens eigen zoon, langen tijd te Schoonhoven gevangen.

Na aldus gedurende 2 jaar aan 't oorlogen geweest te zijn, sloot hij zich aan bij den vrede, die in 1422 gesloten werd tusschen Holland en 't Sticht. In 1427, na den dood van *Hertog Jan van Beieren*, viel hem 'n groote promotie te beurt; hij werd door *Hertog Jan van Brabant* aangesteld als Stadhouder van Holland, Zeeland en West-Friesland.

En reeds het volgende jaar deed hij zijne macht gelden door alle tegenstanders van den Hertog uit Holland te verbannen en stelde zich aan 't hoofd van 'n groot leger om Schoonhoven te belegeren. Nog andere wapenfeiten heeft hij verricht totdat hij in 1428 door Philips van Bourgondië van zijn ambt werd ontheven en tot Lid van den Regeeringsraad werd benoemd. Ook in het steekspel en natuurlijk in feestvieren was hij zeer bedreven, o.a. bij het in 1441 te Utrecht gehouden beroemde tournooi muntte Jacob onder alle Edelen uit als de vaardigste en de krachtigste. Maar feestvieren kost geld en al bezit men veel, toch is er opkomen aan, en waarschijnlijk ook bij onzen Jacob. In denzelfden tijd verpandde hij, in geldnood verkeerende, zijn bezittingen van Wijk en Abcoude aan zijn neef Willem van Heel, tegen 'n belangrijk voorschot. 'n Paar jaar later zat het er bij Jacob weer beter aan en verklaarde Willem dat: „Jacob, syn Neve hem vrundelyck betaelt heeft, die somme van Vijfftien duysent en driehondert Gouden Rijnsche Gulden, daer ick voor hem sijn „quitinge ende lossinge gegeven hebbe”. Jacob was weer vrij man en schijnbaar rustig. Maar deze rust was de stilte voor den storm, die in 1448 zou opsteken en wel tegen *Bisschop Rudolf van Diepholt*, die in zyn eigen stad door zijn stadgenooten werd bestookt. *Jacob* behoorde onder de voornaamste tegenstanders van den bisschop en werd na hardnekkige gevechten, waaraan hij deelnam, gevangen genomen. Zijn leven hing aan 'n zijden draadje en was het niet dat *Philips van Bourgondië* zijn invrijheidsstelling bewerkt had, hij zou voorzeker het lot van vele anderen gedeeld hebben en onthoofd geworden zijn, al moest hij deze vrijheid dan ook bekoopen met zijn Sloten te Abcoude en Wijk af te staan en alleen het

vruchtgebruik er van te behouden. Deze afstand heeft hij geteekend op „Sunte Mathias Auent des Heyligen Apostels, in 't jaer ons Heeren Dusent vijrhondert negen ende vürtich”.

Dit contract hield meer in dan zoo oppervlakkig zou lijken, het was voor den heerschzuchtigen *Jacob 'n* groote vernedering.

Niet alleen dat deze van alle rechten, heerlijkheden, geestelijke beneficiën, wereldlijke lenen en manschappen daartoe behorende, afstand deed, hij moest bovendien beloven geen vijandschap tegen den Bisschop, het Sticht of de Stad te zullen bedrijven en degenen, die den Bisschop geholpen hebben de stad op „Lichtmisse-nacht” in te nemen, vriendelijk te bejegenen. En als de sloten mede door zijn toedoen van het Sticht zouden vervreemd worden, dan werd ook nog 't vruchtgebruik voor hem verbeurd verklaard.

Waarschijnlijk heeft *Jacob* zich niet aan de overeenkomst gehouden want omstreeks 1451 schijnt men hem verbannen te hebben en ontmoeten we hem in Den Haag als Lid van den Regeeringsraad, in welke kwaliteit hij in 1454 te Gorkum vertoefde in gezelschap van *Stadhouder Lennoy, Heer Gijsbrecht van Brederode* en den Domproost van Utrecht.

Toen in 't volgende jaar *Gijsbrecht van Brederode* bisschop van Utrecht geworden was, heeft hij door wijs beleid en goedheid gedaan gekregen dat de verbannen edelen, o.w. ook onze *Jacob*, binnen de stad Utrecht mochten wonen met teruggave hunner goederen. Dit gelukkige feit werd gevierd met 'n feestmaaltijd, waaraan de Magistraat en de ex-bannelingen deelnamen.

De Bisschop smeekte hen in 'n lange tafelrede toch eendrachtig en vredelievend te zijn, hij zou dan voor hen 'n goed Heer en Herder zijn. Het heeft slechts 1 jaar geduurd, want hij moest plaats maken voor *David van Bourgondië*.

De aanzittenden beloofden dit „en daer was groote bliscap van alsulcken eendrachticheyt en vrientscap”. Ook woelige *Jacob* beloofde dit en heeft zich in z'n laatste levensjaren aan z'n woord gehouden. Hij overleed te Utrecht in 1459 en werd begraven te Wijk b. Duurstede. Het roemrijke geslacht van Abcoude was hiermede uitgestorven. Volgens het verdrag van 1449 kwamen Abcoude en Duurstede aan het Sticht, Putten en Strijen aan den Graaf van Holland, de overige goederen

aan de erfgenamen. De heerlijkheid Abcoude werd door de Staten van Utrecht aan Bisschop David van Bourgondië overgedragen, onder voorwaarden dat het nooit zal mogen vervreemd of veranderd worden, zonder toestemming van de Staten.

Het is aan te nemen dat het Abcouder Slot door den Bisschop in goeden staat is gebracht, voor zoover dit noodig was, en onderhouden. Hij staat bekend — niettegenstaande de zwakheden in zijn bestuur, die echter door sommige historici wel wat overdreven worden — als 'n zorgzaam en ijverig bestuurder, beschermer van kunst en wetenschap en milddadig jegens de armen.

Vermoedelijk heeft hij het — met of zonder toestemming van de Staten — na 1460 verkocht aan zijn kamerling *Johan van Auxis*, die al vroeger het Huis Broeckhuysen van hem gekocht had, „als 'n onsterfelijk leen van de Huize Abcoude”.

Na Gaasbeek's dood werd door den Heer van Kuylenburg van het Sticht wederom f 13000.— geëischt, als afkoopsom van het vruchtgebruik. Daar voorheen ook al eens f 14.000.— daarvoor betaald was geworden, begon men aan oneerlijkheid te denken.

In 1467, toen *Karel de Stoute* zijn vader opgevolgd was in het bestuur over het Sticht, maakte deze aanspraak op de heerlijkheden Abcoude en Wijk bij Duurstede, op grond dat *Jacob van Gaasbeek* kinderloos gestorven was. Kreeg Karel ze niet dan eischte hij ze op voor zijn bastaardbroeder *Anthonie van Bourgondië*, die deze goederen „impetreert” van Jacob gekregen had.

Door dit geschil geraakte het geheele Sticht in angst en vrees en om die vrees te kalmeeren ging *Bisschop David* naar zijn broeder in Den Haag om deze kwestie te bespreken. Inmiddels drong Karel aan op antwoord van den Bisschop en zond daartoe den Stadhouders van Holland naar Utrecht. Aanstonds werden de Staten, de Kapittels, de Edelen e.a. bijeengeroepen, alsmede de „bastert des Joncheers van Gaesbeec” om te beraadslagen. Zij besloten aan *Hertog Karel* te verzoeken van zijn voornemen af te zien, daar zij er „goede en gesegelde Brieven van hadde”. Zij wenschten niets liever dan rustig in 't bezit van de sloten te blijven.

Intusschen had *Anthonie* maar vast bezit genomen van

Wijk en heeft het eerst ontruimd toen aan zijn schoonzoon, de *Heer van Kuylenburg* f 13.000 was betaald voor 't vruchtgebruik van Wijk en Abcoude. De Sloten bleven echter aan den Bisschop. Na den dood van Karel de Stoute in 1477 was de invloed van Bisschop David danig aan 't tanen en van zijn machtigen beschermer beroofd, begonnen zijn vijanden den kop wederom op te steken, vooral zijn eigen stadgenooten waren om zekere redenen op hem verbolgen en maakten het hem zoo lastig dat hij 't maar raadzaam achtte naar zijn kasteel te Wijk te vluchten.

Burggraaf Jan van Montfoort werd toen tot Beschermerheer der stad aangenomen.

De bisschop vroeg nu aan de stad Amsterdam om krijgsevenodigheden en proviand.

De stad antwoordde hierop dat zij op 23 Maart des jaars 1477 aan *Hendrik Bastaard van Nyenrode*, verblijvende op het Slot te Abcoude hadden gezonden, behalve eenige mondbehoeften, ook nog 4 bussen, 2 serpentijnen (stukken geschut) elk met 2 kamers, 1 ton buskruit, 1/8 clover kruit, 1 ton steenen kogels, 1 deel looden kogels, 1 stuk lood en 'n vorm om kogels te gieten. In den brief was 'n „kalfje" of klein briefje ingesloten, waarin men den Bisschop mededeelde dat de Slotvoogd weinig hoop had het slot te kunnen behouden.

En wat de Slotvoogd vreesde werd weldra werkelijkheid: Amsterdam bemachtigde het kasteel, alsook dat van Vreeland en maakte beide huizen tot 'n sterke veste, om daarmede de Utrechtenaren — indien noodig — te bestrijden en den Amsterdamschen handel op Angstel en Vecht te beschermen.

Zoo hadden dus Abcoude en Vreeland met behulp van Amsterdam de zijde van den Bisschop en Holland gekozen; Utrecht was daarover zeer verbitterd en liet daarom de inwoners dier dorpen in 1451 zware brandschatting betalen.

De strijd tegen den Kerkvorst duurde voort, nu eens ten gunste, dan weder ten nadeele van den Bisschop. In 't voorjaar van 1483 werd hij door zijn vrienden naar Utrecht teruggebracht, doch heel kort daarna leed hij weer 'n zware nederlaag en werd toen als gevangene naar Amersfoort vervoerd. Nu scheen de nood 't hoogst en dan is de redding meestal nabij. *Maximilaan* kwam hem met een sterk leger te

hulp, Amsterdam gevoelde veel lust haar zusterstad er onder te houden en schaarde zich bij den Hertog om Utrecht te overmeesteren en zoo werd de bisschopstad belegerd en den 3en Sept. onder vernederende voorwaarden ingenomen.

Als contraprestatie voor deze hulp gaf de Hertog de kasteelen *Abcoude* en *Vreeland* aan Amsterdam, hechtte ze aan Holland en bepaalde dat de onderzaten onder het rechtsbeheer van Amstelland vielen. De Bisschop was intusschen op zijn zetel hersteld, doch zag zijn wereldlijke macht bijna tot nul gereduceerd, waarmede feitelijk de eerste stap gezet was op den weg naar onttrekking van het wereldlijk bestuur aan de bisschoppen en te brengen onder de macht van het Oostenrijksch-Bourgondische Huis.

David verlangde nu zijn sloten terug, doch Amsterdam stond ze niet af en wilde zelfs het verder gelegen Kroonenburg er bij hebben. Op 'n desbetreffenden brief door *David* aan de stad geschreven, kreeg hij ten antwoord dat zij eerst de gemaakte onkosten voor het oorlogvoeren vergoed wilde hebben, nochtans was zij bereid om tot „'s Bisschops meerdere Eere" over het bezit der sloten te onderhandelen. Wat er van die onderhandelingen is terecht gekomen weten we niet, vermoedelijk heel weinig, want Amsterdam behield de sloten en om des te zekerder te zijn van de trouw der onderhoorigen gelastte het Stadsbestuur in Januari 1484 aan den Kastelein en Baljuw, *Hendrick Boetselaer*, dat deze in al de dorpen onder de heerlijkheid Abcoude gelegen, (dat waren toenmaals het Schout-ambt van Gieltjesdorp, Gerverscop, Kamerik, Maarsseveen, Themaat, Oudhuizen, Ankeveen, Demmerik, Houdijk, Baambrugge en Abcoude) „die clocken slaen soude en allen ondersaten van dien beneden tsetich jaren ende boven twintigh oudt gewesen sijnde" te doen verschijnen op den Zondag 2 Febr. d.a.v. des namiddags te 1 ure voor het Huis te Abcoude bijeen te komen, om daar den eed van trouw aan den Hertog in handen van den gemachtigde der Stad Amsterdam af te leggen, tevens moest hij hen waarschuwen „dat sij die inde gebreken daervan en soude blijven, door die „Stadt soodanigh gecorrigeert soude worden, dat sij aan anderen te voorbeeld souden wesen". M.a.w. die niet hooren wil moet maar voelen. Daarenboven deelde de Stad „haeren eerbaere guede vrient" mede, dat wanneer hij zelf in gebreke

bleef „men het „aen syn lijff en goedt” verhalen zou. Dus de stok achter de deur.

De Slotvoogd schijnt het geraden geacht te hebben om dit „metter haeste” geschreven bevel ten uitvoer te brengen, en liet alle dorpelingen tusschen 20 en 60 jaar op het Slotplein komen en den eed van trouw zweren aan *Hertog Maximiliaan* en aan de Stad Amsterdam. Deze laatste belofde daarvoor Abcoude c.a. „alle die hulpe ende bijstand doen die haer mogelijk sal wesen van doen ende nair alle haire machte tot allen tyden als dat van noode wordt”.

Telken jare daarna tot 1490, moesten de Schepenen van Abcoude in handen van den Amsterdamschen Magistraat den eed van rechtvaardigheid afleggen volgens de juridische bepalingen van Amstelland. In laatstgenoemd jaar werd het slot door den Hertog weer aan Bisschop David teruggegeven waarna deze spoedig het kasteel door zijn soldaten deed bezetten. Hij overleed in 1496 te Wijk en werd aldaar begraven. 'n Periode van rust brak nu aan, en de bevolking van Abcoude kon ook eens aan iets anders gaan denken dan aan krijg voeren. Het geestelijk leven bloeide wederom op, wat blijkt uit de Stichting van het Vicariaat van het altaar van St. Jacob in de Parochiekerk (thans Hervormde Kerk) door Jacob leeu, dato 1 April 1502.

Na den dood van Bisschop David van Bourgondië kwam het Abcouder Slot aan zijn opvolger Bisschop *Frederik van Baden*. Hij vond het bisdom in zeer ellendigen toestand, daarbij had hij in 't begin der 16e eeuw verschrikkelijk te kampen tegen de zwervende rooverbenden, die het geheele land onveilig maakten, geraakte bovendien nog in ernstige oorlogen, zoodat hij als vriendelijk en deugdzaam mensch nauwelijks tegen zijn uiterst zware taak opgewassen scheen.

Ook in Abcoude werd het onveilig. Geprikkeld door de successen van elders stroopende collega's, ondernamen de bisschoppelijke soldaten, die op het Abcouder Slot gelegerd waren, ook eens 'n strooptocht in de omstreken van Abcoude en Amsterdam, zoodat de Hollanders zich bij den Bisschop gingen beklagen over de wandaden zijner manschappen. De bisschop maakte er echter spoedig 'n einde aan. Erger was evenwel de plundertocht van de „Zwarte hoop”, een rooverbende van pl.m. 4000 man sterk, die van Fries-

land komende, door N.-Holland trok en na Amsterdam gepasseerd te hebben zich één nacht te Abcoude legerde en vandaar verder trokken langs Baambrugge, Loenersloot, de Vecht langs tot Utrecht, overal plunderend en verwoestend.

Na het aftreden van Bisschop Frederik in 1516 had *Filips van Bourgondië* gedurende 8 jaren het Bisdom geregeerd en het Abcouder Slot in bezit gehad. Toen hij in 1524 het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had, werd *Hendrik van Beieren* zijn opvolger op den bisschoppelijken zetel. Doch de stad Utrecht was *Hendrik* zeer slecht gezind en hield hem buiten de muren. De bisschop wilde daarop in 1527 de stad met geweld bemachtigen, doch kon zijn plan niet volvoeren, omdat *Hertog Karel van Gelder* met een geduchte krijgsmacht onder aanvoering van Maarten van Rossum de stad te hulp kwam. De Bisschop legerde zich nu in het Kasteel te Abcoude en in de andere sloten langs de Vecht, om daardoor den toevoer van uit Holland en Amsterdam naar Utrecht te belemmeren. Intusschen hadden Abcoude en de overige plaatsen veel te lijden van de Stichtsche stroopers, die in dienst van *Karel van Gelder* stonden. De Bisschop liet daarom het Abcouder Kasteel geducht versterken. En toen weer 'n troep van die stroopers Abcoude naderde, kwamen de overprikkelde boeren in 't geweer en joegen den struikroovers zooveel vrees aan, dat deze zich liever aan de betzetting van het Slot overgaven dan in handen der verwoede boeren te vallen. Toen het Sticht overstroombd was met rooversbenden van Geldersch en eigen volk, kreeg de Bisschop het erg benauwd en wist niet meer welken kant hij uit moest. Gelukkig kwamen hem nu de Hollanders te hulp en verjoegen de Gelderschen. In dien benarden toestand kon de Bisschop niet anders doen dan zijn wereldlijk gezag geheel en definitief aan den Keizer over te dragen en zich alleen met de geestelijke zaken te bemoeien. Zoo was hiermede voor goed 'n einde gekomen aan de z.g. „Temporaliteit” der Utrechtsche Bisschoppen. Gedurende 7 eeuwen hebben zij het Sticht geregeerd en, behoudens de fouten van eenige zwakke bestuurders, zijn zij het ten zegen geweest en hebben tot grooten bloei gebracht.

De taak was nu aan den machtigen Keizer Karel V. Hij toog onmiddellijk aan het werk om den verkregen vrede

onder de partijen te bevestigen, nadat het land van roovers en stroopers gezuiverd was. Alle goederen van het Sticht, ook *het Slot te Abcoude*, waren onder zijn beheer gekomen.

Een langdurige periode van rust en welvaart trad in en het volk verademde na zooveel eeuwen van krijgsrumoer en struikroovers-geplunder.

Het schijnt dat Karel niet veel waarde meer hechtte aan de kasteelen, trouwens hun beteekenis als wachtpost of vrede-bewaarder, zooals de middeleeuwsche bisschoppen die hebben opgevat, was door den nieuw geschapen toestand zeer verminderd, zoo niet geheel tot nu gedaald.

De Keizer liet het kasteel te Vreeland sloopen en bouwde van die steenen het slot Vredenburg te Utrecht. Het Abcouder Slot liet hij ongemoeid, doch had hij het voor een of ander doel noodig gehad, wellicht was het dan ook veranderd of misschien verdwenen.

In langen tijd vernemen we er niets meer van. We weten ook niet wie *Hendrik van Boetselaer* als Kastelein is opgevolgd. Intusschen schijnt het geslacht van Abcoude zich gehandhaafd te hebben, want in 1548 leefde Jhr. Dirk van Oostrum, die gehuwd was met *Heilweg van Abcoude* van Meerten en in 1566 wordt melding gemaakt van *Mr. Dirk van Abcoude*, vicarius van de St. Pieterskerk te Utrecht, die belangrijke geschriften heeft nagelaten in betrekking tot de Hervorming. Ofschoon de naam „Abcoude” vermoedelijk op hun geboorteplaats slaat, is 't toch niet geheel onwaarschijnlijk dat deze personen nog afstammelingen waren van het oude Abcoudsche geslacht. Zoo wordt ook nog genoemd Gerrit Zoudenbalch tot Urck, in 1576, Schepen van Utrecht, gehuwd met *Barbara van Abcoude*.

De periode van vrede en welvaart in het Sticht door Karel V in 1529 ingeluid werd in de 2e helft der 16e eeuw gevolgd door de woelingen der Reformatie op kerkelijk-religieus gebied, en zoowel als de voorspoed van het geheele land onder Karel ook Abcoude ten zegen werd, eveneens had ze ook te lijden van de religieuze beroeringen. Te dien tijde, in 1578, was zekere *Dirk Schaap* door den Stedehouder van Utrecht aangesteld als Drossaart en Maarschalk van het Neder-Sticht, verblijf houdende op 't Slot te Abcoude. *Schaap* schijnt min of meer Spaansch gezind geweest te zijn, men vertrouwde hem tenminste niet heelemaal!

Op zekeren dag verliet hij onverwacht het Slot en vertrok naar Brabant, in verband daarmede verdacht men hem van anti-vaderlandsche bedoelingen. Vanuit Utrecht deed men onderwijl het Kasteel met burgers bezetten, ook al omdat men Amsterdam niet erg vertrouwde, dat nog steeds aan de zijde van Spanje was.

Toen *Schaap* nu van zijn reis terugkwam, zag hij het Slot bezet. Hierover ontstak hij zoo hevig in toorn dat hij de bezetting gebod direct het Slot te verlaten. Doch de burgers weigerden natuurlijk aan dit bevel te gehoorzamen, waarop de Maarschalk, die de in- en uitgangen van het Kasteel door en door kende, het door 'n list binnensloop, gevolgd door zijn aanhangers, en aanstonds de bezetting verdreef.

Dit feit was spoedig te Utrecht bekend, 'n deel burgers dier stad trok nu gewapend en voorzien van 'n veldstuk naar Abcoude en eischte het Slot van den Maarschalk op. *Schaap* had slechts weinig levensmiddelen en geen kruut en was dus genoodzaakt zich spoedig over te geven. Hij werd nu van zijn post afgezet en in zijn plaats werd *Jhr. Frederick uit den Eng.* tot Maarschalk aangesteld. Vanaf dien tijd tot het rampjaar 1672, dus gedurende bijna een eeuw, schijnt ons kasteel slechts eene vreedzame verblijfplaats van deze en andere opvolgende Bestuurders geweest te zijn. 't Was alleen maar jammer dat er heelemaal de hand niet aan gehouden werd en het daardoor, hoe hecht en sterk het ook gebouwd was, van jaar tot jaar verviel.

De namen der opeenvolgende Maarschalken hebben we tot dusver nog niet kunnen vinden.

Wel is 't zeer waarschijnlijk dat tijdens den inval der Franschen in 1672 óf Jonkheer Carel Valckenaer, Heer van Duckenborgh, óf Majoor Ruytenburgh, Heer van Vlaerdingen, commandant van 't Slot was. De eerste wordt vermeld in 1668, de laatste in 1673. Het Slot is toen waarschijnlijk nog wel in vrij goeden staat geweest, want de Prins v. Oranej vertoefde in Augustus te Amsterdam, vandaar vertrok hij den 13e dier maand met 3 jachten naar Muiden, Weesp, den Hinderdam en 't *Huis te Abcoude*, waar hij de vestingwerken inspecteerde. Den 14e keerde hij naar de hoofdstad terug. Waarschijnlijk heeft hij te Abcoude overnacht.

Eenige weken later deed de Prins het Slot bezetten met

eenig krijgsvolk onder beval van Graaf Maurits van Nassau, met oog op de komst der Franschen, die reeds dicht in de buurt waren.

En den 7e November vertrokken 500 Franschen vanuit Utrecht per trekschuit de Vecht af.

Toen zij Abcoude en het Slot genaderd waren, deed de Fransche Commandant *Markgraaf De Geulis* 50 man door het water en het ijs trekken, tot voorbij het Slot naar het dorp.

De bezetting van het Slot was te zwak om deze 50 man tegen te houden en kon dus niet verhinderen dat zij het dorp plunderden en in brand staken, waarna zij met behulp van de Weesper boeren werden verjaagd. Toch ontbrak het den Abcouder manschappen niet aan moed en goeden wil, want eenige dagen nadat de Franschen Abcoude verlaten hadden, trok 'n gedeelte van de Slotbezetting per trekschuit heimelijk naar Breukelen, waar zij in 'n herberg 'n troepje Franschen overvielen, hen gevangen namen en wegvoerden.

Nog niet tevreden met de vernieling van Abcoude, probeerden de Franschen den 30e Nov. 1672 voor de tweede maal Abcoude te teisteren, doch de Slotbezetting was intusschen duchtig versterkt, zij deed 'n forschen uitval en verjoeg den vijand, waardoor het dorp voor 'n nieuwe ramp gespaard bleef.

Het vermoeden zou kunnen rijzen dat de Slotvoogd, dus Jhr. Valckenaer of Majoor Ruytenburgh, met de Franschen hulde.

Mogen we den inhoud van een door Ed. v. d. Hoeck geschreven tooneelstuk gelooven, dan was de Slotbewaarder, — Maarschalk van 't Neder-Sticht was zijn titel (?) — den Franschen wèlgezind.

Hij — de schrijver herdoopt hem in „Adriaan van Arkesteyn” — trachtte met behulp van *Jonkheer Zweder van Duyvenvoorde* het kasteel in handen der Franschen te spelen, natuurlijk tegen 'n hooge geldsom.

Door allerlei omstandigheden, voornamelijk door het optreden van zekeren Dirk Plemp, is dit plan verijdeld.

We laten het stuk geheel voor rekening van den schrijver.

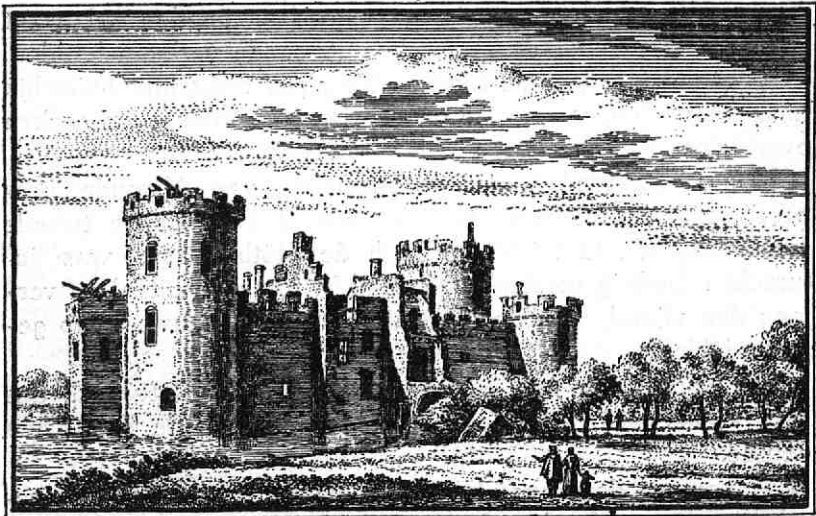
Toen de vrede in 't land weergekeerd was, werd de bezetting van 't Slot teruggenomen. Het bleef nu onbewoond.

en werd in 't geheel niet meer onderhouden, de tand des tijds knaagde reeds lang aan het fiere gebouw, dat nu zien-deroog begon af te takelen.

Dr. L. Smids, verhaalt in de „Schatkamer” 1704, dat „het „Slot heden van dag tot dag vervalt, zo door verzuim van „reparatie en den alvernielenden tijd, als door de stormwin- „den van 8 Dec. des jaars 1703, welke laatste wederom een „aanzienlijk gedeelte omver geworpen hebben.

„Men was reeds voornemens steenen vandaar weg te voe- „ren, om de zeedijken daarmede te onderschragen, hetgeen „echter op hoog bevel is nagelaaten”. In dien tijd zijn door

443

A Rademaker fecit

t SLOT te ABKOU.

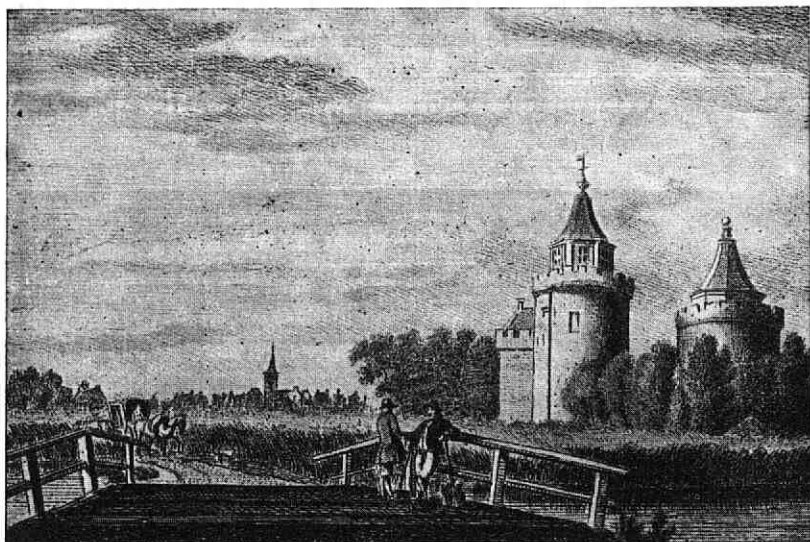
1700

den teekenaar Abraham Rademaker verschillende teekenin- gen van het in verval verkeerende Slot gemaakt, waardoor het nageslacht ten alle tijde kan weten hoe hecht en sterk en fraai, maar ook hoe onzagwekkend het geweest moet zijn.

De laatste eigenaar en bewoner is geweest *Theodorus de Leeuw*, Kanunnik van St. Pieter, 'n man van hoogen stand en voornaam Regeeringspersoon. Hij kocht in 1715 de Ambachtsheerlijkheid van de Staten van Utrecht, voor de som van 20.400 gulden; het wapen van Abcoude plaatste hij als hartschild op zijn familiewapen. Aanstonds liet hij het vervallen Slot restaureeren, herstelde de beide torens, versierde

deze met fraaie spitsen en deed één toren tot speelhuis inrichten, terwijl 'n ander gedeelte in 'n vriendelijk landhuis werd herschapen. Inmiddels had het door deze verbouwing menige veer moeten laten, alwas het 'n „aanzienlijke woning „gebleeven, hebbende bij uytstek fraaije en verrukkelijke gezigten, zo van vooren naar de klei- of waagenweg, als naar „de veenen”.

Theodorus de Leeuw heeft het vele jaren in bezit gehad, hij overleed te Maarsssen den 7e April 1744, 63 jaren oud en ligt begraven naast zijne echtgenoot, Maria de Smeth, in de Herv. Kerk te Abcoude. Daarna is het óf de woning geweest

van de bezitters der Heerlijkheid óf het buitenverblijf van andere personen.

In 1794 was het volgens Nidek en Le Long nog in vrij goede conditie, doch omstreeks 1820 was 't reeds geheel onbewoonbaar geworden en in 1840 verklaarde Ds. Langenberg van Abcoude, in 'n lezing over het Slot, dat, thans nog de ruïne „van 'n enkelen toren aan den voorbijganger het „voormalig aanwezen getuigt van het sterke en geduchte „slot”. En 4 jaren later schrijft N. v. d. Monde: „dat de overblijfselen van dit slot bestaan uit eenen grooten ronden dik-

„ken toren, beneden welken groote en sombere kluzen aanwezig zijn”.

Al was het dan ook zijn einde nabij, toch trok het nog steeds de aandacht van stedelingen, die buiten wilden wonen. Zoo heeft zekere Cornelis Dros, zeepzieder te Leiden in 1848 met het gemeentebestuur van Abcoude-Baambrugge gecorrespondeerd over den koop van de ruine en deze in te richten tot zomerverblijf. Door zekere omstandigheden heeft de heer Dros van zijn voornemen afgezien. De ruine bleef zoo staan, brokkelde bij den dag af, totdat zij omstreeks 1860 met den grond gelijk gemaakt werd.

Thans is men bezig de fundamenten op te graven met de belangstelling, die het verdient, wordt deze interessante en veel omvattende arbeid tegemoet gezien.

Abcoude, Wijnmaand 1930.

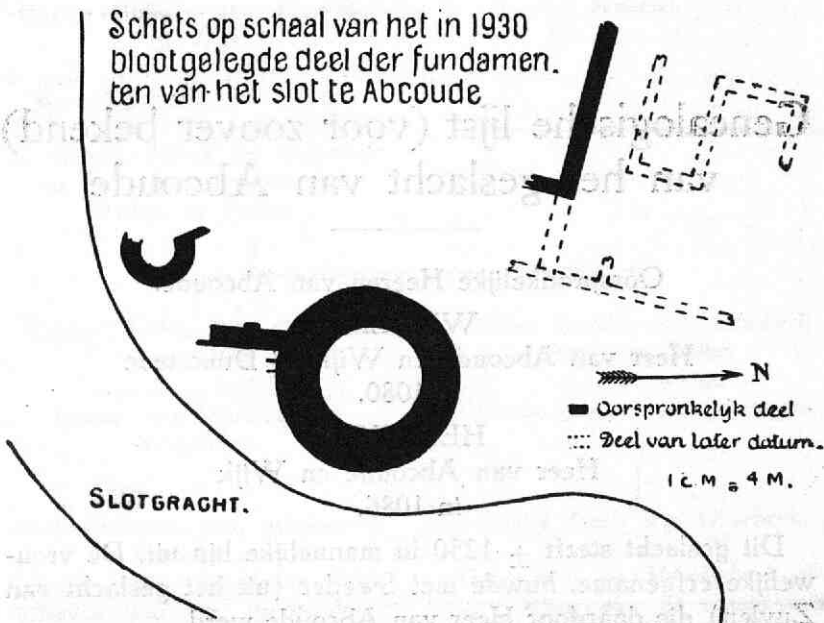
JOAN VIS.

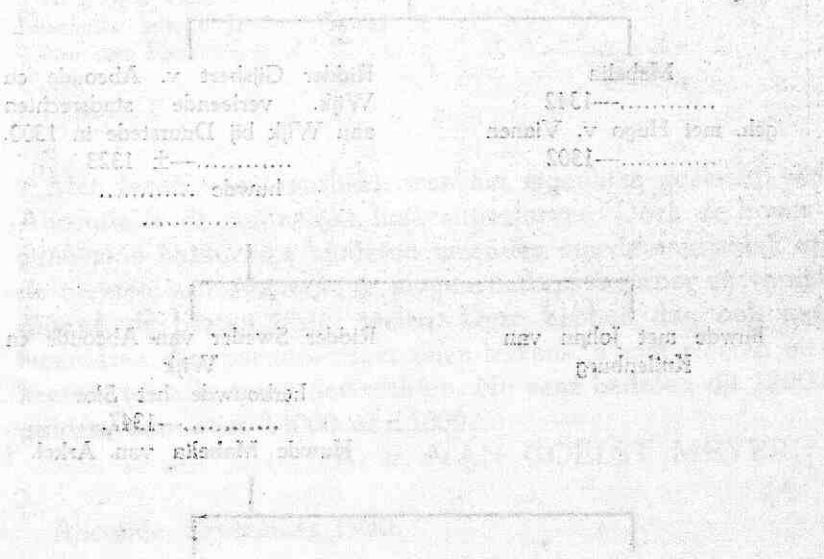
Kelder in het Slot

Naar een aquarel van D. Kerkhoff, in het bezit van den Heer J. G. Th. Grevenstuk

Schets op schaal van het in 1930
blootgelegde deel der fundamen-
ten van het slot te Abcoude

 Oorspronkelijk deel
 Deel van later datum.
 1 C.M. = 4 M.

Genealogische lijst (voor zoover bekend) van het geslacht van Abcoude

Oorspronkelijke Heeren van Abcoude:

WILLEM

Heer van Abcoude en Wijk bij Duurstede
in 1080.

HENDRIK

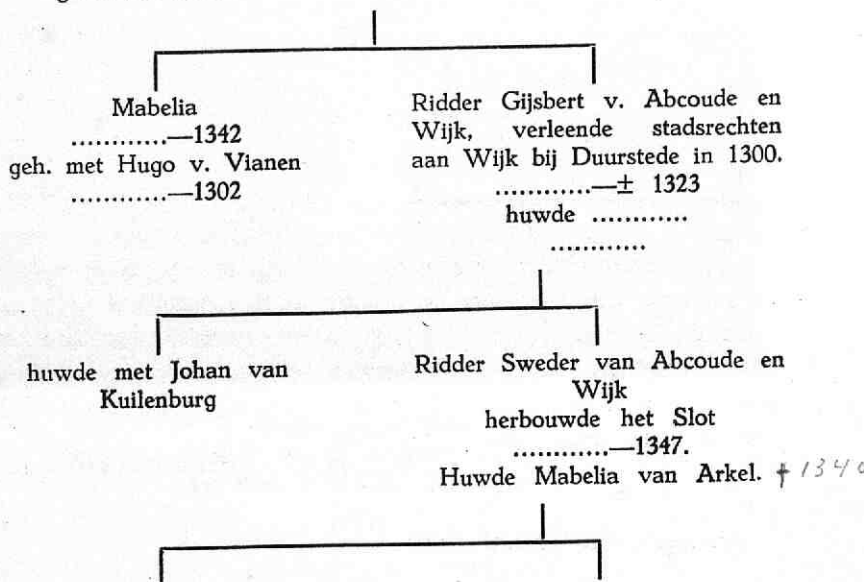
Heer van Abcoude en Wijk
in 1086.

Dit geslacht sterft \pm 1250 in mannelijke lijn uit. De vrouwelijke erfgename, huwde met Sweder (uit het geslacht van Zuylen) die daardoor Heer van Abcoude werd.

Ridder SWEDER van Abcoude en Wijk
leefde \pm 12.....

† na 1289

gehuwd met..... van Abcoude en Wijk.

Ridder Gijsbert van Abcoude
en Wijk
.....—1397

Huwde Johanna van Hoorn
dochter van Willem Gerrardsson
v. Hoorn, Altena en Gaasbeek
en van Oda, vrouwe van
Putten en Strijen.

Mabelia.

Ridder Willem van Abcoude
en Wijk
.....—1407.
huwde met Vrouwe van
Walecourt.

Ridder Sweder van Gaasbeek
Putten en Strijen
.....—1400
Huwde gravin van Leiningen.

Verscheiden jong geboren
kinderen en
Johanna van Abcoude en Wijk
huwde Jan van Brederode.
Bovendien de volgende na-
tuurlijke kinderen:
Jan van Wijk;
Jan van Meerten van Abcoude;
Jan van Driebergen;
Yda, huwde Hendrik Woljaart;
Yda, huwde Hendrik v. Wamel;
Elisabeth, huwde Jan of Daniel
van den Poel;
Floris;
.....

Ridder Jacob van Gaasbeek
.....—1459
Deze moet de Heerlijkheid af-
staan aan de Staten van
Utrecht.

Het duurde tot 1715, toen de
Staten van Utrecht de Am-
bachtshoerlijkheid verkochten
aan Theodorus de Leeuw.

Met Jacob van Gaasbeek was het eigenlijke geslacht van Abcoude in de mannelijke linie uitgestorven. Doch de bovengenoemde natuurlijke kinderen meenden steeds aanspraak op de rechten van Abcoude te mogen maken, waarom zij voortdurend de Staten lastig vielen. Deze hebben dan ook aan meerderen dier pseudo-erfgenamen telkens 'n som moeten uitkeeren, ter afkoop van der rechten. Nu eens bedroeg dit 12000 gulden, dan weer 14000 of 15000.

A. F. VAN GOELST MEYER.

Abcoude, September 1930.

Een Weesper industrie van drie eeuwen

1580—1880

Op Weesp:

Geef mij den voorloop van uw wijnen
En geef de spoeling aan de zwijnen.

(Oud liederenboekje).

De geschiedenis van Weesp zou niet compleet zijn indien daaraan een overzicht ontbrak van de jenever-industrie; wij willen daarom trachten een schets te geven van de geschiedenis der Weesper koornbrandewijnstokerij, die gedurende drie eeuwen in Weesp heeft bestaan en in dien tijd werk en brood heeft gegeven aan een groot deel zijner inwoners.

Het is wellicht tot recht begrip der zaak wel goed om vooraf een kort woord te zeggen over de stokerijen in het algemeen en eerst daarna over te gaan tot de beschrijving der Weesper branderij in het bijzonder.

Men heeft langen tijd ten onrechte in de meening verkeerd dat Arnold Villenheuve, een Franschman, geboren 1240, de uitvinder van 't distilleeren is geweest. Wel echter is het deze beroemde alchemist, die 't eerst de manier van distilleeren beschreef, doch de kunst om uit graan alcohol te stoken was reeds bij de oude Egyptenaren bekend en is daarna weder verloren gegaan. Dat is gebleken bij vondsten, gedaan in den tempel van Memphis, waar men basreliefs heeft gevonden waarop instrumenten zijn afgebeeld die volkomen gelijken op onze tegenwoordige distilleerkolven, waaruit men met vrij groote zekerheid kan opmaken dat zij reeds 3000 jaar voor Christus kennis droegen van het fabricceeren van alcohol.

Alcohol is een Arabisch woord dat beteekent: een vluchtige geheimzinnige vloeistof die overeenkomt met „geest van wijn”. Via de Arabieren, die vermoedelijk de kunst van de Egyptenaren afkeken, brachten de Spaansche Mooren het over naar Europa en is in ons werelddeel sinds de 12e eeuw

bekend. Het diende toen echter als artsenij en was uitsluitend een wijndistillaat.

Na de Middeleeuwen ging men op groote schaal tot het stoken van alcohol over uit granen, waardoor de productiekosten dermate daalden dat de brandewijn of jenever spoedig een genotmiddel voor alle lagen der bevolking werd.

Een nog grootere uitbreiding der brandewijnproductie had plaats in het midden der 18e eeuw toen men den brandewijn uit aardappelen leerde maken. Tegenwoordig staat in Duitschland en evenzeer in Oostenrijk en Rusland de aardappel bij het bereiden van Alcohol op den voorgrond.

Alleen in Duitschland zijn thans ongeveer 74000 branderijen.

Het zwaartepunt van het branderijbedrijf ligt in Noord-Duitschland voornamelijk daarin, dat men door den aard van den bodem hoofdzakelijk is aangewezen op de aardappelteelt.

Daar, bij betrekkelijk geringe dichtheid van bevolking is de verkoop van aardappelen als voedingsmiddel uitgesloten. Hooge transportkosten kunnen aardappelen niet lijden. Daardoor treedt nu vanzelf de brandewijnstokerij op, die de aardappelen in een waardevol en gemakkelijk te vervoeren product omzet en tevens in het bijproduct, de spoeling, een voortreffelijk veevoeder oplevert. De voeding met spoeling maakt het houden van een grooteren veestapel dan tevoren het geval was, mogelijk.

In vroegere tijden stond de brandewijnindustrie in een zelfde verhouding tot de graanproductie als thans tot de aardappelteelt.

Naarmate de verkeersmiddelen verbeterden en de granen zonder overmatige kosten naar de marktplaatsen vervoerd kunnen worden is de graan-stokerij meer op den achtergrond geraakt en de aardappel-stokerij, althans in Duitschland, op den voorgrond getreden.

De jeneverstokerij en het daaraan verwante likeurstoken is het eerst beoefend te Amsterdam door Lucas Bols, die, toen hij zich in 1575 buiten de Stadswallen vestigde, de toen juist ontdekte nieuwe methode van „overhalen” toepaste.

Wijnand Fockink, die in 1679 het voorbeeld van Bols volgde, betrok voor de fabricage van zijn beroemd geworden

likeuren den moutwijn van de Weesper Mouterijen.

In 1738 betrok hij ze van Daniël d'Arrest.

„ 1739 van den zelfden en van Gerrit Visser en Frans Timmermans.

„ 1740 van C. Rietmayer, D d'Arrest en Bruyn.

„ 1741 van D d'Arrest, Gerrit Visser, Vastwijk, Claes Rietmayer, Hendrik Bley en Wed. Ottg Vemer.

„ 1742 als in 1741.

„ 1743—44 en '45 van Claes Rietmayer.

Terloops moge hier vermeld worden over den hier genoemden Rietmayer, een Duitscher van afkomst, dat in de stukken van de „desolaten boedelkamer", berustende in het Rijksarchief te Haarlem, het volgende voorkomt.

In 1733 op 4 Nov. koopt Hendrik Rietmayer voor f 2000 voor zijn zoon Claes Rietmayer het huis met opstal van branderij in de Nieuwstadt (belend ten Noorden aan de Breestraat), strekkende tot op de Ager- of Niuwegragt.

Deze gebouwen waren afkomstig van den insolventen boedel van Arent Schouten, Raad en Oud-Schepen.

Thans is dit perceel grootendeels nog in gebruik bij den Heer K. Prent. Aan den gevel van diens pakhuis is zijn voormalige bestemming nog duidelijk zichtbaar.

Over de kunst van het maken van moutwijn en brandewijn bestaat uit de 17e en 18e eeuw nog heel wat literatuur.

Van één boek willen wij in het bijzonder melding maken, omdat dit boek van den Weesper brander Bout afkomstig kan zijn.

Zijn boek, dat in de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam berust, heeft tot titel:

Een
Uivoerig en Omstandig
Bericht
van de nieuw ontdekte
Distilleer Konst
waarin

Niet alleen de Nodige Instrumenten, Regeering van het vuur, Materien en Stoffen, maar ook de manier van met weinig onkosten doch echter met overgroote winst allerhande Ruwe en Fijne

WATEREN

te distilleeren, alsmede d'Inwerking, Toezetting, Fermentatie, etc. etc. Klaar en duidelijk worden beschreven en aangewezen door I.K.B., reeds 40 jaren leng ende noch tegenwoordig

DISTILLATEUR.

1736.

De geschiedenis van de industrie der jeneverstokerij van Weesp is, als zoovele andere dingen, een historie van opkomst, van bloei en van verval.

Wanneer de eerste branderij in Weesp in werking kwam is ons niet nauwkeurig bekend, maar het lijkt geen twijfel of dit was in het einde der 16e eeuw.

Immers in een Weesper keur van 1582 worden reeds bepalingen aangetroffen die betrekking hebben op de stokerijen. Het afvalwater, de spoeling, liet men destijds in de grachten loopen, hetgeen natuurlijk tot verregaande vervuiling der grachten leidde, waarom dit werd verboden.

Eerst later werd de spoeling voor de vetweiderij gebruikt. In het jaar 1622 zonden Burgemeesteren van Weesp een adres aan de Staten van Holland, met het verzoek om het stoken van jenever ten plattelande te verbieden, waarop door de Staten werd beslist, „dat de nereinghe van brandewijnbranders niet zal mogen worden gedaan als binnen de muren van de besloten Steden van den voorz. Landen”.

Wel is gemakkelijk te verklaren wat de aanleiding is geweest tot het stichten van de jenever-industrie te Weesp.

Voor deze industrie is de beschikking over zuiver water een levensvoorwaarde. Nu is het bekend, dat het water van de Vecht in vroeger tijden uitmuntte door zijn goede hoedanigheid, wat b.v. met het Amstelwater niet het geval was.

Er bestaat althans een oud verhaal, dat Karel V in 1540 aarzelde om een bezoek aan Amsterdam te brengen, omdat hij dat voor zijn gezondheid te gevaarlijk vond wegens het bedorven water.

Amsterdam heeft later, omstreeks 1600, deze kwaal trachten te genezen door de oprichting van een gilde: de Watersociëteit”, wiens taak het was om Amsterdam geregeld van versch drinkwater te voorzien, hetwelk in daartoe ingerichte

„waterschuiten” uit de rivier de Vecht werd gehaald. Uit die schuiten werd het aan de Amsterdamsche burgerij verkocht voor 5 centen per gang.

Dat is tot omstreeks 1860 zoo gebleven. Ouden van dagen kunnen zich die waterschuiten nog heel goed herinneren.

Hieruit blijkt echter wel, dat het Vechtwater zeer zuiver en dus geschikt voor de jeneverstokerijen was, hetgeen gevoegd bij eene gunstige ligging aan diep water, een stimulans vormde voor de stichting van deze industrie in de Stad van Weesp.

Dat deze nijverheid in de 17e eeuw weldra in bloei verkeerde, leeren ons de Resolutiën van Burgemeesteren in Weesp, waarin op 2 October 1629 de namen worden genoemd van 10 brandwijnstokers, terwijl op 2 Aug. 1630 de namen worden vermeld van 15 brandewijnbranders.

In 1629 staan de volgende 10 namen opgeteekend:

Frans Hendrick Vinck, Maarten Elbertsz, Dirck Elbertsz, Herman Janse Graeff, Claes Franse Cossen, Wiggers Pieterse, Hendrik Gherritse Louff, Ghysbert Willems, Henrich Elbertse Bout en Reynert Sybertse.

Op den 2 Aug. 1630, dus een jaar later, vinden wij reeds 15 namen vermeld, dat is dus een sprong van 10 op 15 branderijen. De namen van deze 15 waren: Vranck Claess Trompet, Frans Hendrick Vinck, Dirck Elbersz, Herman Janse Graeff, Claes Franse Cossen, Wiggert Pieterse, Marten Elbertsz, Henrich Gherritsz Louff, Henrich Elbertse Bou, Reynert Syberste, Jeroen Jeroense, Stijn Claesdr., Weduwe van wijlen Gerrit Cornelisz, Herbertgen, Jansdr., Jan Claes Sebastiaansz en Arent Roeloffs.

Voorts vinden wij in de notulen van 1698 de namen vermeld van 32 branders, die te zamen 62 ketels in gebruik hadden. Om niet al te uitvoerig te worden vermelden wij deze namen niet, het is toch in de eerste plaats te doen om het aantal ketels of distilleerkolven te weten, waaruit de omvang van het branderswezen op te maken is.

Wanneer men weet dat de gewone berekening is: per 100 pond meel wordt 11 stoopen moutwijn gestookt (in tegenwoordige maat 2.42 L., dus ongeveer 11 maal 2.42 Liter is 26.62 Liter. Natuurlijk leverde de eene graansoort meer op dan de andere, waardoor ook aanmerkelijke verschillen stonden in den marktprijs.

Men kan eenigszins nagaan, hoe groot de productie van jenever in onze stad was, uit de volgende opgaven, die bij verschillende gelegenheden aan de overheid moesten worden gedaan.

Zoo moest b.v. in 1771 het branden enkele malen (in 1698 en 1795) beperkt of geheel stopgezet worden, omdat de graanprijzen zoo'n buitengewone hoogte bereikten, dat de vraag verminderd moest worden om tot normale broodprijzen te komen.

1771 steeg de rogge tot 194 goudguldens (van f 1.40) het last, terwijl de gewone prijzen schommelden tusschen de 60 en 70 goudguldens.

Het gemeentebestuur van Weesp moest nu op last van hooger hand maatregelen nemen om het gevaar van hongersnood te keeren, want het lag voor de hand dat met de fabricage der jenever veel graan werd gebruikt.

Wij lezen dan ook in de notulen van Schout, Burgemeesteren en Scheepenen, gehouden 31 Dec. 1771, present het volle college, het volgende:

Ingevolge en ter voldoening van het placaat van Haar Ed. Grootmogenden de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland in dato den 20 Dec. l.l. voor Haar Ed. Agtbaren gecompareerd, de volgende koornbrandewijnbranders binnen deze stad en hebben opgave gedaan van het gewigt meel, dagelijks bij hen verstookt, n.l. Jan d'Arrest, 5 branderijen met 11 rouwketels met seven distillerketels en in zes rouwketels dagelijks met ieder 2200 pond meel, en met de 5 andere dagelijks 2400 pond.

Jan Peelen voor de Wed. Barent Peelen;

1 branderij, 3 rouwketels en twee kleyne distillerketels, 1 groote distillerketel circa 2000 pond meel.

Hoogeveen en van der Hey:

3 branderijen, 7 rouwketels, 3 distillerketels, 1 kleyne elk 2400 pond meel.

Willem Vastwijk:

1 branderij, 2 rouwketels, 1 distillerketel, 1900 pond meel.

Wed. Gerrit Bellaar:

3 branderijen, 6 rouwketels, 3 distillerketels, elk 2400 pond meel.

J. J. Thuret:

1 branderij, 3 rouwketels, 1 distillkerketel 2800 pond meel.

Thuret & Comp.:

4 branderijen, 8 rouwketels, 4 distillkerketels 2400 pond meel.

Jan Amesz:

1 branderij, 2 rouwketels 2500 pond meel.

Uit deze opgaaf blijkt dus dat in 1771 elken dag 988 maal 26.62 L. is 26300 Liter moutwijn werd gemaakt door de Weesper branders.

In de vergadering van Schout, Burgemeesteren en Schepenen van 2 Januari 1772 werd medegedeeld, dat de branders een verklaring hadden ingediend, dat zij zich zouden houden aan de voorwaarden, door het college gesteld. Van één dier verklaringen geven wij hier een afschrift.

„Ik ondergeteekende, Brander binnen de Stad Weesp, verklaar bij deze op plegtige wijze te belooven en mij op de kragtigste wijze doenlijk te verbinden: dat ik met geen meerder rouwketels dan aan mij bij de magistraat dezer Stad zal worden gepermitteerd zal stooken en geen meerder wigt van meel tot yder ketel zal gebruyken, als ik bevorens heb gedaan.

Dat ik nog bij nagt, nog des Sondags of op andere feestdagen of andere in mijne branderij en met mijn rouwketels brandewijn zal stooken.

Dat ik mijn distilleerkerketels niet zal gebruiken tot rouwketels.

Dat ik van nu voortaan geen tarw zal mengen onder de rogge tot mijn beslag voor zo verre dezelve niet bereyds op mijn zolder de tarw met de rogge heb vermengt, waarvan ik de quantityt aan de magistraat heb opgegeven.

Dat ik wijders opnieuw en van nu voortaan geen inlandsche rogge, die op zig zelve zonder met mout vermengt, bakbaar is, zal koopen tot het stooken van brandewijn.

Dat ik voorts geen inlandsche rogge zal koopen als

op publieke markten of beurzen en dat ik alvorens dezelve rogge op te slaan zal vorderen een certificaat van de hoofdliden van het bakkersgilde alhier of dezelve rogge bakbaar is, die ik hierna mogte aankopen ter goeder trouw met mout of iets anders vermengt waardoor dezelve van bakbaar onbakbaar zouden worden, zal vermengen of doen vermengen.

Dat ik ten allen tijde de Inspecteur of Inspecteurs tot dit werk gestelt en gecommiteerd alsmede aan de Heer Officier dezer Stede, steeds, mitsgaders aan de bedienden van de Justitie niet zal wijgeren admisse in mijne branderij en aan dezelve onverhindert zal laten exami-neeren mijn ketels en bakken, zonder aan dezelve hierin enige wijze hinderlijk te weezen of deese visitatie te excuseeren.

Dat ik van de twee rouwketels die ik tot nu toe gebruykt heb één geheel zal laten stil staan en niet meer dan Eene rouwketel zal gebruyken en in dezelve niet meer dan 18 malen in de 6 weken zal afstoken.

WILLEM VASTWIJK.

De belemmering in het uitvoeren van het bedrijf der stokerij heeft niet lang geduurd.

Reeds den 1 Juni van 1772 werd het branden weer op den ouden voet toegestaan hetgeen blijkt uit de notulen van Schout, Burgemeesteren en Schepenen van Weesp van den 30 May van dat jaar.

Daarin lezen wij:

De heer Officier heeft ter vergadering voorgedragen, dat vermits het placaat, waarbij het stoken van koornbrandewijn is bepaalt met den eersten Juni aanstaande, staat te cesserem, alsoo de termijn van den tijd, waarvoor hetzelfde placaat is gestelt alsdan is geexpireerd; dat het noodig zoude zijn om de schikkingen daarom-trent bij de introductie van hetzelfde placaat gemaakt, thans wierde opgeheven.

Waarop haar Ed. Agtbaren hebben goedgevonden, dat, indien het gemelde placaat inmiddels niet wierd geprolongert, op den eersten Juny aanstaande de zegels,

waarmede de ketels verzegelt zijn door de Stadstimmerman ten overstaan van de Inspecteur weder zullen worden afgenomen en alle verdere schikkingen daaromtrent gemaakt, zullen cesseren en buyten effect gestelt worden.

In kennisse van mij Secretaris

M. VAN MARKEN.

Uit het voorgaande is den lezer wel gebleken, dat de jeneverstokerij in de 18e eeuw in onze stad een grooten omvang had verkregen.

Om het benoodigde meel te malen waren er in den bloeitijd 10 molens aan den gang. Hier volgt een lijst met de namen dier molens, waarbij opgemerkt moet worden, dat veelal de eigendom dier molens in porties was verdeeld.

Men was dus eigenaar voor $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$ of $\frac{1}{3}$ deel, naar gelang van zaken.

Lijst van molens, ingevolge aanschrijving der Heeren Staten van Holland en West-Vriesland 19 Sept. 1749 opgemaakt.

1. Koormolen „de Liefde”, bakkersmolen, molenaars Evert en Servaas van Engelen. Bakkerschans!
2. „De Vriendschap” later „Het Anker”, eigenaar Jan Daniël Thuret. Papelaansche brug.
3. „De Nieuwe Agtkant” Ossenmarkt, eigenaars Claes Rietmayer, Erve Klaas Valk, Claes van Loenen, Krijn Hooegeven en Gerrit de Wilde.
4. „De Rooseboom” Achter 't Vosje. Eigenaars Daniël en Albert d'Arrest.
5. „de Valk” Einde Achtergracht, eigenaars Erve Claes Valk, Wed. Florus Claassen.
6. „De Koe”, Achtergracht. Eigenaars Jan Belaar en Jan Daniël D'Arrest.
7. „De Bok”, sinds 1833 „de Hoop” op den Muiderbinnenweg, even voorbij de tegenwoordige badinrichting. Eigenaars Nic. van Marken, Claes Rietmayer, Wed. Mathijs van Herwaarden. Erven Abraham Schouten en Ereve Jan van Martens.

UTILE & DULCE.

*DE Ridder Janson knield met zyn gelaerde voet
 Voor Ceres Heiligdom, en onder 't offerbranden
 Smeekt by de Graan-Godes met opgeheeye handen
 Om Kerkse vogt, daar by de Lof van zingen moet,
 Appollo hoord zyn klage daar by voor 't Altaar legt
 Bestraalt hem met een Geest, gestookt naar zyn begeeren,
 Gezeeten op een Helm met vleugelen en weerren,
 Voor Pegasus geruydrot Wersop aad de Vegt.
 De neegen Zustersen, geplaatst op Helicon,
 Alder schencknykfel geplaagd, verwerpen kunsticraaden
 Voor glazen vol geschept met vogt op Laepelblanden,
 Daar Juniperus vleys wyt de Heng Jebraen.*

*Robert Kennel
 1718*

8. „De Stam” aan de Papenlaan. Eigenaars Jan v. Bruggen, Wed. Cor. Visser, Erve Barnard v. d. Broek en Erve Jan Bellaar.

9. „Kostverloren” later „de Haan” aan het Smal Weesp, was in 1816 raapkoekenmolen, later bemalen als bakkersmolen door W. v. d. Akker. Eigenaar was Jan van Bruggen. Bij dezen molen behoorde de moestuin „Elck Sijn”, waaraan de heer H. de Kloet den naam van zijn villa ontleende.

10. „D'Eendragt” Klompweg a.d. Veght. Eigenaars C. van Marken, Claes Rietmayer en Erven Jan van der Pondt. In 1815 is deze molen tot houtzaagmolen verbouwd.

11. „Het Bosch” vervolgens „Het Anker” en later tot op heden „De Vriendschap”. Eigenaars in 1749: Wed. Corn. Visser, Erve Claes Valk, Wed. Florus Claassen, Wed. Benjamin Coopman, Gerrit Visser en Gerrit Bellaar. (Tegenwoordige eigenaar van den molen de heer W. v. d. Akker).

Het is hier ook de plaats om te herinneren aan het Loflied der Jenever, gedicht door Robbert Hennebo, die zijn gedicht opdraagt aan de burgers en inwoonderen der Steden Ceulen, Rhynebeek, Schiedam, Weesp en Amsterdam, mitsgaders aan alle Moutwijn en Jenever stokers, Koopers en Verkoopers in 't groot en klein.

De aanhef van dit gedicht luidt:

Indien ooit iemand schreef tot voordeel
Van iets, dat na zijn zin of oordeel
Verdiende een algemeenen lof
Ik kies hier geen geringe stof
Klein Weezop, roem van 't vaderland
Is onvergankelijk door zijn Brand.

Het slot dezer ode luidt:

Dus schreef ik des Jeneevers lof
In' Gulde Vlies mijn nieuwe woning
Daar 'k leef als een Jenever-Koning
Drie huizen van het Prnsen Hoff.

(Te Amsterdam gedrukt bij Hendrik van Monnen 1718).

Ook de varkensmesterij had een geweldigen omvang gekregen. Dat blijkt b.v. uit de stukken van den faillieten boedel van Johannes Blankevoort die in 1727 fout ging.

Hij had toen 111 varkens op de hokken liggen.

De meeste branders waren tevens varkenshouders, hetgeen op zichzelf al een groot bedrijf beteekende.

Als brander-varkenshouder waren bekend:

Jan Vastwijk & Zoon, Jan Jacobus Thuret, W. Bosch, H. Tieman, Jacob van der Hey en Krijn Hoogeveen.

In 1765 brachten deze Heeren een verzoek aan Burge-meesteren om verlaging van de belasting op het spek. In hun adres zeggen zij, dat ze het spek in gezouten vorm of gerookt leveren aan de Oost-Indische Compagnie.

Van dien tijd dateert de uitdrukking „Weesper Student” waarmede het zwijn werd bedoeld, dat in Weesp zijn opvoeding kreeg. Zijn promotie „Cum laude” was zijn einddoel.

Dat branderij en vetweiderij bij elkaar behoorden is te Weesp ook nog uit een paar oude gevelsteenen te bemerken.

C. van Drosthagen had in 1700 een branderij in de Korte Middelstraat in het huis thans bewoond door Popper. Aan den achtergevel van dit huis vindt men in steen uitgehouwen een distilleerketel en een steen waarin een os is afgebeeld.

Zie de foto's hierneven staand.

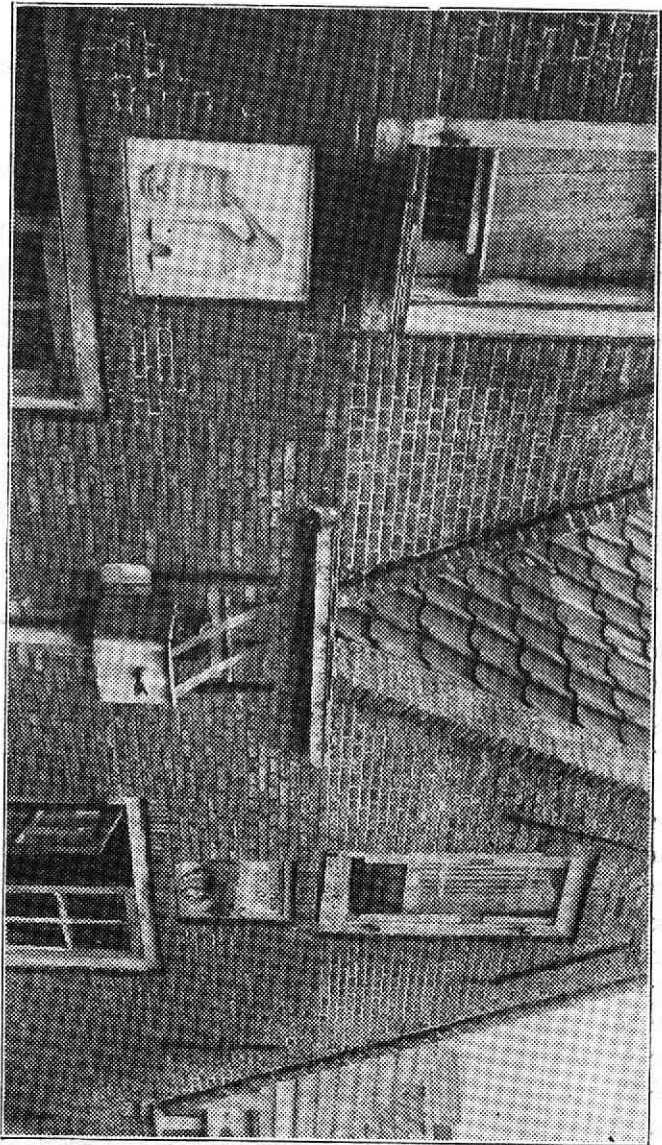
In de directe nabijheid vindt men het embleem der slachterij in den vorm van een bijl aan den achtergevel van het huis van den heer C. Visser, Hoogstraat.

Hier hebben wij wellicht te doen met een zinnebeeldige voorstelling van de jeneverstokerij; met de spoeling komt men tot een gemeste os, die daarna door middel van de bijl tot voedsel voor den mensch wordt geschikt gemaakt. Zietdaar een trial in steen uitgehouwen, die ons aan het verleden van Weesp in vroeger tijden herinnert.

Uit het eene vloeit het andere voort.

Zoo is waarschijnlijk de stichting der Luthersche gemeente in 1642 een gevolg van de opkomst hier ter stede van de jenever-industrie.

De kunst om uit granen jenever te stoken was eerder bij onze oosterburen bekend dan bij ons. Vandaar dat de werkrachten voor een deel uit Duitschland kwamen.

Gewelsteneen met de emblem van de Jeneverstokerij

De lidmatenboeken der Luthersche kerk bevatten van hare oprichting af een aantal Duitsche namen.

Al staat er slechts een paar malen bij vermeld dat het overgekomen lidmaat „stoker" was, men kan wel aannemen dat dit veelal brandersknechts of ook wel branders waren, die in Weesp waren komen wonen. Vooral uit den omtrek van Osnabrück kwamen er vele.

Dat was ook elders het geval. Zoo vindt men b.v. achter in het lidmatenboek der Luthersch gemeente te Rotterdam van 1650—1790 een handleiding voor het maken van jenever.

Ongetwijfeld een goede plaats, waar de bewaring veilig was. Intusschen was de schrijver ongetwijfeld betrokken bij de jeneverstokerij.

De bedoeling van deze brandersknechts was in den regel geen andere dan om hier ter stede wat geld over te sparen en dan hiermede naar hun „Heimat" terug te keeren als meer of minder welgesteld man. Dikwijls lieten zij het grootste deel van hun loon staan, om op die wijze een spaarpot te vormen.

Dat dit systeem niet steeds zonder risico was, kan men leeren uit den hier volgenden brief van een gedupeerden brandersknecht, dien wij hier onveranderd laten volgen en waarbij commentaar overbodig is.

Herren Cornelus Hoet

Notaris Casareo und Procuratori

In Weesp.

Wohl Edeler besonders hochzuehrender Herr Notarie!

Ihnen ist die Sache des sehligen Henrichens von Bergen, Branttweins Bränners in Weesp, des Bankrottirers bekannt, und dass ich Christian Kaupmann by demselhen vor Dry Jahren gedient uns also Er anno 1720 Banckerott worden mir an verdienten Lohn schuldig geblieben 309 gülden 5 stüfers.

Weilen nun der Ehrliche Mann verstorben und seine Frau noch zu bezahlen übrig hat, wie mir wohl bewusst, dass mein hochgeehrter Herr Procurator und Commisarius in besagter Frau Ihren Sachen ist, und selbige unterhanden hat, also ersuche und bitte zum verständig-

sten, Mhyherr, wolle doch so gutt seyn, weilen verdien-
tes Lohn in den Himmel schreit und voraus zu bezahlen
ist, und mir zu meiner Bezahlung zu verhelfen, die jura
und belohnung nach billigkeit davon an sich behalten
und das übrige an meinen bekannten Freund Johann
Henrich Abekern, Brennersknechte in Wesep gegen
Quitkung zu zahlen. Ich erkenne solches mit schuldig-
sten Dancke, der ich nebst Böttlicher empfehlung in er-
wartung erfreulicher schriflicher Antwort bin und ver-
blebe

Ihr wol Edel Mhyhers
schuldigsters Diener
Christiaan Kaupmann.

Bünde b/Osnabrück
den 4 July 1723.

Noch restieren von sechziger Cord Henrich Cläess an
verdienten Lohn 75 gülden, bitte dienstlich auch zu be-
fordern, dass dieselbe gleichfalls an Johan Abekern be-
zahlt werden und mir davon Nachricht gegeben werden
möge.

Zoo zijn wij met ons overzicht gekomen tot het veel be-
wogen jaar 1795 hetwelk, als op zoovele andere neringen en
bedrijven, ook op de Weesper Jenever-Industrie van funesten
invloed zou blijken te zijn.

Bij het nagaan der notulen van de Vergadering der Pro-
visioneele Representanten van het volk van Weesp, van 25
Februari 1795, stuiten wij al dadelijk op het volgende:

„Gedelibereerd zijnde over het Decreet omtrent het
verminderen der stokerijen van de koorbrandewijn-
branders binnen deeze Stad: Is goedgevonden tot Inspec-
teur over de branderijen binnen deeze stad aan te stellen
Burger Jacobus Heydanus en is hem daarvan gegeven
een acte van aanstelling”.

Kort daarop, op den 13en Maart, werd in hetzelfde college
mededeeling gedaan van een ingekomen Decreet uit Den Haag

„waarop gedelibereerd zijnde, is goedgevonden van de koornwijnbranders te Weesp te permitteeren vijf negenden van het gewoon beslag te stookten als zijnde overeenkomstig met den geest van de Publicatie van den 13e Februari deezes jaar, waarvan bij Extract-Resolutie aan de Municipaliteit van Weesp zal worden. Waarop is goedgevonden de gezamenlijke koornbrandewijnbranders alhier en den Inspecteur hiervan kennis te geven”.

Ofschoon nu de regeering was veranderd in 1795 en men zich verheugde te leven in het eerste jaar der „Bataafsche Vrijheid”, nam men in zake de stokerijen dezelfde middelen te baat als in vroeger tijden.

In Mei 1795 moesten, evenals in 1698 en 1771, de branders eene opgaaf doen van de voorraden tarwe, rogge, boekwei en gerst.

Wij vinden die opgaaf in de notulen van 14 Mei 1795. De namen der branders, er waren er toen nog zes, waren:

Thuret Dorland & Comp., Barent Peelen en Zoon, Rittenberg en Gebr. Schimmel, Abraham de Lanoy, Cornelis van Velzen en Corn. Feyfer.

Een aardig trekje van de mentaliteit van de Weesper branders uit dien tijd moge hier vermelding vinden.

Van Schiedam uit was n.l. verzocht bij schrijven van 27 Mei 1795 om mede te willen werken aan een actie van de branders tegen het langer voortduren van het beperken der stokerij dat in Febr. 1795 door Prov. Representanten v.h. Volk van Holland was geordineerd.

De collega's uit Weesp wijzen dat beleefd van de hand omdat, zeggen zij:

„de schaarsheid en gebrek aan granen met als gevolg de extra hooge prijs niet is veranderd en men door zoodanig remonstrantie te doen, zoude kunnen verdagt gehouden worden of men het eigenbelang boven het belang van het algemeen zoude willen stellen. Men zou ons kunnen toevoegen dat men beter zonder jenever dan zonder brood kan zijn”.

w.g. Barent Peelen & Zoon.

In het verslag van de Burgemeesteren van Weesp aan de regeering in Den Haag van 1816 vinden wij vermeld, dat er in dat jaar 4 jeneverstokerijen waren met 28 werklieden, die gemiddeld f 6.10 per week verdienden. Voorts wordt er gezegd dat deze branderijen met veel moeite aan den gang worden gehouden, en dat de fabricage voormaals $\frac{2}{3}$ minder was.

De afzet van het product geschiedde volgens genoemd verslag: binnen het rijk en voornamelijk naar Noord- en Zuid-Amerika, Oost- en West-Indië, de kust van Guinea, de Oost- en Middellandsche Zee.

De minder gunstige stand van het bedrijf wordt toegeschreven aan „de menigvuldig aangelegde thans werkende Geneverstokerijen buitenslands, aan welke alle mogelijke protecties van de zijde hunner gouvernementen verleend worden, waarvan de Nederlander verstoken blijft en door de nieuwe in te voren wetten nog meer gebruikt staat te worden. Voorts wordt geklaagd over de zware belastingen die de invoer en het gebruik der grondstoffen ondervinden, alsmede de bepalingen waaraan de branders onderworpen zijn.

Als middel van redres of aanmoediging wordt geadviseerd: meerdere vrijheid en vermindering van lasten.

Gevraagd om advies tot redres geeft de brander J. Schimmel te kennen:

„deze zijn in zoo vele adressen en reclames bij de Staaten Generaal aangetoond, dat het de belanghebbenden toeschijnt, dat drieste onkunde of kwade wil voor 's rijks waare belang haare oogen voor dezelve sluit”.

In meer gemeld verslag wordt voorts nog medegedeeld dat er in 1816 nog waren:

3 mouterijen met 5 werklieden, wier loon f 5.00 per week bedroeg.

Daar het product dier mouterijen binnenslands in de jeneverstokerijen wordt gebruikt, hangt de welvaart of de ondergang daarvan geheel af van het bestaan der jeneverstokerijen.

Dat Weesp een plaats was die de attentie had van het buitenland, blijkt ook nog uit het boek van Dr Johann Jacob Volkmann, die omstreeks denzelfden tijd als Eversmann een reis maakte door ons land en daarbij niet uitsluitend van de

stokerijen maar ook nota nam van andere takken van industrie.

Zijn verslag is gedateerd, Leipzig 1783 en luidt, wat Weesp aangaat als volgt:

„Voor wij Amsterdam gaan verlaten moeten wij nog aan de plaats Weesp denken. dat buiten de Muiderpoort ligt en dat door de reizigers die over Weesp naar Utrecht gaan en wegens de Porceleinfabriek 1762—1769 deze plaats aandoen”. Eenig naricht hierover geeft de schrijver van „Le Commerce de la Hollande, par Cerisantes. Amsterdam 1769”.

Deze door Graaf von Gronsfeld gestichte Fabriek heeft veel tegenslag gehad, welke veroorzaakt werd door „hooge arbeidslooonen en door de slappe discipline van het volk, dat in dit land het volk niet bij te brengen is”. Volgens eenige in het Duitsch Museum aangekomen brieven (1782) over een reis in Holland in 1779, heeft de Graaf de zaak moeten opgeven. Zij is wel door eenige Amsterdamsche kooplieden in de omgeving van Utrecht (Loosdrecht) voortgezet, maar naar verluidt zal ook daar de zaak stilgezet worden.

Overigens is Weesp of Wezep een aan de Oostzijde bevest stadje van 500 huizen aan de Vecht gelegen.

De Amsterdamsche brouwers laten het water van hier in apart daarvoor ingerichte schuiten halen. Ook bij langdurige droogte, als de regenbakken leeg zijn, word het water hier gehaald om voor drinkwater te dienen. Het voornaamste middel van bestaan is de koornbrandewijnstokrij. Men maakt hier de zoogenaamde moutwijn en Jenever of Wachholder d.i. brandewijn.

In het Algemeen Rijksarchief (Archief Goldberg) bevindt zich het „Journal der Reize van den Agent van de Nationale Oeconomie de Bataafsche Republiek” gedateerd 8 Nov. 1800. Dit vermeldt onder Weesp:

„13 branderijen, waarvan 2 stilstaan, 10 mouterijen, 1 katoendrukkerij in de stad en 1 in Carspel, 2 hoedenmakerijen, 1 leerlooierij, 5 branderij-koornmolens, 1 bakkers koornmolen, 1 lijnmolen. Er wordt veel moutwijn gestookt doch voornamelijk Genever.

De verzending van Genever binnenslands vermindert

en is het meest nog naar Beverwijk, Hoorn en Purmerend en verdere plaatsen, gaande meest over Muiden.

De buitenlandsche verzending is voornamelijk naar Amerika en Denemarken.

Het dagloon is gewoonlijk 18 stuivers.

Ten slotte maken wij nog melding van het „Dagboek eener aan de studie der Kultuur en Industrie gewijde reis van Philip Andreas Nemwich, Dokter in de Rechten te Hamburg, uitgegeven in Tübingen in 1809, waarin we over Weesp het volgende lezen:

„De katoendrukkerijen in Weesp bestaan niet meer.

In Weesp is het voormalige aantal van 32 branderijen allengs op 14 vermindert en thans is dat aantal op 2 gereduceerd. De aldaar geproduceerde genever blijft het langste duurzaam bij verzending naar Indië en verzuurt niet als zij de linie passeert.

De Schiedamsche genever is zuiverder van smaak en sterker van gehalte. In Delft werd mij verteld dat het in Weesp de gewoonte was om tijdens het stoken een zakje Spaansche of andere peper in den ketel te doen.

Technologische Aanteekeningen op een reis door Holland van F. A. A. Eversman. Koninklijk Pruissisch Bergraad en en Fabriekscommissaris van het graafschap Mark 1792.

„Weesp. Ik had van verschillende kanten vernomen dat in het vorige jaar 1782 een Engelschman in de daar bestaande groote branderijen een zeer voordeelige manier van bronnen bekend gemaakt had en dat de brandewijnstokers in Weesp dit van de Schiedammers afgekeken en ook aldaar hadden toegepast; de plaats scheen mij daarom belangrijk genoeg om daarheen eene excursie te maken.

Weesp is een kleine stad, twee uren van Amsterdam; om de drie uur vertrekt er een schuit naar toe en ik maakte dus gebruik van dit in Holland zoo gemakkelijke en goedkoope middel van vervoer, dat zijns gelijken, wat gemak en comfort betreft, in de geheele wereld niet heeft. In Weesp worden alle jaren ongehoorde hoeveelheden jenever gestookt, die gedeeltelijk in de Hoofdstad ge-

dronken en voor de rest naar Indië wordt verzonden, daar alleen de Weesper Jenever, van alle soorten die in Holland gestookt worden, de linie passeeren kan zonder te verzuren. Daarbij treedt de wonderlijke omstandigheid op, dat de Schiedamsche Jenever daartoe niet bestand is, waarbij het er niet toe doet of de jenever van versche rogge of gerst, dan wel van bedorven granen is gestookt. (Dan volgt eene beschrijving van de inrichting eener branderij).

Weesp is overigens voor een in zijn vak reizenden Econoom een uiterst belangrijke plaats, om zijn prachtig ingerichte en groote branderijen.

Eversmann logeerde te Amsterdam in het Doelenhotel in de Doelenstraat, waar de waard Stoelmann destijds den scepter zwaaide.

Ik verliet, zoo eindigt hij dit gedeelte van zijn reisverhaal, deze schoone stad op den 24 Augustus 1782".

Het ligt voor de hand, dat Weesp af en toe voeling moest houden met andere jenever produceerende steden. Vooral was dit het geval met Schiedam. En niet altijd was de relatie van vriendschappelijken aard, hetgeen zal blijken uit het volgende:

Het was op den 15 April 1817, dat in de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Schiedam (in 1816 opgericht) door een der leden de aandacht werd gevestigd op een advertentie, voorkomende in de Staatscourant van 20 en 27 Maart 1817. Deze advertentie luidde als volgt:

„Generale Directie van Koophandel en Kolonien.

De Staatsraad Directeur Generaal van het Departement van Koophandel en Kolonien zal, voorbehoudens desselfs nadere approbatie, ten overstaan van den Commissaris van hetzelfde Departement te Amsterdam, op Donderdag den 27 Maart 1817 des middags ten 12 uren laten inschrijven tot de leverantie van

75 amen Weesper Jenever.

Amsterdamsche proef of 12/13 in kelders van 12 Flesschen.

's Gravenhage den 18den Maart 1817.

De Directeur Generaal v.n.

GOEDBERG.

Dat deze mededeeling in de Kamer sensatie verwekte, is te begrijpen, immers de meeste leden waren bij het stokersbedrijf betrokken en evenmin als te Weesp ging het in dien tijd den Schiedammer stokers naar den vleeze, en nu komt daar de minister met zijn advertentie Schiedam nog meer tegen werken, door Weesper Jenever de voorkeur te geven.

Na ernstige discussie, waarbij werd aangevoerd, dat dit tot declien (ondergang) van den Schiedamschen Jenever moest strekken „als of hij minder geschikt zou zijn tot verzending dan de Weesper Jenever”, terwijl de ondervinding allang had bewezen dat deze bewering ongegrond was, werd besloten om zich bij den Minister per adres te beklagen. Aldus werd besloten.

De Kamer komt krachtig op voor den goeden naam van het Schiedamsche product. Door die drukkende voorwaarde, zoo zegt zij, is ons in de eerste plaats de gelegenheid ontnomen, met onze collega's te Weesp te concurreren voor de regeeringsleverantien, maar wat nog erger is, er wordt, als 't ware gedekt door het hooge gezag, de kwaliteit van het Weesper gedistilleerd boven dat van Schiedam gesteld.

Zij noemt het verschil tusschen beide soorten „chimeriek” (hersenschimmig).

Ongelukkig heeft de laatste oorlog (de Fransche heerschappij wordt hier bedoeld) den export geheel gestopt en daardoor den toestand voor de koorbrandewijnstokerijen zeer moeilijk gemaakt, zoodat er dagelijks buiten werking gesteld worden. (Dat laatste gold ook voor Weesp). Daarom verzoekt de Kamer den Heer Directeur eerbiedig om hun bestaan niet nog moeilijker te maken en ook de Schiedamsche fabrieken bij verdere regeeringsleveranties te laten mededingen.

Op den 5en Mei ontvangt de Kamer van den Directeur het volgende antwoord:

„In de aanbesteding is opzettelijk Weesper Jenever gevraagd omdat het resultaat van genomen proeven uitgezeten heeft, dat deze het in een warm klimaat langer uithouden kan dan de Schiedamsche, want als de laatste langen tijd moet blijven staan, ontstaat er een soort van ongedierte, gelijk wormpjes in”.

Over wat er in de Kamer, na voorlezing van dezen brief omging zwijgen wij maar, maar dat de Weesper Jenever daar menige veer bij moest laten, ligt voor de hand.

De Kamer laat het er niet bij zitten en wendt zich op den 7 Juli opnieuw tot den minister met een voorstel om een partij Weesper- en een partij Schiedammer Jenever naar de West te zenden, die daar een half jaar te laten blijven, alles onder regeeringstoezicht en beide soorten na terugkeer te onderzoeken.

Hierin stemde de minister toe, onder voorwaarde, dat de kosten zouden komen ten laste van de belanghebbenden.

De minister wendde zich ook tot den gemeenteraad van Weesp, hetgeen blijkt uit de notulen der vergadering van Burgemeesteren van Weesp op 27 Sept. 1817, waarin men leest:

„Eene van de Commissaris van het Departement van Koophandel en Colonien de dato 25 Sept. 11. No. 814, houdende verzoek om door de branders van Jenever te doen gereed maken om proeve te nemen of dezelve in de West-Indische Colonien duurzaam goed en van kracht kan blijven, daar dien van Schiedam hieraan ook zullen vol-
doen”.

Dit verzoek werd, zoo staat er laconiek, in de notulen vermeld „Gehouden in advies”.

In de vergadering van 4 October 1817 kwam de zaak opnieuw ter tafel, want de Commissaris van Koophandel en Colonien had opnieuw bij schrijven van 2 Oct. No. 842 aangedrongen te voldoen aan de vorige missieve inzake het zenden van Jenever als proef naar de West-Indische Kolonien.

Nu begrepen de Regeerders van Weesp dat de zaak niet op de lange baan kon worden geschoven en dat er dus een besluit genoemen moest worden.

Er werd toen besloten:

„daarop te scriberen, dat de respectieve Heeren branders binnen deze Stad, op grond, dat de Weesper Jenever sedert onheuchelijke jaren is geprefereerd geworden ter verzending en zulks door menigvuldige proeve is gestaafd, het dus als noodeloos kan en moet worden

beschouwd, eene vernieuwde proeve, voor zoo verre het de Weesper Genever betreft, te nemen”.

Van het nemen van een proef kwam dus niets.

Intusschen schrijft de minister Poley, op 19 Sept 1818, dus een jaar later, dat hem uit de correspondentie der Gouverneurs van Suriname, Curacao en St. Eustatius gebleken is dat bij sommigen de Schiedamsche boven de Weesper Genever verkozen wordt, terwijl anderen aan de laatstgenoemde de voorkeur geven.

Deze brief heeft waarschijnlijk den Schiedammers tevreden gesteld, althans van verder getwist over de voorkeur wordt niets meer vernomen.

In het jaar 1825 ontving de animositeit tusschen Weesp en Schiedam weder nieuw voedsel.

De minister deelde n.l. mede aan de Kamer van Koophandel te Schiedam, dat eenige branders te Weesp zich bij den Koning hadden beklaagd over een misbruik, hetwelk sedert eenigen tijd zou hebben plaats gehad en dat hen in hun bedrijf aanzienlijk benadeelt.

Dit misbruik bestond hierin, dat branders van andere plaatsen zich van de sedert jaren bestaande merken der Weespers, sommige zelfs met toevoeging van het woord „Weesp” zouden bedienen, bij verzending van Jenever, voornamelijk naar Noord-Amerika.

Het adres van 1820, dat de aanleiding was voor deze ministerieele missive, luidde als volgt:

Aan Hun Edel Achtbare Heeren

Burgemeesteren der Stad Weesp.

Geven met verschuldigten eerbied te kennen Jan Schimmel Hendrikzoon en van Eick Krone & Comp., te Weesp,

Dat te midden van den steeds meer en meer kwijnenden toestand waarin de van ouds beroemde Jenever-Stokerijen alhier te Weesp verkeerden en waarvan de vertooners thans de eenig overgebleven branders zijn, de vertooners van tijd tot tijd moeten ondervinden, dat Jenever elders gefabriceerd, voor Weesper-Jenever

wordt gedebiteerd en de fusten of kelders, waarin het vervoer geschiedt, met de merken zoo van de stad als van de bijzondere branders van Weesp worden voorzien en gestempeld.

Dat ter wering van dusdanigen bedrieglijken handel, welke een hoogst nadeligen invloed op het debiet van den echten Weesper-Jenever uit oeffent, de vertooners zijn te rade geworden hierop de aandacht van UEd. Achtbaren in te roepen.

Eerbiedig verzoekende dat UEd. Achtb. bij Zijne Majesteit de Koning gelieve te intercederen ter obtinering van een reglement op het stuk der merken door de Jenever-Stokerijen te bezigen, op gelijke wijze als een dergelijk reglement bij Hoogstderzelven ten opzichte van de Pijpen-Fabrieken van Gouda en elders in dato 25 Dec. 1818 No. 47 is geïntroduceerd.

't Welk doende etc.

JAN SCHIMMEL Hzn.
VAN EICK KRONE & Co.

Dit adres, dat ter kennis van den Koning werd gebracht, had succes, want reeds op den 20 Juni 1820 schreef de Gouverneur van Noord Holland uit Haarlem aan Heeren Burgeemeesteren van Weesp den volgende brief:

Haarlem den 20 Juni 1820.

Door UEA. aan Z.M. verzocht zijnde, dat het Hoogstderzelven mogt behagen een Reglement op het stuk der merken voor de Jenever-Stokerijen vast te stellen, ben ik door Z.E. den Minister van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat aangezocht UEA. kennis te geven, dat een zoodanig Reglement waarin alles opgenomen is, dat naar derzelven oordeel ter executie en verzekering van dien maatregel vereischt wordt, door UEA. zal behooren geconcipeerd en vergezeld van derzelver consideratien aan de goedkeuring van de Staten der Provincie onderworpen te worden, teneinde bij HEdAgbt, daarop geene bedenking vallende aan de Sanctie Zijner Majesteit onderworpen te worden.

Ik verzoek UEA. alzo mij een zoodanig concept-re-

glement uiterlijk binnen agt dagen te willen doen geworden, bijzondere redenen in het belang der zaak verplichten mij op een zoodanige bespoediging aan te dringen.

Burgemeesteren van Weesp maakten onverwijld een concept-reglement want reeds in haar vergadering van 27 Juni 1820 werd een ontwerp vastgesteld, dat uit 10 artikelen bestond en dat wij, om niet al te uitvoerig te worden, hier weglaten.

Alleen vermelden wij, dat in navolging van hetgeen Z.M. besluit van 25 Dec. 1818 nopens de merken van de pijpenfabrieken is bepaald, ook voor het jeneverfust wordt bevolen, dat alle vaten of kelders, behalve met het merk der fabriek, ook zullen moeten worden gebrand met den naam der plaats waar dezelve is gestookt en geenszins met den naam eener andere plaats.

Onmiddellijk daarop werd dit stuk naar Haarlem opgezonden. Ofschoon Haarlem op spoedige behandeling had aangedrongen, schijnt het dat men de zaak daar of in Den Haag een tijd lang heeft laten rusten, want eerst in 1825 kwam de kwestie aan de orde in de Kamer van Koophandel te Schiedam.

De minister zond in dat jaar het stuk met het verzoek „over dit voorstel Uwe gedachten te willen mededeelen”.

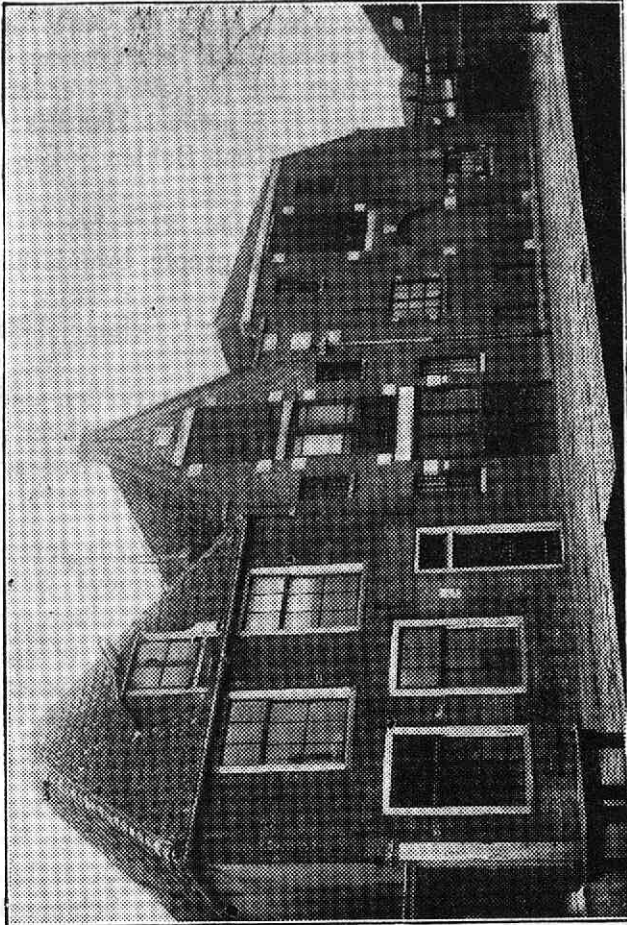
In de vergadering van de Kamer, van 6 Juni 1825, dus 5 jaar na het ontwerpen van het Weesper-concept reglement, werd het stuk uitvoerig besproken en keurt de Kamer de bepalingen eenparig af omdat zij er niets van verwacht.

Zij adviseert dan ook de regeering in haar bericht van 15 Juni 1825, dat, waar de Weesper branders zelf Schiedamsche merken gebruiken, zij niet inziet dat een dergelijke maatregel eenig heil zal brengen.

„Want slecht goed, hoezeer met bekende merken voorzien, kan op den duur geen aftrek vinden. Het zit hem niet in het merk maar in de kwaliteit”.

Van de wet op de merken is niets gekomen, gelijk na het Schiedamsche advies te verwachten was.

Schiedam is dan ook rijkelijk voortgegaan met het plaat-

De branderijen van Schimmel en Bohlen

sen der merken die men verkoos en heeft zich ook nooit beklagd over het gebruik hunner merkteekens in andere plaatsen.

De kwaliteit moest het doen.

In vrijheid blijheid.

De jenever-stokerij te Weesp was in de 19e eeuw niet meer van die beteekenis die zij tevoren had. Toch waren er nog eenige groote branderijen over, die gedreven werden, eerst door Jan Schimmel, later door J. Schimmel Hendrikzoon en ten slotte — tot 1875 — door de firma Bohlen & Cie., die in dat jaar failliet ging.

Op 7 Augustus 1787 kocht de firma Rittenberg en Hendrik Schimmel van Jan Bellaar de groote branderij op de Hoogstraat, hoek „Het Vosje”.

Op den 14 Aug. d.a.v. legde Hendrik Schimmel den eed als brander af.

In het werk getiteld: „Die Familie Von Bohlen und Halbach” te Essen verschenen in 1921, vindt men over bovengenoemde personen allerlei belangrijke bijzonderheden, waarom wij die hier een plaats verleen.

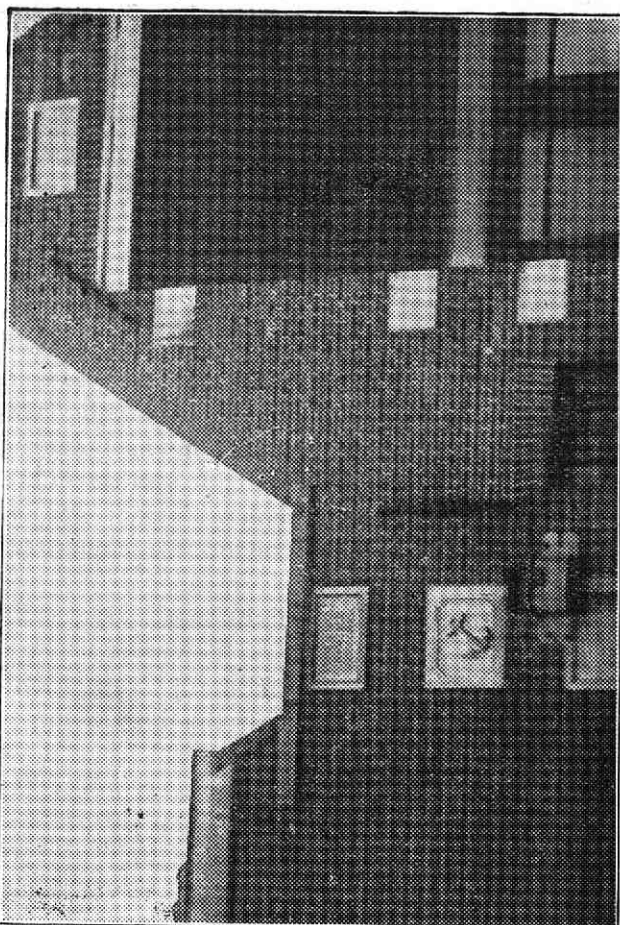
Pag. 260. Bohl-Bohlen sloot zijn tweede huwelijk in 1808 met de Hollandsche Anna (Nancy) Schimmel, wier ouders tijdens hare geboorte in de Hollandsche Kolonie West-Indie, later in Amsterdam en tijdens haar huwelijk in Weesp bij Amsterdam leefden, waar zij in het bezit waren van aanzienlijke eigendommen, o.a. een molen en een groote brandewijn-branderij.

Leach vermoedt dat Bohl-Bohlen de eerste importeur is geweest van de in Philadelphia en ver daar buiten beroemd geworden „Weesp-Anchor-Gin”. (Weesper Anker Jenever).

Deze jenever kwam uit de branderijen van Schimmel, later uit die van Bohlen, die den naam „Het Anker” droegen.

Het is dus aannemelijk, dat Bohlen met de familie Schimmel reeds vele jaren vóór zijn tweede huwelijk in relatie heeft gestaan.

De ouders keerden, naar het schijnt, terstond naar Philadelphia terug, terwijl de achtjarige Lina in Weesp bleef en op een kostschool werd gedaan. (Gelijk men weet was er toentertijd een kostschool op de Heerengracht).

Gewelsteen met „Anker“

Op Zon- en feestdagen vond Lina bij den ouden Jan Schimmel, den vader van hare stiefmoeder en de zijnen een liefdevolle ontvangst. De grootmoeder was toen reeds overleden.

Pag. 262. Nancy stierf, pas 27 jaar oud, op den 6 April 1814 in het kraambed, en wel te Amsterdam, waar zij in hetzelfde graf werd bijgezet, waarin ook Bohlen's eerste vrouw rustte.

Pag. 270. Bohlen schijnt zich in de volgende jaren beurtelings in Amsterdam en in Weesp opgehouden te hebben, waar hij vermoedelijk door erfenis of koop, in het bezit kwam van de omvangrijke Geneverbranderij van zijn schoonvader Jan Schimmel, die later in het bezit van zijn zoon Henry overging

Een inventaris der bezittingen van Henry Bohlen van 4 Febr. 1863 bevat o.a. 2 branderijen, genaamd „Het Anker”, welke branderij vroeger den naam „St. Eustatius (wat duidelijk de herkomst van Jan Schimmel aanwijst) gedragen had en „Zeerust”, gelegen aan de Westzijde van de Achtergracht.

Daartoe behoorden: stallen, molens, woon- en kantoorgebouwen en vier pakhuizen met bijzondere namen (Philadelphia, Charlestown, Baltimore en Curacao).

Een daarbij behorend heerenhuis met koepel, tuinhuis en varanda droeg eveneens den naam „Zeerust”.

Op de Nieuwstad stond de mouterij van Bohlen „de Oranjeboom” en aan den Stammerdijk bij de Papelaansche brug de molen „Het Anker”.

De waarde van deze bezittingen was op f 51.000 geschat.

Zonder twijfel werd hier een deel van de groote brandewijn- en likeur-import gemaakt der firma Bohl und John Bohlen, welke het voornaamste deel uitmaakte van haar Amerikaansche affaires.

Bij later oponthoud in Holland werd een bezoek aan de branderij en aan het Landhuis „Zeerust” niet verzuimd.

Jan Schimmel woonde verscheidene jaren in St. Eustatius, waar hij Commissaris van Politie en Officier van Justitie was.

Door het huwelijk van zijn dochter Anna met Bohl Bohlen kwam in die tot dan toe zuiver Duitsch gebleven familie voor het eerst Hollandsch bloed en Holland werd later ook het

De Mouterij „de Oranjeboom“

geliefkoosd verblijf van Henry Bohlen, die te Weesp werd opgevoed.

Tot zoover het gedenkboek der familie von Bohlen und Halsbach. Wij kunnen hier nog eenige bijzonderheden aan toevoegen, afkomstig van Th. Boelen te Amsterdam.

Anna Bohlen-Schimmel schonk haar echtgenoot 4 kinderen, waaronder William Henry Charles Bohlen, geboren te Amsterdam en opgevoed te Weesp, die Consul-Generaal der Nederlanden te Philadelphia werd en Generaal in het leger der Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Hij sneuvelde in den Amerikaanschen Burgeroorlog in den slag bij Pappahannock.

Een zijner dochters, Sophie Bohlen, geboren 1837 in Philadelphia, huwde kort na den dood van haar vader op 29 Dec. 1862 te Velzen met Gustav Georg Friedrich von Bohlen und Halbach. Zij beiden zijn de ouders van Gustav Georg Friedrich Marie Krupp von Bohlen und Halbach, die door zijn huwelijk met Mejuffrouw Bertha Krupp, aan het hoofd van het bekende groote industriele bedrijf te Essen kwam te staan.

Wij zijn hiermede gekomen aan het slot van ons opstel over eene industrie die gedurende drie eeuwen op onze goede stad haar stempel drukte. Dermate zelfs, dat een dichterlijk gestemd burgemeester van Weesp er eens in de volgende regels zich over uitsprak:

„Zoo lang de zilv'ren Vecht uw boorden blijft besproeien
 O, Wesop! en Natuur U met haar schoon vereert,
 Zoo lang de koopmanschap in Nederland zal bloeien,
 Genever, en door Oost en Westen wordt begeerd
 Zoo lang de Naneef Trouw op hoogen prijs zal stellen
 Hoort Gij, mijn Vaderland! Uw naam met blijdschap
 [spellen”.

Na de Schimmels en de Bohlens, wier namen, op gevelsteenen uitgehouwen, nog heden ten dage hun voormalige branderij met de namen Eustatius en Philadelphia sieren, (thans drukkerij van de Firma van Houten), is het met de jeneverstokerij bergafwaarts blijven gaan.

De laatste branderij „de Snoek”, thans Patronaatsgebouw der Katholieken, werd tot omstreeks 1885 gedreven door de Firma Pronk & Cie. en ging in dat jaar te niet.

Het ligt niet in ons bestek om na te gaan hoe het gekomen is. dat de jenever-industrie uit Weesp verdween; dit kunnen wij aan een geschiedkundig aangelegden econoom ter bestudeering over laten.

Aan één ding kan het niet liggen, n.l. dat er geen jenever meer zou worden gedronken. Het verbruik moge relatief niet zoo groot meer zijn als in vroegere jaren, er zijn er in binnen- en buitenland genoeg overgebleven, die op zijn tijd den „Weesp-Anchor-Gin” zouden weten te waardeeren.

Oct. '28—Aug. 1929.

A. VAN BEEK.

Heden, Vrijdag 21 November 1930, verkreeg onze Hooggeachte Voorzitter, Mr. Ds. J. W. Verburgt, Adjunct-Archivaris, te Leiden, den grâad van *Doctor in de Rechtsgeleerdheid* aan de Rijks-Universiteit te Leiden, na verdediging van een proefschrift: „Levering van onroerende zaken te Leiden” met stellingen.

Een woord van warmen gelukwensch tot den jongen „Doctor” en van groote appreciatie is hier voorzeker op zijne plaats.

J. D. BASTERT,
 Penningmeester van het
 Oudheidkundig Genootschap
 „Niftarlake”.

INHOUD

1.	Naamlijst van het Bestuur	V
2.	Naamlijst van de Leden... ..	VI
3.	Jaarverslag van den Secretaris	XI
4.	Rekening van den Penningmeester	XIII
5.	Excursies van Niftarlake	XIV
6.	Verslag van de excursie naar Kortenhoef en „Gooilust” te 's-Graveland... ..	XVII

7.	Ter hofvaart naar Leiden, door Mr. Dr. J. W. Verburgt	1
8.	De buitenplaatsen aan den Angstel, door J. G. Th. Grevenstuk... ..	5
9.	Het Vechtgemeal te Muiden, door J. D. Bastert .	26
10.	Het voormalig slot te Abcoude, door Joan Vis ..	31
11.	Genealogische lijst (voor zoover bekend) van het geslacht van Abcoude, door A. F. v. Goelst Meyer	60
12.	Een Weesper industrie van drie eeuwen 1580—1880 door A. van Beek	62
